

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

**YETİM ANNELERİN KESİŞİMSELLİK BAĞLAMINDA
MİTLERE BAKIŞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEHADET GERÇEK

GAZİANTEP

EYLÜL 2019

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

YETİM ANNELERİN KESİŞİMSELLİK BAĞLAMINDA MİTLERE BAKIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEHADET GERÇEK

Tez Danışmanı: Doç. Dr. GÖKHAN GÖKGÖZ

GAZIANTEP

EYLÜL 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

**YETİM ANNELERİN
KESİŞİMSELLİK BAĞLAMINDA MİTLERE BAKIŞI**

ŞEHADET GERÇEK

Tez Savunma Tarihi: 06.09.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç.Dr. Erol ERKAN
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Dr.Öğr.Üyesi Şenay LEYLA KÜZÜ
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Gökhan GÖKGÖZ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Prof.Dr. Emel TOPÇU

Doç.Dr. Gökhan GÖKGÖZ

Dr.Öğr.Üyesi Semiray YÜCEBAŞ

İmzası

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Şehadet Gerçek

06.09.2019

ÖZET

YETİM ANNELERİN KESİŞİMSELLİK BAĞLAMINDA MİTLERE BAKIŞI

Şehadet Gerçek
Yüksek Lisans, Kadın Çalışmaları
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gökhan Gökğöz
Eylül 2019

Kesişimsellik kavramı, adı son dönemlerde konmuş olsa da, insanlık tarihinden bu yana insanlarda ve toplumlarda bir ötekileştirme ya da sınıflandırma şekli olarak yerini almaktadır. Birinin, diğerinden farklı olan yanları, onu toplumsal düzlemde öteki yaparken; ötekilerin ortak bir sınıfta buluşması, hayata dönük mücadeleleri ve hisleri benzerlik göstermektedir. Bu tezde, toplumun, tüm dinlerin ve insanlık tarihinin ortak mesajlarından biri olan, “yetim” olarak anılan, “bir başına kalmış” annelere, kesişimsel bağlamda bakarak, onların hayat serüvenlerindeki motifleri incelenmiştir. Kesişimsellik yani çok katlı ayrıcalığa uğrayan bir yetim annenin, kimliği ve mücadelesi üzerinden mitlere bakışı, onları farklı kılan yanları derinlemesine görüşmelerle incelenmiştir. Eş kaybı yaşamış, çocukları yetim kalmış bir annenin; hem anne hem baba olmak zorundayken karşılaşmış olduğu ve maruz kaldığı durumlar; standart bir ailenin, yapısına göre farklılık göstermektedir. Eş kaybından sonra hikâyesindeki değişimin, mitlerin, toplumdaki yerinin ve eklenen kimliklerinin bir araştırması niteliğinde olan bu tez de, nelere tutundukları, umutlarını nasıl yaşattıkları ve kendilerine nasıl bir klavuz seçtikleri anlatılmak istenmiştir. Kendi haklarını koruyabilen, kendi temsiliyetini kendi gerçekleştirebilen kadınların yanı sıra, yok sayılan ya da bir çok sınıfın ötekileştirileni olarak yer alan yetim annelerin, hayat hikâyelerindeki evlilik, çocuk, kader, umut, hayal, çevre konusundaki mitlerin farklı olduğu gözlemlenmektedir. Hikâyemizde seçimlerimizin yarattığı kimlikler ve sorumluluklar haricinde, seçmediğimiz halde maruz kaldığımız, yaşamak zorunda olduğumuz acıların, hayatımızdaki yeri ve bize yaşattığı değişim; psikolojik olmakla birlikte, güçlendiren, farklı kimlikler ve etkiler yaratan bir duruma dönüşmektedir. Bu değişimi, bu konuyla birlikte düşündüğümüzde, hayata bakışı mücadelesi ve yaşadığı haksızlıkları avantaja dönüştürebileceği, ruhunu öldürmeden ve kendinden vazgeçmeden yaşayacağı bir hayatı farketirmek için bir ışık olabilecek konular araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yetim anne, kesişimsellik, öteki, mitler, çocuk, evlilik, aile, kimlik.

ABSTRACT**WIDOW'S POINT OF VIEW ON MYTHS IN THE CONTEXT OF INTERSECTION**

Şehadet Gerçek

Master, Gender Woman

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Gökhan Gökgöz

September 2019

Even though the notion of intersectionalism, in fact, it has been observed since history of humanity as a form of marginalization or classification in humans and societies. While one of the different aspects of the other making him alternate in social order, the others are in a common class is similar to their struggles and feelings as to life. In this thesis, one of the common messages of society, all religions and human history, referred to as “orphans”, “isolation” mothers with looking at the intersectional context, were examined their motives in life adventures. Intersectionality, that is, an orphan mother who is subjected to multi-level privilege, her view of myths through her identity and struggle, the sides that make them different, has been examined through in-depth interviews. According to , she has to be both a mother and father in imposed situation, a mother who had lost her husband and whose children were orphaned. It differs from the mother of a family that is socially normal and financial status is a standard. This thesis ensample which is a study of changes after the loss her peers; myths, place in society, and added identity what they hold, how they live their hopes, how they choose a guide. Besides, women who can protect their rights , carry out their own representation ; as well as orphan mother who are ignored or marginalization in many classes, the story about marriage , children, fate, hope, imagination, are observed to be different of orphan mother. In our story, apart from the identities and responsibilities created by our choices, the pain that we have to experience, the place in our lives and the change that it brings to us, which we do not choose, turns into a situation that reinforces, creates different identities and influences, while being psychological. When we think of this change, along with this position, we have explored issues that may be a light to make us realize that the struggle to look at life and the injustices it experiences can turn to advantage and that it will live a life without killing its soul and without giving up on itself.

Keywords: Orphan mother, intersectionality, woman, orphan, myth, other, identity, family, widow

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans Tezi çiçek yetiştirmeye benziyor. Emek, sabır ve destekle bir sonuca ulaşıyor. Bu çalışmanın ortaya çıkması için her safhasında desteğini esirgemeyen, yol gösteren ve akademik katkılarıyla emek veren, değerli hocam Doç. Dr. Gökhan GÖKGÖZ'e; jürimde yer alarak çalışmanın kalitesine kalite katan, görüşlerine çok kıymet verdiğim kıymetli Prof. Dr. Emel Topçu'ya ve derslerde açmış olduğu ufukla; çalışmaya kıymetli önerilerde bulunan Dr. Öğr. Üyesi Semiray Yücebaş'a teşekkürü bir borç bilirim.

İnanarak ve samimiyetle yapılan her işten, güzel sonuçlar alınacağını öğreten; annelerin gelişiminin ve değişiminin, eğitimle nelerin başarılacağını kanıtı olan çalışmalar, tezde bu konuyu seçmememde etkili olmuştur. Zorlu bir süreç olmasına rağmen her aşamasında bana destek olan, Bülbülzade Vakfı'na; çalışmada her türlü veriyi toplamamda kolaylık sağlayan Bülbülzade Vakfı Yetim Birimine ve desteğini esirgemeyen tüm vakıf çalışanlarına teşekkür etmek isterim. İnsanlık adına, umutla dünyada bir şeylerin güzelleşeceğine inanmama sebep olan düşüncelerle yapılan çalışmaların bu topraklarda ve zamanda yeşermesi dileğiyle.

Sabır ve emeğin yoğrulduğu bu süreçte destek olan tüm yakınlarıma, arkadaşlarıma ve bana, benden çok inanan çok kıymetli annem Fatma Erkan'a, çalışma boyunca ve ömrüm boyunca hep iyi ki diyeceğim, en güzel desteğim, kardeşim Öğretim Görevlisi Tayyibe Gerçek'e ve benden yardımını hiç esirgemeyen, hep elimden tutan sevgili kardeşim Bekir Gerçek'e tüm yüreğimle teşekkür ederim.

Eylül 2019

Şehadet Gerçek

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLO LİSTESİ	vi
1.GİRİŞ	1
2. YETİM	4
2.1. YETİM NEDİR? KİME DENİR?	4
2.2. AİLE KURMAK – ANNE OLMAK	8
2.3. YETİM ANNE.....	12
2.4. EVLİLİK ÜZERİNE YETİŞTİRİLMEK	17
2.5. TEK EBEVEYNLİ AİLELERDE ANNENİN ROLÜ VE KADININ EMEĞİ	19
3. KESİŞİMSELLİK	22
3.1.KİMLİK VE KİMLİĞİN ÖTESİ	22
3.2. İRKCİLİK	26
3.3. ÖTEKİLEŞTİRME VE ÖTESİ	31
3.4. KESİŞİMSELLİK	34
4. SAHA ÇALIŞMASI: YETİM ANNELER VE MİTSEL DÜNYALARI	47
4.1. YÖNTEM.....	47
4.1.1. Araştırmanın Modeli	48
4.1.2. Veri Toplama Araçları ve Değerlendirilmesi.....	49
4.1.3. Verilerin Toplanması.....	51
4.1.4 Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	51
4.2. MİT KAVRAMI ÜZERİNE	52
4.2.1. Yetim Annenin Hayatında Yer Alan Mitler	59

4.2.2.1. Çocuk Miti	59
4.2.2.2. Evlilik Miti	71
4.2.2.3. Kader Miti	76
4.2.2.4. Umut ve Hayal Miti	81
4.2.2.5. Diğer Mitler	86
BULGULAR VE SONUÇLAR	89
KAYNAKLAR.....	94
ÖZGEÇMİŞ.....	98

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1 : Cinsiyet, İrk/Etnisite, Beden kategorilerinde Yapı, Kimlik ve Temsil Düzeyi.....	44

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Dünyanın savaşlar, göçler, ölümler sonrasında ardında eksik bıraktığı yarım ailelerde çocukların zor durumda olduğu gerçeğini göz ardı edemeyiz. Yetim kavramının çocukla açıklanan bir kavram. “babası ölen çocuk” anlamına gelen kavramda ailenin nasıl ayakta kaldığına dair araştırmalarla başlayan çalışmaların yolu, çocukların annesine çıkmıştır. Çocukların yetim kaldığı, ailelerin zor durumlarda yaşadığı bir dönemde, kadının yeniden ayağa kaldırmak için yaptığı fedakarlıkları, güçsüzlüğünü bir tarafa bırakıp nasıl ayağa kalktığı araştırılan bu tezde, annelerin kesişimsellik bağlamında maruz kaldığı durumlar karşısında hayata yönelik olarak tutundukları dalları, geliştirmiş oldukları mitler incelenmiştir. 2000’li yıllardan bu yana yapılan Bülbülzade Vakfı Yetim Anne Çalışmaları, bu teze ilham kaynağı olmuştur. Kadını, gücünün farkına vardırarak, eğitim kalitesini artırmak, çocuk yetiştirmeye yönelik eğitimleri amaçlanan bu çalışmalarda kadınların ve çocukların yaşamış oldukları özel durumlar sonucunda, hayata yeniden başlamaları, yol gösteren levhaları, karşı karşıya kalmış oldukları kriz yönetimlerini ve kendi kendilerine yapmış oldukları teselli ve telafi motifleri incelenmiştir. Bu incelemeler, kesişimsellik bağlamında araştırılmıştır. Bir kadının hem anne olarak, hem tek başına ebeveyn, hem yoksul, hem dul, hem kürt olması yaşadığı durumları zorlaştırmakta, çevrenin söz sahibi olma oranını değiştirmekte, iş bulmaktan çocukları ile olan ilişkisine kadar her türlü durumu etkilemektedir. Toplumda en zayıf halkalarından biri olmalarına rağmen, verdikleri mücadelenin özel olması, tez için görüşmeler yaptığımız ailelerin özel seçilmesini gerektirmiştir.

Görmezden gelinen, çoğu zaman toplumda yok sayılan annelerin, karşılaştıkları, mücadeleleri, geliştirdikleri çözüm önerileri hikayelerini çok anlamlı kıldığı gözlemlenebilir. Bu anlamlı hikayelerin ve mücadelelerin, literatürde yer alması; ilham oluşturmaları, geleceğe dönük çözüm önerileri ve sosyal politikalar geliştirilebilmesi, çocuklar ve kadınlar üzerindeki risklerin azaltılması ihtimali üzerine bu tez konusuna karar verilmiştir. kadının dul, yoksul,

öteki olduğundan çok direnişinin, fedakarlığının konuşulması ve fark ettirilmesi kadınlara ve topluma güç kazandıracaktır.

Yetim annelerin, kendi özel hikayelerine yönelik özel mitleri, belirlenmiş olan özel aileler üzerinden yapılan derinlemesine görüşmelerle ortaya çıkarılmıştır. Uzun süren derinlemesine görüşmeler ve yıllardır çalışmaların içinde yer alarak edinilen katılımcı gözlemlerle verilere ulaşılmıştır. Çocuklarını, evlerini, başlarına geleni yakından tanımak onların tutunduklarının, limanlarının daha net görünmesine katkı sağlamıştır.

Yetim konusunda yapılan araştırma ve tezlere bakıldığında; genellikle yetim çocuklara yönelik politikaların, yetimhanelerin, geçmişte yapılan yetim çocuklara yönelik çalışmaların yapıldığı gözlemlenmektedir. Bunun yanısıra “yetim anne” kavramı ilk kez bu tezle literatüre girecektir. Tez giriş bölümü haricinde üç bölümden oluşmaktadır. Yetim kavramının kavramsal çerçevesinin sunulduğu bu bölümde, yetimlik aile olduktan sonra karşılaşılan beklenmedik bir durum olduğu için aile kavramıyla başlanmıştır. Ailesinin tek ebeveyni olan yetim anne, kadının çocukluğundan bu yana evinin kadını olmak için belli roller biçilerek, yetiştirilen kız çocuğunun evlilik süreci ve hayallerle kurulan ailenin karşılaştığı sıradışı durum sonrasında annenin rolü incelenmiştir. 3. Bölümde incelemiş olduğumuz kavram, 90 lı yıllarda henüz yeni kuramlardan biri olan “kesişimsellik” üzerine kurulmuştur. Kesişimselliğin arka planını oluşturan ötekileştirme, ötekileştirmeye sebep olan kimlik kavramı, ırkçılık üzerinde durulmuştur. Kimliğin insana yüklediği anlam sonrasında ortaya çıkan diğerinin öteki olma durumu ve güçlü olanın kurmuş olduğu ırkçılık birçok yönden ötekileştirilen insanları ifade eden kavram kesişimsellikle iç içe olduğu kadar, birbirinin etkileyeni ve etkilenenidir. İkinci bölümde bu kavramlara yer verilerek, yetim annelerin; hem kadın, hem anne, hem dul, hem yoksul, hem kürt olarak incelenmesine ışık tutmuştur. Kimberle Crenshaw tarafında teorileştirilen kesişimsellik kavramın çıkış noktasında cinsiyet, etnisite ve ırk üzerinden değerlendirilirken, bu tezde öteki olan insan en az 5 kulvarda incelenmiştir. Yetim annelerin mitsel dünyalarının incelendiği dördüncü bölümde saha çalışmalarına ve edinilen bulgulara yer verilmiştir. Saha çalışmalarında kesişimsellik teorimine uygun olan annelerin özel olarak seçildikten sonra, katılımcı gözlemin arka planda destek olduğu fakat somut verilere ulaşılan derinlemesine görüşmeler yer almaktadır. Verilerin toplanıp çözümlenmesinden sonra yorumlama kısmında annelerin ortak ve hayatlarında büyük kısımları kapsayan mitleri seçilmiştir. Görüşme yapılan her kadında ortak olan çocuk, evlilik, kader, umut ve hayal mitlerine yer verilmiştir. Bunların haricinde birçok mitlere rastlanmış, hepsinde olmasa da özel anlamlar ifade eden diğer mitlere de son başlıkta yer verilmiştir. Yetim Annelerin Kesişimsellik bağlamında mitlere bakışı, derinlemesine

görüşmeler sonucunda elde edilmiş ve kavramsal çerçeveye başlayan bölüm, kuramla zemine oturtularak araştırmalar sonucunda mitlere ulaşılmıştır. Bir kız çocuğunun evlenmek yada evlendirilmek üzere başlayan hikayesinde, aile olup; hesapta olmayan bir durum karşısında yeni kazandığı kimlikler, maruz kaldığı ötekileştirmeler, en çok çocukları için mücadele ederek, güçlenen çoğu zaman gücünün farkında olmayan ama kendi hikayesini kendi yazmayı hak eden binlerce kadından sadece bir kısmı ele alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

YETİM

2.1. YETİM NEDİR, KİME DENİR?

Yetim kelimesi yıllardır dünyanın mazlumu olarak karşılık bulmuş, gerçek hayattan esinlenerek yazılan en acıklı filmlere ve ağlatan romanlara konu olmuştur. Türk Dil Kurumu'na göre “babasız kalan çocuğa” yetim denir. Yalnız başına kalmak anlamı taşımaktadır.

Toplumda babasız kalmak; hayatındaki mücadeleye devam ederken en büyük destekçiyi kaybetmek ve yolda yalnız yürümek anlamına gelmektedir.

“Yutm”; infirad, tek başına kalma manasına gelir. Yakub böyle demiştir. (İbn Manzur,t.y.:645-646). Eşi benzeri olmayan, yani nev'i şahsına münhasır olan her şeye “yetim” denilmiştir.

Ed-durru'l yetime yani “eşsiz inci” bu manada kullanılmıştır.

El-Asmaî de Araplar arasında münferid olan her şeye “yetim” veya “yetime” dendiğini söylemiştir” (Ağırman, 2007).

“Yetim” kelimesi, İslam toplumlarında babasını kaybedenler için kullanılmaktadır. “Orphan” kelimesi ise Batı toplumlarında annesini veya babasını, yahut her ikisini de kaybeden kimseler için kullanılmaktadır. “Latim” kelimesi Arap toplumlarında hem annesini hem babasını kaybetmiş kişiler için kullanılır. İp anlamına gelen “ök” kökünden türeyen “öksüz” kelimesi göbek bağı anlamı taşır. Türkçe’de ve Türk toplumlarında annesini kaybetmiş kişiler için kullanılmaktadır. Hem annesini hem babasını kaybetmiş kişiler “hem öksüz hem yetim” olarak adlandırılmaktadır. Türk toplumlarındaki anne kaybının ayrıca isimlendirilmesi bu toplumdaki hassasiyeti de sergilemektedir.

İnsanı dünyaya getirip, hayat yolculuğunda elinden tutacak, yol gösterecek bir rehberinin yok olması, onun yetim olarak anılması, çok çetin bir mücadelesinin olacağı ve burada tek başına yer alması toplumda çok dramatik karşılanmaktadır. Yetim deyince bütün anlamlarda yardıma ihtiyacı olan çocuğu hayata bağlayan, koruyan, kollayan bir bağın eksikliğinden bahsediyoruz. Anne ve baba, çocuk için önemli olduğu kadar birbirileri için de önemli olmaktadır. Çünkü aile bunun için kurulur. Annesiz ya da babasız bir ev, eşsiz bir kadın veya eşsiz bir adam yeterince zor olan yolculukta yalnız başlarına kalacaklar ve bu yalnızlık toplumdaki her kesim tarafından üzüntüyle karşılanacak bir durum ortaya çıkmaktadır. Yetim; çocuğun ya da baba gittikten sonra annenin “yalnız ve kimsesiz kalması, kollayanı ve koruyanı olmaması” demektir. Toplum babaya; zorluklarda ailesinin yanında olacak, güçlü kuvvetli, düştüğünde kaldıracak, ailesini bir araya toplayacak ve geçindirecek bir misyon yüklediği görülmektedir. Babanın yokluğunu en kötü senaryolar üzerinden düşünüp, boşluğunda ortaya çıkacak her alanın çok yıpratıcı ve zor olacağını da tahmin edebiliriz. Annesiz ve babasız kalan çocuğun yardıma muhtaç hali göz önüne alınarak, tüm dinlerde emanet olarak gözetilmesi gerektiği emri de oldukça güçlüdür.

Yetimin, emanet olarak anlatıldığı ve toplumdaki mazlum ve güçsüz rolünden kurtarılması gerektiği insanlık tarihinin de açık mesajlarından biridir. Yetimin emanet olarak algılandığı bir toplumda, hem dini hem de toplumsal örflere göre kutsal sayılan yetim malı ve yetim hakkının toplumda ne kadar önemsenildiğini görebiliriz. “Yetim hakkı yedi taşı deler, geçer” le (Yurtbaşı,2012:265) başlayan atasözleri, “Yetim malı ateşten gömlektir” le devam eder.(Yurtbaşı,2012:325). Türk toplumunun en hassas olduğu, birçok farklı fikrin birleştiği ve hemfikir olduğu yetim mevzusu aynı zamanda herkesin iyilik yapmak istediği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer yandan dilimizde babasız ya da baba eksikliği olarak anlatılan yetim kelimesi; yetim bırakmak, yetim bırakılmak, yetim başı okşamak, tüyü bitmemiş yetim gibi tamlamalarda ve deyimlerde de yer almaktadır.

“Yetim başı okşamak” olarak dilimizde yer alan ifade, hem dinen hem de toplumsal ananelere göre yetimin ne kadar önemsendiğinin de göstergesidir. Kutsal kitap Kuran’da, yetimin karnını doyurmak ifadesine değil başını okşamak ifadesine dikkat çekilir. İlgiye olan ihtiyacını karşılamak dinen de emredildiği görülmektedir..

Toplumda, örflerde, dinde bu kadar yeri olan “yetim” kavramının bizi bu tezde en çok ilgilendiren anlam ise babası ölen çocuk anlamının ötesinde “tek başına kalmak, yoksun kalmak ve yetememek, hayatta kalma desteğini yitirmek” anlamlarıdır.

Filmlere konu olan, annesinden babasından koparılmış, annesini babasını kaybetmiş çocuklara toplumun duygusal yaklaştığını görüyoruz. Bu yaklaşım sadece “baba”dan yana eksik kaldığı için yahut babasız kaldığı için değildir. Babasıyla birlikte birçok şeyden yoksun kaldığı, bundan sonraki hayatına eksik devam edeceği, zorlandığında tek başına göğüs germek zorunda olduğu, bu mücadelede yetememe durumları ve duygusuyla tanışıyor. Tüm bunlar sadece babasından yoksun olduğu anlamına gelmiyor; bunun yanında birçok şeyden eksik, yoksun ve yalnız kaldığı gerçeğiyle yüzleştirdiği gözlemlenebilir.

“Kelimenin semantik analizinden de anlaşıldığı gibi, “yetimlik” ve “ öksüzlük”; “yalnızlığın, güçsüzlüğün, tek kalmışlığın ve çaresizliğin” ifadesidir” (Ağırman,2007:4). Yetim kelimesinin bu kadar içi acıtan ve acı etrafında insanları birleştiren kısmı, bu ifadeleri barındırması ve bu ifadelerin yol açtığı durumlara insanların karşı koyamamasıdır.

Savaşlardan, afetlerden, göçlerden, salgın hastalıklardan geriye kalan milyonlarca çocuk, dünyada farklı bir yerde konumlanıyor, konumlandırılıyor. Güçsüzlüklerinden ve tek kalmışlıklarından dolayı birçok çocuğun hayatta kalıp kalmadığına dair bilgiye bile ulaşamıyor.

“Gelişmiş ülkelerdeki yetimlik, az gelişmiş ülkelere oranla oldukça düşük düzeydedir. Unesco’nun verilerine göre en çok Afrika, Asya, Latin Amerika ve Karayipler’de bulunmaktadır” (Kavak, 2014).

Sayısal verilerin ötesinde yaşadıkları hayat ve hissettikleri, kurdukları hayaller, hayata tutundukları dallar, yaşadıklarını zannettikleri hayatla pek farklıdır. Yoksun kaldıkları, yaşayacakları günler, toplumun beklentileri, insanların bakışları, tüm bunlar “yetim” kelimesinin perde arkasında, görünmeyen ama hissedilen yönlerini oluşturuyor. Yani toplumda; yetim kalmış, yalnız başına kalmış bir çocuğun ardından okula nasıl gideceğinden, nasıl evleneceğine kadar dram içerikli kurgu insanların zihinlerinde yer buluyor.

2018 yılı yapımlı Ayla filminde, Ayla’nın, hayata gözlerini yummuş annesinin elinden tutma sahnesi, izleyiciyi belki de en çok etkileyen sahnelerden biriydi. Savaşın ortasında artık annesiz ve babasız kalmıştı ve onlarsız hayata devam etmek durumundaydı. Belki de birçok kişi bu gibi durumlarda sevdiklerinin yanına gitmeyi ve hayata veda etmeyi seçer.

Yine birçok kişinin hayatında yeri olan Heidi’de böyledir. Büyükbabası onunla yaşamasını kabul etmediğinde, halasının da kabul etmediği söylediği o an, kalbimizi titreten bir acı boğazımıza dolar. Bir insana hatta bir canlıya verilebilecek en büyük ceza, onun bu hayatta bir yeri olmadığını hissettirmek, söylemek ve bir yeri yokmuşçasına ya da yaşama hakkını vermek bizim elimizdeymiş gibi o hakkı tanımamaktır.

Yetimlere tüm dinlerde sahip çıkılması emredilirken ve yetimleri bir kısım insanlar emanet olarak görürken, diğer yandan kötü niyetli insanlar tarafından ucuz ve harcanabilen insan kaynağı olarak görülmektedir. Ailesi olmayan insanların hesap verilebilir kimsesi yok diye bakılarak, geride ağlayacak kimsesi yok diye düşünülerek ölümle sonuçlanabilecek işlerde kolayca çalıştırıldığını okumakta ve görmekteyiz. Sadece tarihte değil günümüzde de tehlike potansiyeli yüksek işlerde yetim olma şartı varmışçasına davranıldığına şahitlik etmekteyiz. Oliver Twist de, bu insan sömürü düzeninde yetimin konumlandırıldığı yeri bize anlatmaktadır.

Sağlıklı bir ailede yetişip baba sevgisini tadan çocuklarda görülen özgüveni, olaylara bakışı, çözümsel yaklaşımları ne yazık ki babasız çocuklarda görmekte zorlanıyoruz. Bu boşlukları doldurmakta gecikmeyen ve kötüye kullanan insanlar da toplumda kapanmayacak yaralar, telafisi mümkün olmayacak hatalara sebep olduğu gözlemlenmektedir.

Tüm dünya genelinde insanlık için korumak ve kollanmak amaç edinilerek iyilik yapılmak için organize olursa da; gördüğümüz kadarıyla kötülerin daha iyi organize olarak bu insanları kullandığına, deneyler yaptığına, uyuşturucuya ya da kötü alışkanlıklara daha çabuk bulaştırdıklarına şahitlik etmekteyiz.

Yetimlerin, yani yoksun kalmış kimselerin, sadece maddi anlamda desteklenmesinin yanı sıra eğitim, sosyal ve duygusal anlamda da desteklenerek topluma kazandırılması gerekmektedir. Kuran'da yoksulun karnını doyurmak fakat yetimin başını okşamak emredilmiştir. Usulünün ve tarzın önerisinde, yetimlerin psikolojik olarak ilgiye ihtiyacı olduğu çıkarılmaktadır. Hayatlarındaki değişimin ani kararlara ve tramvalara sebep olması, etraftaki insanlara ihtiyaçları olduğunun göstergesidir diyebiliriz.

“Dağların bile kabul etmediği emanet olarak ifade edilen yetimlere” (Eliaçık,2014), sorunların altında ezilmeden; ahlaken, ruhen ve bedenen yozlaşmasının önünde durabilmek toplumsal huzura katkı da bulunabilmek için sahip çıkılması gerekmektedir.

Tüm toplumu ilgilendiren, devletin, toplumun, sivil toplum kuruluşlarının sahip çıkmak istediği “yetim” kelimesini, bu tezde anne üzerinden değerlendireceğiz. “Tek başına kalmış, yetemeyen” anlamlarında değerlendirdiğimiz yetim kavramı, babası ölmüş çocuğu etkilediği kadar, eşini kaybetmiş kadını da etkilemektedir. Bu kaybın, annenin sorumluluklarını artmasına, psikolojik olarak yıpranmasına ve toplumsal olarak dışlanmasına sebep olmaktadır. Yarım kalmış bir hikayenin tek başına yazarı olması gereken kadın, artık “yalnız başına, bir başına, yalnız ve çaresiz olarak” anne rolünü daha güçlü ve daha zor yollardan devam ettirmesi gerekmektedir. Aile kurmak için çıkmış olduğu yolda, eş kaybının vermiş olduğu buhranla mücadelesine daha güçlü ve daha çetin devam ettiği

gözlemlenmektedir. Yetim bir anne olmuştur artık. Hem yürümesi gereken hem yoksun, hem yetemeyen hem güçlü, hem baskı altında hem de mücadelecisi olmak zorunda kalmıştır. Toplumun yumuşak karnı olan yetim kavramı, çocuk için kullanıldığında daha dramatik bir hal alıp, kalpleri yumuşatırken; kadın için daha acımasızca olan ve öteki sınıfında değerlendiren “dul” kavramıyla tanımlanmaktadır. Fakat bu tezde bizim için tıpkı çocuk kadar zorlanan annenin, yetemediği, yoksun kaldığı ve mücadelesinde güçlenerek göğüs gerdiği “yetim anne” kavramına anlam yükleyeceğiz.

2.2. AİLE KURMAK VE ANNE OLMAK

Bir çocuğun yetim kalmasından, bir annenin yetememesinden ve bir ailenin yoksun kalmasından bahsetmek için önce aileden bahsetmemiz gerekir. Aile hiç kurulmasa yetimlikten ya da öksüzlükten bahsedemezdik.

Antony Giddens’a göre; “Aile, birbirlerine kan bağı ile bağlı, çocukların yetiştirilmesi konusunda belirli sorumlulukları olan bir gruptur” der (Giddens, 2000: 384).

Daha kapsamlı olan tanımı ise;

“Aile, genel geçerliliği olan ve sosyal grup ile aile arasındaki ilişkileri içeren, adetleri, örfleri, gelenekleri ve görenekleri bulunan aynı zamanda sosyal bir kurum olan kültür unsurlarını içinde taşıyan bir birimdir” (Nirun, 1994:17).

Aile kurmak tanımlardan da anlayabileceğimiz gibi, insanın toplumsal misyonunu tamamlarken, kendi ev içinde de misyonun belirlemesini ve bunun resmileştirilmesini sağlamaktadır. Yani toplumsal normlara göre bir kız büyür ve evlenir. Artık evinin içindeki görevleri yerine getirmek onun en büyük görevlerinden biridir. Sorumluluk olarak yeni bir sorumluluk dünyasına girmiş olur. Ya da bir erkek büyür ve mutlaka iş sahibi olur, onun asli görevini evini geçindirmek olduğunu gözlemlemek mümkündür.

Aile kurmanın gereği sosyal, biyolojik, psikolojik temellere dayandırılarak evlilikle neticelendirilmektedir. Birçok amacı içeren aile kurumunun temel amaçlarından birisi kadının ya da erkeğin yalnız yaşlanmasını, hayatta karşılaşacağı zor günlerde tek başına olmaması içindir. Diğer amaçlardan birisi çocukları sağlıklı bir ortamda büyütme ve sağlıklı bir toplum için katkıda bulunmaktır.

“Ailenin yerine getirdiği ekonomik, sosyal, kültürel, eğitsel ve psikolojik fonksiyonlar onu toplumun ve toplumsal yapının vazgeçilmezi yapmaktadır.” (Şentürk, 2008:10)

Daha beşikteyken kızının çeyizine başlanan annelerin, en büyük hayali, kızının o mutlu gününü görmektir. Aslında burada yatan en önemli etken, kızının, belki de mutsuz bir evlilik yapacak olmasına rağmen, asıl evinin koca evi olduğu ve orada, başında bir erkekle, eşyle birlikte olması gerektiğidir. Görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre “ölmeden mürüvetini görseydim” cümlesinin altında yatan anlamlardan biri de, bir kızın ya da erkeğin yerini, eşini ve evini bulmasını istemelerinden kaynaklanmaktadır.

Baba evinin bizim toplumumuzda geçici bir yer olmasının sebeplerinden biri, ortalama insan ömrünü ve ortalama evlilik yaşını düşünürsek hayatının çeyreğine denk gelen kısmını baba evinde geçirecek olmasıdır. Bu yüzden genç kızlar, geçici oldukları yerden, kalıcı olacakları evlerine “yerlerine” gitmelidir.

Baba evi ya da koca evi, ikisi de erkek egemenliği üzerine kurulmuş olan tanımlamalarla ifade edilmektedir. Gücü elinde bulunduran eril toplum, ocağı ve evi babanın saymaktadır. “Anne kucağı, baba ocağı” şarkılara, filmlere, dizilere motif olmaktadır. Bu düzen aile eliyle kurulmaktadır. Bir bakımdan; aile dediğimiz yer toplumun en temel yaşı, yeni sorumlulukları alarak başlanılan yeni hayatta rolleri, idare edilecek yeni alanların oluşması demek; birbirini, çocuklarını ve eşlerini idare etmek durumunda kalmak demektir. Daha dokunaklı, daha güvenli, daha sosyal ve ekonomik açıdan daha rahat olmak için kurulan bir yapıdır.

“Dünyaya gelen çocuk, içinde yaşayacağı toplum ve kültüre ait bilgileri ilk ve somut biçimde aile içinde almakta, sosyal çevre ve diğer insanlarla temasın başlangıcını burada gerçekleştirmektedir” (Gökçe,1996:155).

Aile, insanların devamının sağlandığı, topluma hazırlanma sürecinin birlikte yaşandığı, aile bireyleri tarafından güvenilir bir ortam ve güven verici ilişkilerin kurulduğu, içinde bulunulduğu topluma göre ekonomik etkinliklerin düzenlendiği, toplumsal hafızanın devamının sağlandığı bir kurum olduğu söylenebilir.

“Var olma” mücadelesinin ağır bastığı insanlığın başlangıç dönemlerinde aile, aile kavramının temel işlevlerinden biri olan “birlikte yaşama” temeline dayanıyordu. Birlikte yaşama ise korunma, güvenlik, sosyal, ekonomik ve dinsel nedenlere ve özellikle üretime dayanıyordu. Bu yönden, aile bireyleri arasında sıkı bir “dayanışma” ve ailenin bütününe karşı “sorumluluk “egemendi” (Özgüven,2000:25).

Aile bireyleri arasında ne kadar iyi bir dayanışma ve bütüne karşı sorumluluk varsa, o kadar iyi bir aileden bahsetmek mümkündür. Çünkü paylaşım ve ortaklık için kurulan bir yapıdan bahsediyoruz. Bizi bu tezde doğrudan ilgilendiren ve aslında her aile için olası bir

durum olan; ailenin sonsuza kadar hep birlikte yaşayamadığı zamanlar olması, dolayısıyla yaşanan kopma ya da parçalanan ailenin sorumluluklarının ve dayanışmasının bozulması durumudur. İdeal olan elbette bütün ailelerin başladığı gibi bitmesi, her durumda kendini korumasıdır. İdeal olan bu durum, her zaman gerçek olmayan ya da gerçekleşmeyen bir sonuçla karşılaşabilir. İsteyerek, ortak karar vererek boşanmakla aile hayatını kesintiye uğratarak, yarım devam edenlerin yanı sıra; kendi iradeleriyle verdikleri ayrılık kararı dışında, eşlerinin kaybından ötürü hayatına daha eksik devam eden anneler ve babalar olduğunu da görüyoruz. Eşi olmayan insanın Türkiye toplumunda eşsiz denmekten çok eksik ya da yarım dendiğine şahitlik edilebilir. Dolayısıyla toplum tarafından, ailesini kuran ve eşiyile hayatına devam eden kadın tamamlanmış addedilmektedir. Parçalanma eş kaybıyla olacağı gibi boşanmayla da gerçekleşmektedir.

“Yapılan araştırmalara göre;

Boşanma sonrası kadında birçok farklı duygu durumu meydana gelebilmektedir. Başlıca duygulanım durumları ise şunlardır’ (Oğurtan, 2011, 50)”

- “• Sevgisizlik,
- Yalnızlık,
- Çaresizlik,
- Kararsızlık,
- Güvensizlik,
- Kendini boşlukta hissetme,
- Sorumlulukların ağır gelmesi,
- Değersizlik hissi,
- Karşı cinse karşı olumsuz duygular,
- Kendine veya çocuğuna karşı suçluluk hissi,
- Eziklik veya isyan gibi duygu durumları gözlenmektedir.”

Tüm bu duygusal bir enkaz yaşatan durumlar boşanan kadınların yanı sıra; daha fazlasıyla kocası ölen kadınların yaşamak zorunda olduğu durumlardır. Boşanma sürecinde birçok kadın bu gibi durumları göze alarak yeni bir hayata başlamaktadır. Ona rağmen sorumluluğun ağır geldiği, çocuk yetiştirmekte zorlanıldığı, kararsız kaldığı etraftan daha çok karışanı olduğu bir gerçek. Yine de ortada bir irade ve kendi seçimi olması az da olsa güçlenmesine de sebep olmaktadır.

Sevgisizlik, yalnızlık, kendini boşlukta ve çaresiz hissetmek, sorumlulukların ağır gelmesi, değersiz hissetmek, duygu durumlarındaki karışıklık, çocuklarına karşı çok fazla

sorumlu ve suçlu hissetmek gibi duygu durumları sadece boşanan değil kocasını kaybeden kadınlarda da görülmektedir.

Boşanan kadın kendi kararıyla bu hayata öyle devam edecekken, kocasını kaybeden birçok kadın, çoğu zaman olduğu gibi yine kendi kararıyla değil dışardan gelen bir kararla ve müdahaleyle tek başına devam etmektedir. Kocasını kaybettiği için üzülen kadınlar olduğu gibi, az bir çoğunluk da olsa öldüğüne sevinen, (görüşmelerde tanık olduğumuz kadarıyla) daha rahat bir hayat sürdüğünü ifade eden kadınlar olmuştur. Baskıdan ötürü boşanma kararı alamayan ama şiddete maruz kalan kadın için, bazen eş kaybı kurtuluş sayılmaktadır. Fakat genelde bireysel değil, toplumsal olarak olayı incelediğimizde pek de kurtuluş değil, öteki olarak hakları ihlale uğrayan ve kendinden vazgeçen bir varlığa dönüşmektedir hatta dönüştürülmektedir.

“Maddi problemlerin yanına “duygusal” sefaleti eklediğimizde insanlığı bu çarpışan sefaletlerle yüzleşmesi gerektiğini söylemek zorundayız. Duygu açlığı, blokajlar, gerilimler anlaşmazlıklar daha yoğun görüldüğü için, bireyler, kendini bulma, kendini gerçekleştirme, hayatını düzene sokma, daha iyi, daha mutlu, aşk dolu bir ömür sürme yolunda anlam arayışındadırlar. Gelenek ve geçmişten gelen ailevi ritüelleri şekillendirme gücü gitgide azalacaktır. İhtiyaca dayalı devamı sağlanan bağlılıklar devam ettirilmeye çalışılacaktır” (Okutan,2017:34).

Dünya düzeninin erkek eksenli olması ve hayatın erkek üzerine kurulu kurgusal yapısında; babasız büyüyen, sayısı çoklarla ifade edilen ebeveynsiz çocuklar için hayatta kalmak, bir yerden destek almadan dik durabilmek oldukça zor ve meşakkatli bir iş olduğu gözlemlenmektedir.

Genel anlamıyla “herhangi bir durumda yetersiz yaşayan kişi olarak düşünüldüğünde” yetim çocuklar için çok zor olsa da çocuklara tek başına bakmaya çalışan anneleri içinde kullanılabilecek bir kelime olduğunu görebiliriz. Bir bakıma yetim “yoksun kalmak” anlamına da gelmektedir. Sadece babasız kalan çocuk deyince anlamı daralmakta ve yoksun kalmak, yoksun bırakılmak, yetememek anlamlarını göz önünde bulundurduğumuzda sadece çocuklar için değil, geride kalan anneleri de tanımlıyor. Yoksun kalmak manasına göre; tek başına, çaresizlik içinde kalan çocuğun annesi, erkek egemen toplumda daha çok tek başına kalmaktadır ve daha yoksun sayılmaktadır. Çünkü bir çocuğun babasız kalması durumunda mücadele edeceği birçok şeyle hem çocuğu için, hem de kendi için mücadele etmektedir.

Diğer yandan toplumda “yetim” dendiğinde akla küçük çocuklar gelmekte ve toplumun merhametinin harekete geçtiği hatta yüreğinin cız ettiği yerdir. Yetim bir çocuk okula gidemezse, seferber olabilecek binlerce kişi bulunabilir. Acımak ve merhamet etmek,

yardımcı olmak çoğu insanın isteyeceği bir durum. Ama kocası ölen bir kadın “dul” olarak algılanıp, adlandırıldığı vakit kadın tek başına mücadele etmesi gereken durumların yanı sıra, sorumlulukları ikiye katlandığı gibi bir de yer yer tehlike arz ettiği düşünülmektedir.

Kırsal bölgede tek ebeveyn olarak yaşayan kadınların ortak özelliği, tıpkı tanımda olduğu gibi maddi ve manevi yetersiz kalan ve zor durumla tek başına baş etmeye çalışmak olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bu ekseninde kadınların baş ettikleri şeyleri, görünmeyen ve toplumdaki iktidar olan gücün yapmış oldukları haksızlıklara karşı, yetim annelerin direnişlerini tek tek incelemek gerekir.

2.3. YETİM ANNE

Bu teze adını veren, kavram “yetim anne” kavramına, ilk bölümde yetim anlamına vurgu yapılarak ele alınmıştır. “Yetim” kelimesinin anlamıyla birlikte tekrar adlandıracağımız bir kavram. Yetim kelimesini, yoksun kalmak, yetememek olarak aldığımızda bunun cinsiyet, yaş, toplumsal rol, statüye bağlı olmadığı çıkarımına varabiliriz. Yetim anne kavramı eş kaybı ya da dul kelimesiyle kısmen aynı anlamlara geliyor gibi görünse de bu tezle baktığımız yerden başka anlamlar da içermektedir.

Dul: Türk toplumunda boşanan veya eşini kaybeden kadın dul sıfatını alır.

“Dulluk aynı zamanda sosyal yaşamın organizasyonu bakımından da sorunlu bir dönemin başlangıcıdır. Yaşlı bireylerin ilerleyen yaşlarda eşlerini yitirmesi ve dul kalmaları, yaşlandıkça yalnızlaşan bir kuşağın varlığına işaret etmektedir. Zira yaşlı bireyin hayatından öylesine ve sıradan birisi eksilmemekte, o hayat arkadaşını yitirmektedir. Eşini yitiren yaşlıların tüm gündelik yaşam aranjmanları değişmektedir. Alışveriş, aile ziyaretleri, gününbirlik geziler gibi günlük yaşam düzenlerini birlikte organize eden eşler, birinin ölümüyle, benzeri birçok işi kendi başlarına yapmak zorunda kalmaktadırlar” (Keskin,2007).

Eşinin ölümüyle yalnız kalan kadın için kullanılan dul kelimesi, toplumu da ilgilendiren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun yakından ilgilendiği, karıştığı yada söz sahibi olduğu dul kavramı üzerine kadının gücünü zayıflatacak durumlarla karşılaşmak mümkün olduğu gözlemlenmektedir.

“Eş Kaybı: Eşlerin geçimsizliği ve anlaşamamaları nedeniyle yuva dağılabilir veya eşi ölür, kadın dul kalabilir. Bu durumda bazı kadınlar, anne-babalarının evine gider, belli bir zaman sonra yeniden evlenirler. Bazı kadınlar ise evlenmez veya ailevi nedenlerle evlenemez, anne-babaları ile birlikte yaşamaya mecbur olurlar. Toplumda

hiç evlenmeyen ve anne-babaları ile birlikte yaşayan kadınlar azımsanmayacak kadar çoktur. Dolayısıyla bu kadınların anne ve babaları ölünce yalnız ve kimsesiz kalırlar. Bazı kadınlar ise, eşlerinden ayrılır veya eşleri ölür, ancak anne ve babalarının yanına gitmez, yalnız veya varsa çocukları ile birlikte yaşarlar “(Keskin,2007).

Eş kaybından sonra kadının tek başına yaşaması, ailesiyle yaşaması, tekrar evlenmesi yada evlenmeyip yük gibi algılanılması yani her türlü durumun sıkıntı yaşattığını gözlemlemek mümkün olmaktadır.

Yetim Anne: Toplumda çoğunlukla eşi ölen, çocuklarına tek ebeveyn olarak sahip çıkan, babalık görevini de sorumluluklarına ekleyen kadın. Kendini ayakta tutan en önemli neden çocuklarıdır. Baba eksikliğini hissettirmemek için kendi fedakarlıklarda bulunurken kendini untabilen insan. Geride kalan, aile mefhumunu tek başına idare etmeye çalışan, tanımlanmış misyonunun dışına çıkarak başka misyonlar yüklenen ve yüklenmek zorunda kalan, gerektiğinde kendinden vazgeçen ama çocuklarını olmadan asla cümlesini kurabilen kadındır.

Ayrıca yukarıda bahsettiğimiz, baba evinde, koca evinde ayrı olan “ben”ler, bu sefer kocası öldüğünde başka bir şekil verilen “ben”e dönüştürülüyor. Baba evinde, evin kızıyken; kocası evinde evin hanımıyken bu sefer daha yüklü bir sorumlulukla ve omuzlarındaki ağırlıkla ailedeki tüm erkeklerin ilgilendiği, toplum yükü haline dönüşen bir varlık olarak hayatını sürdürmeye çalışıyor.

Yalnız kalmış, sorumluluk yükü artmış bir kadın için onun yabancılaşması, kendini değersiz görmesi, yakınlarının yokluğu, geride kalmanın verdiği ıstırap omzundan inmeyen bir yüke dönüşüyor. Mevcut durumda kadın duygusal olarak desteklenmesi gerekirken (çünkü bir yandan hayata alışık olmadığı bir şekilde devam etmek zorunda) toplum daha çok baskı uygulayarak kendi istediği kalıba sokmaya çalışmaktadır. Kocasının ailesi, kendi ailesi, komşuları herkes hayatı hakkında söz sahibi olmaktadır.

“Geride kalan” diye bir tabir var en çok da kadınlar için kullanılmaktadır. Geride kalan acı çekmek, acısıyla ve etrafıyla baş etmeye çalışırken kendini untabilen ve kendinden vazgeçen kadın gibi canlanmaktadır. Geride kalan kadınlar genellikle kendilerini ikinci plana atıp unutmak için ya da tutunabilmek için kalanlara sahip çıkıyor. Kendini güçlendirmek, acısıyla baş etmek, varsa çocuklarına sahip çıkmak ve tutunacak bir dala sahip olması gerekiyor.

Geride kalan terk edilmiş de olsa, ölmüş de olsa bırakılmış da olsa; mesele toplumsal olarak kalan kişiyi yalnız başına bırakmamaktır. Mücadelenin en zoru hayata karşı tek başına verilen mücadeledir. Kadının geride kalan olarak verdiği mücadele, sadece çocukları ve

kendine karşı değildir. Etrafındaki tüm erkekler öyle bir müdahil olmaktadır ki, kadının zorlu hikayesi etrafındaki insanları da bağlamaktadır.

“Filmlerde, kitaplarda, gurbete yakılan şarkılarda ve türkülerde durum çoğunlukla böyledir: Kadın hep “geride kalan” yol gözleyen, sabır ve metanetle kocasını bekleyendir. Oysa yarım asrı deviren göç hikayesinin tam ortasındadır kadınlar, tek rolleri beklemek değildir. Avrupa’nın türlü fabrikalarında atölyelerinde kimi zaman çok ağır işlerde çalışıp ömür çürüten aynı zamanda evine kol kanat geren, dört duvarı yuva yapan, tencere kaynatıp çocuk büyütendir. Onlarda en az erkekler kadar bu göç hikayesinin kahramanlardır” (Duman, 2017:53).

Sadece göç hikayesinin değil, yaşadığı hayatın ve çocuklarının kahramanı olan bu kadınlar sanıldığından daha güçlü ve destek olduğunda toplumsal bir dönüşüme de katkı sunmaktadırlar. Birçok filmde, yaşanan hayat hikâyelerinde geride kalan kadınlar var. Bizi mücadelesiyle etkileyen kadınların, hayata başka açıdan bakabilen, acıyla örülü de olsa kaderlerini değiştirecek tecrübeleri olduğunu görebiliriz. Bazen bizden daha umutlu bazen de daha karamsar olan bu kadınlar, büyüttükleri çocukları, yüklenmeye çalıştıkları sorumluluklarla güçlü bir insan örneği teşkil etmektedir. Geride kalmış kadınların mücadelesi, yıllardır kitaplara, filmlere konu olmaktadır. Çünkü bu sahip çıkış ve sorumluluk yükleniş, bir devrimin, bir mücadelenin, bir umudun hikâyesidir.

Kadın toplumda sadece kadın olduğuyla, anne rolüyle, etnik kökeniyle bile ezilmekte ve karşı tarafın büyük beklentilerini karşılamak zorunda bırakılmaktadır. Bu mücadelede, hayatını başkaları için yaşamak zorunda kalmakta ve birçoğu ölen kocasının rolünü de alarak zaten meşakkatli olan anne rolünü ikiye katlamaktadır.

Yetim annelerin Gaziantep bölgesinde yaşamış olduğu sıkıntıların birçoğu tahakküm altında tutulmak istenmekten ve aşırı kontrolden kaynaklanmaktadır. Yok sayılmak, öldükten sonra daha büyük bir beklenti içine girmek, maddi yetersizliklerden kaynaklanan sıkıntılarla baş etmek; etraftaki erkeklerin kendilerini söz sahibi hissetmeleri, hepsi birlikte kadına müdahale edince kadını güçlendirmekte, tutunacağı birtakım mitler arayışına girmektedir.

Kocasını ölen kadının yaşadığı sıkıntılar ve yaşamış olduğu yetersizlikler zaman zaman çocuklarındakinden daha ağır bir yük. Çünkü çocuğun sahip çıkkanı anne, annenin sahip çıkkanı yok, ya da her zaman olmayabiliyor.

Bu bölümde şöyle bir anlam da ortaya çıkmaktadır. Yetim kalmanın, çocukların yanı sıra annelerini de yorduğunu, tek başına verdikleri mücadelede nelerle karşılaşarak toplumsal olarak dönüşüme ve kendi değişimine olan etkileri ve kadının statüsünün ve değerinin konuşulduğu yer başka bir düzlemedir. Yani evli ve kocası yanında olan bir kadınla, bir

yetim anne aynı yerde değildir ya da emeğinin bakıldığı ve konuşulduğu pencere çok farklıdır.

Toplum tarafından yalnız bırakılan, babası olduğunda kendini daha güçlü hisseden ve toplumsal kabülünün daha çok olduğu bir statü olan çocukluk, babasını kaybettiğinde yaşayan çocuğun hisleri, tıpkı kocasını kaybeden kadının yaşadıklarıyla eş değer, hatta belki yaşadıklarından fazlasıdır. Yaşanılan bu durum ve hissedilen bu duygular, kadının acizliğinden ya da yetersizliğinden değil; toplumun onu daha çok korumak ve kollamak adına, eksik olarak görüp, üzerinde iktidar kurmaya çalışmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Yetim çocuklar ve dul kadınlar için destek olan devlet politikaları, sivil toplumlar, maddi yardımdan öteye gidemedikleri için kadınların kendini gerçekleştirmesine yardımcı olmamaktadır, bu travmaları yıllar boyu yaşamalarının önüne geçememektedir. Kadın ihtiyacı olan maddi desteği görmüş olsa da, manevi desteği ve gücü görememektedir.

“Yapılan başka araştırmalarda babanın yokluğu en çok erkek çocuklar üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Bu nedenle Amerika’da (Big Brother) adı altında gönüllülerden oluşan bir kuruluş vardır. Erkek çocuğu olan boşanmış anne, buraya başvurarak, oğluyla haftada üç- dört saat birlikte olacak, onunla oynayacak gönüllü bir yetişkin erkek ister. Topluma hizmet amacıyla buraya başvuran gönüllüler böylece, babasız erkek çocuklarına “ağabeylik” ya da “babalık” yaparlar” (Cüceloğlu,1998:383).

Baba yoksunluğu çocukta birtakım eksik duygulara ve öfkeye sebep olduğu gibi ailenin topluma dönük nihai hedeflerini, yok etmekte ve çocuklar üzerinde büyük etkileri olmaktadır. Uzmanlar, baba yokluğunda yada yokluğu söz konusu olduğunda, çocuğun eğitimini doğrudan olumsuz etkilediğini belirtmektedirler. Karakter ve davranış bozuklukları ve ilişki bozukluklarının da gelişebileceğini, denetim mekanizmalarının oluşmasını ve erkeklerde cinsel kimlik kazanımlarını da doğrudan etkilediğini söylemekte.

Yapılan çalışmalar araştırmalar, genel olarak çocukların açısından incelenmiştir. Aile mefhumunu birliktelikle gerçekleştiren bir yapıdır. Kadın ve erkek, tek ebeveyne dönüştükten sonra taraflardan birinin yükü ikiye katlanmakta ve sorumlulukları artmaktadır. Aile ortada kalan görevlere de yönelmek ve mücadelesini gerçekleştirmek durumunda kalmaktadır. Babanın yokluğu, çocukları doğrudan etkiledikleri gibi eşleri de etkilemekte, büyük boşluklar oluşturduğu gözlemlenmektedir.

Kadının sorun çözme gayretleri bugüne kadar, görmezden gelinse de birçok durumda tek başına bile olsa üstesinden geldiğini görmekteyiz. Fakat bununla birlikte gayretin anlaşılmadığını da görmekteyiz. Kadının kendiyile ya da ailesiyle ilgili bir konuda bile

uzaklaştırıldığı gözler önündedir. Eşinin yokluğunda yaşamış olduğu yokluk, karar süreçlerine katılmayıp, adına kadar verilmesiyle daha derin bir boşluğa dönüşmektedir.

Aileyi her yönden etkileşim ve iletişim içinde bir bütün olarak kabul edebiliriz. Bir bütün organizma gibi, organizmadaki herhangi bir ağrı, bütünü ritmini, işleyişini etkileyecektir. Babanın ölümü, çocuğun hayatında büyük boşluklar, yaralar ve riskler açtığı gibi, annenin de yükünü ikiye katlayan, ona geçim kaygısı ve yalnızlık korkusu verecek şekilde etkilemektedir. Dolayısıyla babanın yokluğundan sonra aslında organizma kendini yenilemekte, yerler değişmekte ve yeni görevler üstlenilmektedir. Tüm aile içindeki bu değişimler ve dönüşümlerle beraber babası olmayan aileler de toplum tarafından merceğe alınmaktadır. Komşular, akrabalar ve ilgili ilgisiz herkes bu durumla yakından ilgilenmek için kendinde hak bulur. Bunun sebeplerinden biri elbetteki namus ve namusun kadına yüklenmiş olmasıdır.

“Türk toplumunda aile kavramı kadının namusu ile özdeşdir. Geleneksel Türk toplumunun değerler sisteminde genç kız, baba evinde bir misafir gibidir. O asıl kimliğini ve kişiliğini gelin gittiği aile içinde kazanacaktır. Yeni bir aileye katılan gelinden hamarat olması, kayınvalidesine dil vermemesi, kayınpederine hizmet etmesi ve aile büyüklerine saygılı olması beklenir; ama ondan öncelikle ana olması talep edilir. Kadına ailesi içinde kimliğini veren analık statüsüdür”(Akin, 1991: 111).

Kadının namusu kocasından soruluyorken, koca öldükten sonra kayınbabasına, büyük ailesine, babasına ve mahallenin namusuna dönüşüyor gibi söz sahipleri değişiyor. Kadına yapılan bunca baskının sebebi çoğunlukla namus yüzünden. Kendi babasının evinde görmüş olduğu muamelede evini ve kocasını bir an önce bulmalı, yoksa bir namus meselesi olabilir. Kocasının evinde artık onun namusu ve onun himayesinde, kocası öldükten sonraysa herkese yorum hakkı düştüğü gibi kurtarılması gereken bir namus olarak mahallede, geniş ailede yerini alıyor.

Kadın babasının evinde bir bakıma yok sayılan, gidecek gözüyle bakılan, emanet olarak görüldüğü bir dünyada, evlenmek için yetiştirilir ve evlenip kocasını kaybettiğinde yetim kalan kadın iki kez yok sayılmış, tekrar emanet görülmüş ve misyonunu tamamlayamamış olmaktadır. Toplumsal kabulü, kocasıyla sağlanan yahut doğurduğu erkek çocukla sağlayabilen bir kadının hayatındaki erkeği kaybetmesi yıkımı olmaktadır. Uzun yıllar toplum tarafından yarım olarak, dul olarak adlandırılması ve eksik görülmesi kadının iki kez değil defalarca yok sayılmasına zemin oluşturmaktadır. Ayrıca kocasını kaybetse de kocasının ailesine karşı görevleri bitmiş sayılmaz.

2.4. EVLENMEK İÇİN YETİŞTİRİLMEK

Evlilik toplumu ayakta tutan, aile olmak için kurgulanan, kadın ve erkeğe roller biçen bir sistem olsa da kadın ve erkek tarafından farklı tanımlamaları yapılacak bir durumdur. Kadın için küçük yaştan itibaren, minik gelinliklerle kültürel kodlarına işlenmiş söylemleri, beklentileri hayata geçirmediği vakit yarım kalmış, ortada kalmış, evde kalmış ya da kısaca hayatın dışında kalmış sayılmaktadır. Çünkü toplum kadını, kocası için ve çocukları için yetiştirmektedir. Toplum kadını psikolojik olarak böyle bir baskıyla yetiştirdiği gibi, toplumu da böyle bir kadının kabulüne uygun olarak eğitmektedir.

Genç kızın karşısında evlenmek tercihinin zıttı olarak evlenmemek tercihi yeni yeni oluşmaktadır. Bir genç kız toplumda evlenmemeyi tercih ettiyse o “onun evlenemediğindendir” diye bir görüş yaygındır. Çünkü kızın evlenmemek, yani tercih etmemek hakkı yoktur; evlenmemek yani tercih edilmemek durumu vardır.

“Genç kızlar için evlilik toplulukla bütünleşmenin tek yoludur ve eğer “ıskarta” olurlarsa, sosyal fire olurlar. Annelerin onları ne pahasına olursa olsun, bir kocaya vermeye çabalamaları bundandır” der Beauvoir. (Soysal, 2016:152)

Çare olarak görülen, mevcut durumdaki sorumluluklarından kurtulmak için yeni bir sorumluluk silsilesine girmesi, yani evlenmesi; toplum aile ve örfler tarafından zorunlu olarak bırakılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlenirse toplumda puan kazanacak olan ve misyonunun bir kısmını tamamlamış olarak bakılacak bir durum olur.

“Babalar ve ağabeylerin egemen olduğu aile topluluğuna bir köle ya da uyruk olarak bütünleştirilmiş olan kadın, evlilikte her zaman erkeklere başka erkekler tarafından verilmiştir” (Soysal, 2016 : 440).

Zaman zaman karşılığında tarlalar teklif edilen, paha biçilen, erkek tarafından belirlenmiş, toplum tarafından desteklenmiş kadının rolü yine anne ve kadın tarafından devam etmektedir. Evlilik nasıl kadının kaderi ve görevi olarak görülüyorsa, para kazanmak ve ev geçindirmek de erkeğin yazgısı olarak görülmektedir. Herhangi bir neden yokken kendi isteğiyle çalışmayan, bir iş sahibi olmayan erkek, toplumsal rolünü gerçekleştirmediği için toplum tarafından dışlanmaktadır, tıpkı evlenmediği için ayıplanan kadın gibi.

Yaptığımız görüşmelerde de karşımıza çıkan durumlardan birisi, kadınların hayallerinin büyük kısmını evlilik oluşturuyor. Bu da bireysel olarak verilmiş bir karardan ziyade, buldukları durumdan çıkmak için başka alternatifi olmamalarından kaynaklanmaktadır.

Çoğu kadının evlilikle ilgili ilişkisi mahalle baskısıyla bağlantılı olduğu gözlemlenmektedir. Aile çocuğunun üzerine gitmese de, çevre ailenin üzerine gidiyor. Evlenmeyince bir kusur olduğunu düşünülünce, toplum ve aile el ele vermiş oluyor. Ya okursun ya koca emri, okuduktan sonra da tekrar koca yoluna çıkıyor. Tek bir tercihle karşı karşıya bırakılan kadın için başka alternatif olmamasına rağmen seçim hakkı tanınmış gibi yapılıyor. Ortada kurgulanmış bir oyun var.

“Evlilik hem aile tarafından hem de kadının kendisi tarafından bir kurtuluş eşiği olarak görülse de, yalnızca aile için böyledir. Onlar zamanı gelinceye değin üzerlerine düşen toplumsal vazifeyi yerine getirmişler, istendiği biçimde ev işleri ve yemek konusunda ehlileştirilmişler, her zaman sokağa salmamışlar, çevreleri konusunda titiz davranmışlar, beyaz gelinliği ve kurdelesiyi birlikte alımları ak biçimde kurtulmuşlardır.” Kadın içinse bu bir kurtuluş değil, kadınlığın o toplumsal bakiyesinin pratiğe döküleceği yeni bir alandır”(Gökgöz,2016:129).

Ailenin üzerine düşen toplumsal vazife, kızının baba evinden gelinlikle çıkması ve koca evinden de kefenle çıkmasıdır. Bir kız çocuğunu evden çıkana kadar sahiplenilen toplumsal kurallar, evlendikten sonra sahip çıkmadığı için birçok kadının ezilmesine sebep olmaktadır. Çünkü en büyük hayali, kızını kırmızı kurdelesiyi gönderen bir anne babanın, en büyük yıkımı da o kızının dul kalması olacaktır. Bu yıkım korkusuyla, anne baba şiddet gören çocuğunun bile arkasında durmamaktadır.

Verilmiş bunca emek ve planlanmış bunca kurgu, kadının geri dönmek üzere sonsuza kadar yapacağı evlilik içindir. Diğer ifadeyle “yerini bulması” için hayata geçiriliyor. Kadının yersiz yurtsuz kalmaması için, en başta da “sahipsiz” kalmaması için evliliğin gerekliliği savunulmaktadır.

Bu tez için anlam ifade eden kısma gelirse, evlenmesi için yetiştirilmiş bir kadın, evlendikten sonra toplumda yer edinir, birtakım haklar kazanır, hem ailesi hem dini için beklenen görevleri yerine getirmiş olur ya da getirecek olması ihtimalini kazanır. Böylelikle kadın evlenir ve nihai hedefe ulaşır. Toplumda yeni yeni bir karşılığı olmaya başlamış ve kısmi bir bağımsızlık ilan etmiştir. Fakat kocasını kaybetmesiyle, hiç düşünmediği, hesaplamadığı, sonuçlarını asla tahmin edemediği bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Hayatını evlenmek, bir erkeğe kendini adamak için yaşayan bir kadına, amacını kaybetmek çok ağır geldiği görülmektedir. Bir seçim yaptığını, artık toplumda baskı altında kalmaktan kurtulduğunu düşünen kadın, tek başına karşı karşıya ve ağırlaştırılmış baskıyla yüzleşmek zorunda kaldığı söylenebilir. Ortada bir irade ve tercih olmasına rağmen, boşanmış kadınlarda yaşanan baba evine tekrar dönüş, insanların hayatını alt üst ettiği, elinde olmayan sebeplerle

eşini kaybetmiş kadının, çocukları için baba da olmak zorunda kalması ona yeni görevler yüklediği gözlemlenmektedir.

2.5. TEK EBEVEYNLİ AİLELERDE ANNENİN ROLÜ - KADIN EMEĞİ

Anadolu’da şöyle bir söylem vardır. Türk Dil Kurumu’nda “Kız beşikte, çeyiz sandıkta” olarak yer alan, kız çocuğunun doğmasıyla daha kundaktayken çeyize başlangıcını ifade eden bu deyimde, daha bebekken, evlilik hazırlık çalışmaları başlamaktadır. Beauvior’un dediği gibi kadın evlenmek üzere yetiştirilirken, erkek de çalışarak evini geçindirmek üzere yetiştirilmektedir. Ev içerisindeki rollerin çoğunluğu annenin sayılırken, babada dışardaki işleri daha çok parayla ilgili kısımları halleder. Toplumsal beklenti budur.

Ekonomik zorluklar, ebeveynlerin her ikisini de ev dışında çalışmaya itmiştir. Hem anne hem de baba ev dışında çalışınca, çocuklarına ayırdıkları zaman azalmıştır. Aynı zamanda toplumun biçtiği roller karışmaya başlamıştır. Yine de yeni dünya düzeninde çalışan annenin çoğalması, evdeki iş bölümünün paylaşılmasını yavaşta olsa düzenlemektedir. Fakat tek ebeveynli ailelerde henüz düzenlenmiş bir sistemi olduğu söylenemez. Kadın iki kişilik işi üstlendiği için ve kadın olduğu için zorlanmakta ve sistem bozulmaktadır.

“Ev içindeki cinsiyetçi işbölümünün yahut da kamusal alanda piyasanın cinsiyetçi yapılanması ücretlerin eşitsizliğinden çok daha öte bir durumda bahsetmekteyiz. Kadınların ev işlerinin karşılıksız bir emek harcama biçimi olduğunu açığa çıkarıp bunu politik bir sorun olarak gündeme getirmelerinin önündeki başlıca engellerden biri bu işlerin bir sevgi içinde görülüyor olmasıdır. Kadınlar bu işleri en sevdikleri en yakın oldukları kişi için yaparlar. Hatta sevginin aşkın dışı vurumu olarak algılanır bu işlerin büyük bir bölümü. Bu öznel ele geçmeyen görünmeyen biçimiyle kadınların karşılıksız emeği “sevgi karşılığı çalışmadır” (Acar Savran, 2006).

Kadın çocukluğundan beri şöyle yetişir; “eviyle ilgili verilen nasihatler, toplumsal beklentiler, normlardan biri, ev içerisindeki yaptığı iş ne kadar iyi ve güzelse, evine ne kadar sadık ve emek harcıyor o kadar başarılıdır, toplum tarafından o kadar saygı duyulur. Evlenilecek kızlarda aranan niteliklerde bu toplumsal roller yer alırken, evlenecek adamın annesi de aynı beklenti içindedir. Evdeki işler aksamamalı ve güzel yemekler pişmeli, temiz olmalı... Kadın ailesi için yapmalıdır, altında yatan sebep sevgi olmalıdır. Bu da bir diğer toplumsal beklentidir. O yüzden ev hanımlarının emeğine paha biçilemez, onlarda hiçbir maddi karşılık beklenemez.

“Kadınlar hakiki ücretli işçi değildiler, onların gerçek biyolojik görevi bir ev kadını ve anne olmaktı” (Soysal, 2015: 194). Kadının kocasını kaybettikten sonra kendini çocuklarına ve ev işlerine daha canla başla adaması da sevgi karşılığında açıklanabilir. Biyolojik görevin yanı sıra psikolojik bir görev süreci de başlamaktadır. Kadının fedakarlığını kendinden başlayarak yaşadığı görülmektedir. Çocukları olan kadınların kendilerini bırakması, ya da evlenince bırakmaları, eğitimlerini öncelemektense evlerinin temizliğine önem veren kadınların bu tercihi yapmasının birçok sebebi var. Bunlardan biri de toplumsal beklentiyi karşılamak için kendinden vazgeçişleri ve ilk fedakârlık yapacakları alanın kendileriyle alakalı olan alanlardan oluşmasıdır. Bu da kadının hayatını kendi için yaşamadığını göstermektedir.

Diğer yandan özveri kadın için kullanılan bir kelime gibidir. Özveriyi Germaine Greer şöyle açıklar;

“Kadınlar erkekler aracılığıyla vekâleten yaşamayı sürdürdükçe kendilerini lüzumlu kılmak için çabalamak zorundadır. İşte bu tam günlük işin adına çoğunlukla özveri denir. Bu yanlış bir tanımdır gerçeği söylemek gerekirse özveri saçma bir şeydir. Kadınlar hiç sahip olmadıkları bir şeye kendilerini feda ederler. Sahte özveri kadının tek elinde değildir. Fakat kadınlar erkeklerin yanısında yaşamak ve erkekler de evlenmek istediği sürece özveri erkekten çok kadın davranışı olarak kalacaktır”(Greer,1996:143) .

Toplumdaki erkek egemenliği eşinin kardeşleri, babası tarafından hükmünü hala korumakta, kadını toplumsal hayatın dışında tutarak üzerinde baskı kurmaktadırlar. Gökgöz’ün de dediği gibi

“Kültürel hayat içerisinde bir fallusa sahip olmanın yarattığı yoksunluk ile her daim temas etmek zorunda kalan kaldınlar, oradan çıkabilmenin yegane yolu olarak erkeğin iktidarını tanımayı ve bu yolla tanınmayı koyarlar” (Gökgöz,2016:128).

Kimi zaman patronu, kimi zaman eşi, abisi, sonra da oğlu kadının hayatında iktidar olarak yer almaktadır. Eşini kaybettikten sonra oyunun kuralları biraz daha değişerek, kayınbaba, ve eşinin kardeşleri de aktör olarak kadının hayatında iktidar olarak yer almaya başladığı söylenebilir. Kuralların, aktörlerin hızlı değişmesi hızlı ve kendini düşünmeden karar vermeye itiyor. Kendini ispat etme, kabullendirme, “ben varım” diyebilmek için, lüzumlu olduğunu göstermek için kendine biçilen rolleri yerine getirmek ve kabullenmek zorunda kaldığı gözlemlenebilmektedir.

Nilüfer Göle’nin de dediği gibi;

“Kendi tarihinde kendisini tanımayan toplumlar kendi eserlerine yabancılaştıkları gibi, “ilerleme”, ideali adına esasında bugünkü zamana yabancılaşmışlardır. İdealize edilen ya geçmiştir, ya gelecektir. Yaşadıkları an ise külfettir ” (Göle,2013:74).

Kendi tarihini, kendisini tanımayan kadınlar da yaşadıkları zamana yabancılaşmaktadır. Ya babalarının evinde gördüklerini özlemektedirler, ya da erkek çocuklarının gelecekte onlara bakmasından umutlular. Görüştüğümüz birçok aile ellerinde olsa zaman atlamak ister, bununda olmayacağını farkındalar. Geçmişe olan özlem daha çok gözlemlenmektedir. Baba evinde de çok güzel bir hayat sürüp sürmemelerinin önemi yok, yine de koca evinde çektikleri sıkıntıları ve zorlukları, acı günleri, çocukları için tercih ettiklerini söylemektedirler. Çocukları geleceklerini idealize etmek ve umutlanacakları tek varlık olduğu için, tutunacak tek dal olarak görüp anlam yükledikleri görülmektedir. Geçmiş ve gelecek arasındaki, uzak fakat beklentili hayat, onlara bugünü daha uzun geçiyormuş gibi hissettirdiği gözlemlenmektedir. Zaman algılarının eşleri öldükten sonra değiştiği söylenebilir. Birçoğu görüşmelerde, zamanın o an durduğunu, zor geçtiğini söylüyor. Bu zaman yanılgısının bugünü onlar için daha çok külfet haline getirmesi mümkündür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KESİŞİMSELLİK

3.1. KİMLİK, TANIMLANAN KİMLİK VE KİMLİĞİN VERDİĞİ ROLLER

Yetim annelerin yetiştirilme tarzı üzerine birtakım konuları ele aldıktan sonra kesişimsel olarak incelemeden önce kimliği inceleyeceğiz. Bir kadının taşıdığı kimliklerin farklı farklı isimlendirilmesinin altında yatan gerçek, farklı farklı beklentilere karşılık gelmesidir. Anne, kardeş, kızı, personel, aile bireyi, gelin, evin reisi hepsinin ayrı ayrı getirileri, rolleri ve sorumluluklarından bahsetmek gerekiyor. Örneğin kadından bahsederken insan olduğunu unutmamamız gerekir. Önce insan olduğu, sonra kadın olduğu, sonra anne, sonra dul, sonra kürt, sıfatlar arttıkça ya da basamak çıktıkça yükseğe çıkması gerekirken, her biri yeni bir sorumluluk yükleyerek kadını aşağılamaya, işlerini zorlaştırmaya, omuzlarındaki yükü artırmaya başlıyor. Tanımlar arttıkça kadın kendini tanımakta ve tanıtmakta zorlanıyor. Eşini kaybeden bir kadından bahsediyoruz. Eşini kaybeden kadın bir anda, evliden dula, yalnızca, yetime, tek ebeveyne dönüşüyor. Bu bir anlık değişim psikolojik bir bunalımın yanı sıra birçok duygusal çöküntüye de sebep oluyor. “Değişme hızı, insanları doğruyu yanlıştan ayırmalarına olanak bırakmadan karar vermeye zorlamaktadır” (Geçtan,2018:29). Yanlış kararların getirdiği yeni sorumluluklar, yeni sorumlulukların getirdiği yeni kimlikler kadını başka bir yerde konumlandırmaya başlıyor.

Kimlik dediğimiz şey; “birey ve kolektifin ne ifade ettiğini, neye tekabül ettiğini, hayattaki karşılığını” ifade etmektedir. Ötesinde kim olduğunu, neler yaşadığını ya da yaşayabileceğini ifade etmenin kısa cevabı olabilir. Yaşadığı yere göre insanın öğrendikleri ve öğrettikleriyle üzerine almış olduğu elbise gibi düşünebiliriz. Yaşadığı toprakların sistemine, geleneğine ayak uydurmak zorunda kalan insan, kendine uygun roller üstlenir. Bazen kendine uygun olanı değil, ona layık görülene mecbur kalabilir.

“Sosyal ayrımcılıklar, insanların neler yaşadığına, kim olduklarını, nereye mensup olduğuna dayalıdır. Ayrıca hakim olan söylem hukukla, devlet kurumlarıyla, sendikalarla, sivil toplum örgütleriyle ve aileyle kendini ifade etme alanı yaratır ve düzende yenilikler ve değişikliklere sebep olur. Bu sebeple günlük hayatta dışlanma, baskı, ötekileştirme gören bireyler ya da gruplar kendi duruş noktalarından ve egemen söylemle kurdukları ilişkiden beslenerek kendilerine koruma kalkanı oluşturabilir. Ya da kurmuş oldukları kolektif yapı başka bir grubu ötekileştirebilir. Bu da sosyal ayrımcılığa temel oluşturur”(Yuval- Davis, 2010).

Kimlik dediğimiz bizim çevremize ve kendimize anlattığımız, kabul ettirdiğimiz bir hikaye mi yoksa toplum tarafından bize yazılmaya çalışılan, mal edilen ve bazı yaptırımları olan bir senaryo mu? Bu senaryoya bireysel ve toplum gözüyle ne kadar inandığımız ve inanmasak da ne kadar etkilendiğimiz ve etkilediğimizi anlamak için kimlik politikasını tanımak gerekir. Kimlik politikasıyla insanlar kendi bireysel hikayelerini herkesin ya da çoğunluğun hikayesiymiş gibi bir algı oluşturmaya çalışırlar. Hikaye homojenize edilmiş bir senaryodur. Bu kimliği sadece kadınlar üzerinden değerlendirirsek ve bunu sadece cinsiyetle ilişkilendirirsek senaryonun cinsiyet haricindeki kısımlar, yani etnik köken, sınıf ya da ırk gibi kısımları boşlukta kalır. Yani farklılıkların temsilini tek bir kategoriyle değerlendiremeyiz. Herkesin ayrı ayrı yaratılıp, özel kılındığı, parmak izimizin farklı oluşu gibi hikayelerimiz de çeşitli olduğunu unutmadan kimliklerimizi değerlendirmemiz gerekir. Belki kimlikler genel ya da çoğula göre olsa dahi, hikayelerimizi, kimliğin bizdeki duruşunu özel kılan şey aslında, dayatılan veya kabul edilen kimliklerin tezahürü, verilen tepkiler ve duruşlar ve getirileridir.

“Hiçbirimiz, sanki daha önceki tarihimizi tümüyle terk edip öyle kolayca başka birini seçebilmişiz gibi, farklı bir dili seçemeyiz. Daha önceki bilgi, dil ve kimlik anlayışımızı ve bize özgü mirasımızı öykümüzden silip atamayız, üzerini karalayamayız. Miras olarak devraldığımız şeyler – kültür, tarih, gelenek, kimlik duygusu- imha edilemez, parçalanır, sorgulamaya açılır, yeniden yazılır ve yeni bir yöne sokulur“(Chambers,2014:44).

Zaman zaman değişen, bazen boşluklar oluşup, bazen boşlukların dolduğu bu durumda değişikliklere de şahitlik edebiliriz. Sürekli deneyimlenen, kimlikle hareket edilen bir yolda, kimliğin ortaya koyduğu davranışlar ve hareketler yeniden biçimlenir ve biçimlenme eylemi sürekli devam etmektedir.

Kimlik sadece bizimle ilgili değil, çevremizle, etrafımızla, görüş ve yaşantılarımızla ilgili olduğu için bir politika gerektirdiği söylenmektedir. Kimlik politikasıyla insanlar, kendi hikayelerini, görüşlerini, bakışlarını, başka insanlar üzerinde kurgulamaya, başka insanların

da desteğiyle, bu acıyı evrensel bir acı ya da evrensel bir ızdırap haline getirmeye çalışmaktadır.

Bu tezin konusu olarak kadınların kimliği üzerinden ve kadınlara yöneltilmiş kimlikler üzerinde çalışacağız. Kadına biçilen roller ve statüler, doğuştan yüklenen bazı görevler, yaşadıklarıyla, sonradan yüklenmek zorunda kaldığı bazı sorumluluklar, kadın ölene kadar kimliği olarak beraber yaşadığı etikettir.

Kadın olarak kurgulanan politika baskısı, kurgulanan kısımlarda boşluklar yaratır. Farklılığı tek bir temsiliyetle kategorileştirmek kimliği daraltmak ve kurgulanan politikayı da kısırlaştırmaktadır. Oysa farklı kategoriler üzerinden üretilen politikalar, daha farklı hikayeleri barındıracak ve daha farklı söylemler geliştirecektir. Dolayısıyla bir kimlik politikasının skalası ne kadar geniş olursa o kadar hikayeyi barındırabilecek ve kuşatıcı olabilecektir.

En kapsayıcı hikaye ve kurgu için seçilen kimlik özelliği dahi başka bir tarafı öteki olarak addedecektir. Kimlik politikalarının dahi bir kategoriyle anlamlandıramadığı özellikleri, bizler farklı kavramları aynı çatı hatta aynı zemin üzerinde birleştirerek kimlik ötesi, öteki ötesi bir yorum getirmeye çalışıyoruz.

Küreselleşmeyle birlikte dünyanın büyük bir köye dönüştüğü söyleniyor. Bu dönüşüm kadına da hiç görmediği, duymadığı, yabancı olduğu görevlerle toplumda yeni yerini alıyor. Bu yeni görevler kadının yerini belirlerken, erkeğin de yerini belirliyor. Güç ve iktidar kavgalarıyla etkilediği gibi, geleneksel olarak yerleşmiş olan kadın erkek ilişkilerine kadının konumuna da yeni bir form kazandırıyor. Değişim hızının verdiğini ani kararlar ve psikolojik değişiklikler, kadının yeni konumunu daha tanınmaz hale getiriyor.

Kadının meslekteki başarısı, medeni hali, yaşı, nerden göç ettiği iş verenler tarafından erkekten daha çok incelenmektedir. Aynı zamanda kadının yeni statüsü, yeni etkilediği kısımlar olduğu gibi, etkilendiği maruz kaldığı ve etkisinde kaldığı bedel ödemesi gerek yeni görevler de var. Çalışmaya başlayan bir kadının, yaşantısına yeni eklenen ortamının aynı zamanda kimliğine de katkısı var. Çalışan kadınlarinsa mesleğindeki yeterlilik yetersizlik, de yine farklı bir kategoride değerlendirilirken aynı zamanda da sanki tüm işlerde yetersiz gibi değerlendirilebiliyor. Kimlik dediğimiz şey yukarıda bahsettiğimiz gibi sebepleri farklı olup, yasantımızda farklı alanların ve durumların yüklemiş olduğu bir olgu. Dolayısıyla dursa bile bittiğini ve modern dünyada değişmediğini söyleyemeyiz.

Son dönemde kadınların yeni kazandığı kimlikler üzerinden yeni tanıştığı çok fazla alan var. Kadınların tanışıklığının yanı sıra erkeklerde kadınların bu kimlikleri, rolleri, statüleriyle yeni yeni tanışabiliyorlar. Sadece sistemin durumun yüklediği kimlik kadar etrafın çevrenin çevredeki erkeklerinde yüklemiş olduğu kimlikler, beklentiler ve katkılar var.

Kamusal alandaki erkek, kadının bu rollerini yeni yeni tanırken hala direnen, ev içi emeğin yok sayılması gerçeği devam eden kadına, sadece varlığını ve emeğini kabul ettirmek için bile mücadele etmek düşünüyor.

Kocasını ölen bir kadının çalışma hayatına girmesiyle ilgilenen birçok komşu, erkek akraba bulabiliriz. Bu ilgi kadının yeni bir kimlik kazanmasına hatta bir kimlik karmaşası yaşamasına ve bu kimliği taşımasında toplumsal bir entegrasyonda zorlanacağına veya kolay geçmeyeceğine işaret etmektedir.

Alanları farklılaşmış ya da birtakım alanlarda özgürlüklerini elde etmiş olsalar dahi değişen ve değişimle birlikte hayatımıza giren yeni yapılar ve ilişkilerde tekrar özgürlük mücadelesi verildiğini görebiliriz.

Değişen bir hayat ve mekan, akrabaları ve çevresinden uzaklaşmış olmasına rağmen, yeni bir baskı ve yeni bir varoluş mücadelesinin yanında para kazanma, hayatta kalma ve geçimini sağlamak için yeni pozisyonlar ve yeni sınıfları oluşturacaktır. Hayatta kalmak pahasına değişimi ve dönüşümü göze almaktır. (Tarihe de bakılırsa, yeni sınıflar mücadelesini veren alt sınıflar ve ötekiler tarafından ortaya çıkmıştır.)

“Avtar Brah’a göre çeşitli kategorilerde farklılaşan gruplar genellikle “ortak kültürel ihtiyaç” iddiasıyla talepte bulunurlar. Ancak genellikle, “güç ilişkileri” ve “kimlikler” arasındaki ilişkiye işaret etme konusunda hataya düşülür. Devlet, vatandaşlar arasında çoğunluğun ihtiyacı neyse onu sağlar. Dolayısıyla, ihtiyaçların ifade edilmesi bir inşa süreci gibidir, aynı ihtiyaç çok farklı söylem ve amaçlarla istenebilir (Brah, 1996:100). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rolleri mekan ve koşullara göre farklı temsiller içerisinde ortaya çıkabilir. Örneğin “işçi sınıfı kadınları”, “çiftçi kadınlar” veya “göçmen kadınlar” olarak birbirine karışmış sosyal ilişkilerde hakkını talep etmesi ayrımcılıkların fark edilmesi açısından akla daha yatkındır (Brah, 1996:102). “Kadın” demek cinsiyetiyle, sosyal, kültürel ve fiziksel koşul ve kapasitesiyle birlikte bir bütün olarak düşünmek demektir” (Brah, 1996:104). Bu nedenle her kadın, dışarıdan yönlendirme veya tavsiyeyle mutlak özgürlüğe ulaşamaz” (Yıldız:2015).

Kadını tek başına düşünmek hayattan soyutlamaya ve parçacı yaklaşıma sebep olur. Hayatın her alanında sosyal kültürel alanların hepsinde emeği ve çabası olan kadın, dışardan kurulan baskıyla yetenekleri hiç sayılırken, çoğu zaman kendini tanıyamadan hayatını başkalarına adamaktadır. Yeteneklerini keşfedemeden, hayatını sonlandırmaktadır.

Genellikle kadınlara dışardan yapılan yönlendirmeler, çoğu zaman baskılar; yardımcı olmak niyetiyle bile olsa kadını özünden, misyonundan ve varoluşundan uzaklaştırabiliyor. Dahası da kadına biçilen rolün dışına çıktığı vakit, kadın yaşadığı sosyal ve kültürel çizgide sıra dışı gibi algılanıyor.

Bizim baktığımız yerden kadınların farklı ortamlarda yetişmesini, toplumun ve ailesel faktörlerin yüklemiş olduğu kimlikleri ve sınıflarına dair elimizde farklı yaşanmışlıkları ve verileri var. Bu sebepten dolayı kuramın dinamizmi ve gelişimi devam etmekle birlikte gittikçe yelpazesi genişleyen ve kesiştiği kümeleri çoğaltan bir kavramdır.

Bugünün Türkiye’inde değişime uğramış, haklar elde etmiş olsalar da her zaman mevcut durumun devam edeceği gibi bir garanti yoktur. Dolayısıyla bugün ötekileştirilen sınıfa tahakküm kullanan iktidar, yarın kesişimsel kurama göre yer değiştirebilir. 28 Şubat Türkiye’inde ötekileştirilen ve okullardan uzaklaştırılan İslamcılar, bugün haklarını geri almış ve okullarına dönebilmiştir. Fakat geri kazanılmış hakların garantisinden bahsedemiyoruz. İnsana dair haklarının bahşedilmesi zamana ve durumlara göre değişmesi insanı merkeze alan bir tutum değildir.

3.2. IRKÇILIK

Kimliği etkileyen bir başka faktör ise ırkçılık. insanın ırkı üzerinden kendi tercihi olmadan doğuştan sahip olduğu referansları ve coğrafyası, ırksal olarak kendine yeni kimlikler üretmektedir. Fakat ırkçılığı sadece ırkını üstün görmek olarak değerlendiremeyiz. Yeni ırkçılığı da insanın farklılıklar üzerinden maddi açıdan, kültürel açıdan, yaşam standartları dolayısıyla kendini üstün görmesi olarak açıklayabiliriz.

“Yeni ırkçılık farklılık vurgusunu ırk, etniklik, din gibi “işaretler” etrafına eklemleyerek egemen olanı koruma ya da ayırma amacıyla söylemler, temsiller ve hatta pratiklerde üreten ama aynı zamanda saklanan bir durumdur. Yeni ırkçılık belli klişeler çerçevesinde şiddet göstererek, hor görerek, aşağılayarak ya da sömürerek “biz” ya da “kendini” olanı muhafaza etme güdüsünü taşır (Balibar, 2007:28). Bugün ırkçılık “biyolojik” olanı işaret eden ten renginden ziyade, ötekine duyulan korku ve nefret güdülü “sosyolojik” simgelerle dolaylı –bazen dolaysız- görünmektedir” (Balibar, 2007:31).

Temelinde ayrıştırıcılık olan üstün görme güdüsü kendini korurken diğer tarafı sömürmeye yönelik çalışır. Irkçılık dediğimiz bu düzen sadece etnisite üzerinden değil din, dil, renk, cinsiyet üzerinden de gerçekleşmektedir. Son dönemlerde mültecilere yönelik toplumsal baskıların çoğunda etnik kökenden kaynaklanan ırkçılık değil, hak etmediği düşünülen ve sömürmeye yönelik ırkçılık devreye girmektedir.

Avrupalı ya da batılı kadın tanımları ırksal bir kategoriye içinde barındırır. Siyahlığın aksine, görünür ve değerli olan beyazdır. “Beyazlık” sadece kadınlar üzerinden değil, Avrupa

merkezci anlayışa göre baz alınan bir kavramdır. Avrupada yaşayan kadınları anlamak için üzerinde durulması gereken bir konudur. Beyaz kadın ayrıcalıklı doğar. Diğer kadınlara göre avantajlı konumdadır. Burda bahsettiğimiz beyaz kadın aynı zamanda yerli bir Avrupalı olarak dünyaya gelmiştir. Doğu topraklarında beyaz doğan bir kadınla, Batıda doğan beyaz kadın aynı haklara sahip anlamına gelmemektedir.

İrkçilik kendi sınıfının üst haklara sahip olduğunu düşündüren bir hastalık olarak, ötekini sınıflandırmak ve aşağılamayı beraberinde getiriyor. Fakat farklı olanı yok etmek, aşağılamak ve yok saymak dünyayı daha yaşanılabilir kılmıyor.

Her kulvarda kadının konumu ve gördüğü ayrıcalık farklılık gösteriyor. Örneğin beyaz bir kadın olarak doğması erkeklere rağmen ikinci konumda olmasını engellemiyor. Kadınlar arasında önemli bir yere sahip olabilir, hatta siyah kadının sözcülüğünü yapacak gücü ve onu ezmek pahasına üstünlüğü kendinde bulabilir, fakat bu güç erkeklerle verilen mücadelede ve ataerkil düzlemde onun konumunu değiştirmiyor.

“İrkçilik ve “öteki” kadının deneyimi, doğrudan beyaz kadının tarihiyle ilişkilidir. Ötekinin boyun eğmek zorunda kaldığı bir dünyada, beyaz biraz daha egemen olması ve temsiliyeti ile karşımıza çıkar. Beyaz kadın, siyah kadın ve üçüncü Dünya kadını gibi ırkçılığın kendi yaşamını nasıl eksilttiğini ve ona nasıl zarar verdiğini görmek zorundadır, aksi takdirde ataerkil düzende radikal değişiklikler yapmak çok da mümkün olmayacaktır”(Hall, 1992:21-22). (Akt. Sarıgöl:2013:60)

Kendini üst sınıfta konumlandırıran beyaz bir kadın, ötekileri konumlandırırken aslında kendi yerini belirlediğini, hatta bu yerin, kendine zarar verdiği güçsüzleştiğinde fark ediyor. Bunu hayatın birçok alanında yaşıyoruz. Güçlü olan güçsüze karşı, sorumluluk alarak değil, onun omzuna basarak yükseldiğinde haksızlıkların yok olmasına katkı sunmuyor. İrkçiliğin olduğu yerde beyaz ya da zengin anlam kazanıyor. Dolaylı olarak beyazın egemenliği denilebilir. Kültürel, siyasi, iktisadi egemenliklerle, normlarla ve hiyerarşik düzenle karşımıza çıkıyor.

İnsanların hayvanlar üzerindeki, erkeklerin kadınlar, zenginlerin yoksullar, yerlilerin göçmenler, üst sınıfın alt sınıf üzerindeki egemenliği yıllar boyunca süregelen bir mücadele ve tahakkümle doğallaştırılmıştır. Doğallaştırılmış olan bu haksızlığın yetkileri, kapasitesinin ve yaptıklarının sorgulanması gerekmektedir. Fakat egemen olanın gücü doğrudan ırkla, cinsiyetle; dolaylı olarak da güçle ilişkilidir. Dolayısıyla var olanı yok saymak, yok olduğu anlamına gelmemekte ve fuzuli bir çaba olarak yerini almaktadır. Fakat hakları hatta varlıkları yok sayılan veya sömürülen kesimler, doğal olan buymuş gibi yaşamaya başlamaktadırlar.

Kendilerine göre avantajlı olarak seçtikleri yere ragmen; kültürüne, yaşayış tarzına göre düzeni bozmayarak ataerkilliğin ya da ırkçılığın yeniden üretilmesine katkı sunmaya devam etmektedirler.

“Tutarlı bir farklı ırkçılık bütün kültürlerin değişmezliğinin ayırım gözetmeksizin savunucusu olduğundan aynı zaman da muhafazakar da olacaktır. Avrupa kültürünü ve yaşam tarzını “üçüncü dünyalılaştırma” dan koruma bahanesiyle onlara gerçek gelişmeye giden tüm yolları ütopyik bir şekilde kapatır”(Balibar, 2007:37).

Aslında onları dünyanın dışında, zamanın dışında bırakmak için kurgulanmış bir sisteme yeni ırkçılık diyebiliriz. Çağı yakalatmayan, yakalamasına izin vermeyen ve bunu kasti olarak yapanları da bu kategoride değerlendirebiliriz.

İrkçılık yapan yani ötekiyi kişi saymayan şiddeti başlatır. Bu noktada şiddetin her türlüünü düşünebiliriz. Şiddeti başlatanlar, ötekini insandan saymayanlardır.

“Antipatiyi başlatanlar, sevilmeyenler değil, sadece kendilerini sevdikleri için asla sevmeyi beceremeyenlerdir. Terörü başlatan; çaresizler, teröre maruz kalanlar değil, iktidarlar sayesinde “hayatın reddedilmişliklerini ortaya çıkaran somut durumu yaratan tedhişçilerdir. Despotizmi başlatan, zulmedenler değil, zalimlerdir. Nefreti başlatan, horlanana değil, horlayanlardır. İnsanı olumsuzlayan, kendilerine insan hakkı tanınmayanlar değil, onlardan insanlığı esirgeyenlerdir.(bunlar böylece kendi insanlıklarını da olumsuzlamış olurlar.) Güçlünün egemenliği altında zayıf düşürülmüş olanlar değil, onları güçsüz kılmış güçlülerdir zor kullanan” (Freire,2018,40).

Tüm bu tarif edilen kişiler, antipatiyi başlatanlar, terörü, despotizmi, nefreti başlatanlar aslında içinde ırkçılık bulunanlardır. Ötekini yok saymak için, sınıflandırarak bilinçli şekilde yaptığı ayrımcılıkla, ötekini evrensel bir ayrılık çizgisiyle dar bir standarta hapseder. Hem rahatsız olmaktadır hem de izole edilmiş bir alanda yaşamak istemektedir. Varlığını yok sayarak haklarının da hakkı olmadığı hissine kapılmaktadır.

“Frantz Fanon, “ırkçılık” kavramını “insanlaşma” kavramı ile dengelenmeye çalışmaktadır. Çünkü “ırkçılık” öteki olana yapılan insanlık dışı bir haksızlıktır. Fanon’a göre, insanları kategorileştiren ve dışlayanlardan beyaz toplumlar sorumludur. Dolayısıyla, ırksal/ etnik çatışmalar ve eşitsizliklerin azalması için beyaz toplumlar kendi düşüncelerini idealize edip Avrupa kültürünü veya Batı kültürünü her şeyden üstün tutmamalıdır” (*Fanon’dan aktaran Martinot, 2010:27*). “Ancak eşitsizlikler ve ezilmeler için ortaya konmuş bu haklı analiz, yeni ırkçılığın değişkenliğini ve çelişkileri de beraberinde getirir. Avrupa kültürünün meşrulaşan evrensel politikaları farklı açılardan yer bularak sürüp giden ırkçılık ve cinsiyetçiliğin de kaynağını oluşturmaktadır. İrkçi ve cinsiyetçiliğe karşı evrenselci itirazlar

sunulurken evrenselliğe karşı da ırkçı ve cinsiyetçi politikalar devreye sokulur” (Sarıgöl, 2013:62).

“Değişen durum buyken gerçekten tezahüründe değişime de sebep olurken çelişkinin ve farklı karşı çıkışların aynı kaynaktan çıkmasıdır. Bu bir insani zaaf değil, sistemin sürekliliği için desteklenen yapısal bir durumdur“ (Wallerstein, 2007:41-42).

İrkçılık da, ötekileştirme de kadın üzerinden yürütülmektedir. Etki merkezi kadındır. Bunun birçok sebebi olabilir. Geride bırakılmış bir kadın toplumu, toplumun her kesimine etki edecektir. Ya da kültür seviyesi yüksek bir kadın toplumu, o toplumu ileriye götürecektir. Hasan El Benna şöyle demiştir; “Bir toplumun yarısı kadınlardan, yarısı onların yetiştirdiklerinden oluşur”. İrkini korumak için başka evlilikler yasaklanan kişi kadındır. Dolayısıyla kadın beyaz ırkın ya da o ırkın taşıyıcısı olduğu gibi aynı zamanda koruyucusudur. Milli ve etnik menfaatlerin ilerlemesine de büyük katkısı vardır.

Kadına yüklenen bazı misyonlar soy ayrımı gözetmeden yüklenmiştir. Dünyanın birçok yerinde geçerli kadınlar için evrensel misyonlar var. Kendi kültürlerini taşıırken milletlerinin de kültürünü kadınlar ve kadınların yetiştirdikleri inşa etmektedir. Aynı zamanda bu kültürel görev, göçmen kadının da üstlenmesi beklenen bir görevdir. Yerli – göçmen erkek ilişkisi belirli bir egemenlik düşüncesi anlaşılabilirken, ataerkil sistemde ikincil pozisyonu yeryüzünün nerdeyse hiçbir yerde değişmemesi ve bu pozisyonu kadını sürdürmesi evrensel bir yargı olarak yerini almaktadır.

“Veraset yolu ve genetik özelliklerle kazanılan ayrıcalıklar, ezilenler için dini inançlar temelinde geleceği tahmin edememenin merakıyla kader olarak kabullenilirken birinin belki daha zeki ama muhakkak daha iyi eğitimle aldığı ayrıcalık, tarihler boyu toplumun üst tabakasını temsil edenler için hoş görülür değildir. Dolayısıyla, egemenliğin meritokratik sistemle inşası siyasal kırılmalıkları da beraberinde getirir. Yani yetkinin, yeteneğin, entellektüelliğin ve modernliğin hakim değerler olması ve toplumun bu değerlerle yönetilmesi madalyonun bir yüzüdür, diğer yüzünde ise korunması gereken çıkarlar adına ırk ve cinsiyetçi kodlarla belli kimlikteki grupların ve sınıfların söylem geliştirmesine engel olmak vardır” (Wallerstein, 2007:45-46).

Belli kimlikteki grupların engellenmesi söz konusuysen aynı zamanda belli kimlikte olanları da besleyici ve daha çok ön plana çıkaran teşvikler bulunmaktadır. Ezilenler için ayrıcalıkların kader olarak kabullenilmesi, çoğu zaman aranan çıkış yolunun bululamayıştan kaynaklanan bir tesellidir. Geleceği tahmin etmekten önce, yaşadığı gün ve çevre içinde garantisinin olmayışını da insan kader olarak kabullenir. Tarih boyunca ezilenlerin kader olarak kabul edip, hayatta yer bulma mücadelesinden vazgeçmesi, üst tabakanın da işine gelmiştir. Onların kimlikleri, görevleri ve safdışı durumları değişmezken ve

zarar görmezken, iktidarın mevcut durumu muhafaza edilmekte ve rüzgarın yönü değişmemektedir.

Kapitalizm, ırkçılık ve cinsiyetçilik birbirlerine bağlıdır. Kapitalizme can suyu olan iş gücünün ve ucuz emeğin etkinleşmesi çok düşük ücretlere zemin hazırlamak için vardır. Yerli olmayan erkekler ve çoğunlukla kadınlar, her iki cinsin gençleri, okumayanlar ucuz emek girdisini sağlamaktadır. Bu nedenle görünüşte yerlilerin yabancıları dışladığı yeni ırkçılık; iktisadi çıkarlar gereği yabancı olanı göndermeyi değil dışlayarak içeride sessiz tutmayı hedeflemektedir. Kadınları da iktisadi ve dahi çıkarlar içinde ucuz iş gücü olarak hedefler. Bu durum da cinsiyetçiliği besler. Aynı mantıkla ilerleyen cinsiyetçilik ve ırkçılık kapitalizme destek olur. Kapitalizm de onları destekler.

“Farklı sınıf, etnik köken, ırk, din ve kültürden kadınlar –Batılı beyaz kadınlar da bu kategoriye dahil- özünde kendi içinde oldukça tutarlı bir ideoloji etrafında konumlarını almaktadır. Daha sistematik ifade edecek olursak, “Avrupalı”, “Avrupai” ya da “Avrupa’ya özgü” sıfatları, sömürgeci ülkelerin sömürdüğü topraklardaki varlıklarını nitelendirmek üzere geldikleri kıtanın isminden daha çok amaçlarını ve ideolojilerini belirtir. Küresel ekonomi ve siyasi düzen “Avrupa” aklıyla şekle sokulmuş, “öteki” olanlar da kendilerine gösterilen yeri almıştır. Ancak ötekinin politik ve kültürel dinamiklerinden bahsetmek ötekileştirilen grupların kendi içindeki bölünmelerini yeniden üretir. Dolayısıyla, yeni ırkçılığın en önemli kategorisi olan “etniklik” yeni gruplaşmalar dediğimiz millet kavramıyla ilişkilidir. Bu bağlamda, mikro milliyetçilikler kendi “millet”lerini tarihsel mitlerine daha çok sığınarak inşa etmektedirler”(Sarıgöl,2013:57).

Kadın üzerinden yapılan politikalar ve ötekileştirmelerin alt dalları olarak değerlendirebiliriz. Dolayısıyla burda çok katlı ve katlarda kesişen bir ayrımcılığa da vurgu yapmış oluruz. Kadın olarak siyahi bir kadının, beyaz bir kadının elde ettiği statü için daha fazla çalışması gerekmektedir. Siyahi bir kadının yahut kocası olmayan bir kadının yarışa başladığı yer, beyaz kadından çok geride ve mücadelesi daha serttir.

İrkçılık adıyla oluşturulan sınıfta, kadınlığın yahut yetimliğin yahut da fakirliğin bile bahsediliyor olması mümkündür. Dünyada saf ırk kalmadığını varsayarsak insanların ırkına yönelik bir tutum sergilemesi ve bir diğerini ötekileştirmesi, anlamsızlık bahşediyor. İnsanların bu denli ilgili tüm kimliklerde ve yaşadıkları her olayda, atom kadar küçük parçacıklara ayrılarak, her bir parçadan ötekileştirilmesi de her türlü kültürün önemli taşıyıcı olan kadın üzerinden yapılmaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında ırkçılığın anlamı artık daha çok ayrımcılık gibi algılanabilir.

Sadece biyolojik olarak kendilerinde bulunan özellikleri değil, sonradan kazanılmış olan üstünlüklerin de kendilerinin hakkı olduğuna inanmaya ırkçılık diyebiliriz. İrkçı

eğilimlerdeki en belirgin isteklerin kaynağının ekonomik olduğunu gözlemleyebiliriz. En iyilerinin, üstün gördükleri ırkta yani kendilerinde bulunmasını isterler. Meselenin ekonomik temelli olması, kaynakların azalması ya bitme korkusu mültecilerin, güç olarak daha zayıf bulunan kesimlerin hakkı yokmuşçasına davranış sergilemesine sebep olmaktadır. Bu durum, en iyisini kendilerinin hak ettiğini düşünen; bazı erkeklerde, bazı burjuva takımında, bazı beyaz kadınlarda da rastlanmaktadır. Kendi hakları olduğunu düşünen taraf paylaşmakta isteksiz davranmaktadır. Irkçı ayrımcılık toplumsal adaletsizlikler, gelir dağılımındaki eşitsizlikler gibi birçok şeyin sorumlusu olarak kendine benzemeyeni yabancı olanı sorumlu tutar. Kendine benzemeyenle paylaşmak istememek ırksal bir yaklaşımın sonucudur. Paylaşmanın beraberinde kendine de benzetmez. Kendini üstün görürken diğer kültürü zenginlik olarak değil çoğu zaman tehdit olarak görür Kendine benzeyenlerin adaletiyle ve haklarıyla ilgilenirken, benzemeyenlerin yani ötekilerin daha azıyla yetinmesi gerektiğini ya da hak etmediğini düşünür. Sonradan gelen göçmeni, gelir düzeyi iyi olmayan yoksul bir aileyle ilgilenmez. Ona göre ötekiler, kendi varlığını tehdit etmeye gelmiştir. Irkçı eğilimi olan insanların çoğu, kendilerinin ırkçı olduğunun pek farkına varmaz.

3.3 ÖTEKİ VE ÖTEKİLEŞTİRİLMİŞ ÖTESİ

Ötekileştirme, insanlık tarihinin başlangıcından beri her evresinde, her sistemde ortaya çıkmıştır. İnsanlığa dayatılan bir zulüm olarak süregelmiştir. Ötekini icat ettiğimizde der Kemal Sayar; “Ötekinin kime göre ve neye göre öteki olduğuna dair kişiye özel fikirler devam ediyor. Çünkü öteki diye bir şey varsa benim haricimdeki herkes zaten ötekidir ve ben de ötekiyimdir. Herkesin biricik olduğu şu dünyada bir diğerinin başkası, bir diğeri olması için özel bir konumlama, ayrıntıya ihtiyaç yoktur” (Sayar, 2018).

İnsanın kendinden başkasına yabancı olması, onu ona benzeyenlerle biraraya getirip savunma mekanizması olarak birliğe doğru yönelmesine sebep olduğu söylenebilir. Onun gibi düşünen, onun yaşadığı yerlerde yaşayan, aynı okuldan mezun olan, aynı fikir etrafında düşünen, aynı şeyleri hissettiğini düşünen insanlar kendilerinin öteki olmadığını kanıtlamak için belki bir araya gelmişler de, kendinden olmayana yani ötekisine karşı da birleşerek onu olduğu konumda, hissettiği duyguda, yaşadığı ıstırapta daha da yalnız bırakmaya başlamıştır.

Öteki dediğimizi bugün birçoğumuzun yaşadığı mahallelerden uzakta olan, tercihlerini inancı gereği kullanan, kendi seçimi olmasa da yaşadığımız yere bir şekilde sonradan gelen, öyle düşünmeyen veya orda doğmayanlar oluşturuyor.

Bazı sınırlar, bazı yaşananlar ve bazı ölümler insanın elinde olmadığı için onu hayatın klişeleri karşısında, kimler tarafından belirlendiği belli olmayan ama toplumdaki refleksleri kontrol eden standartlar tarafından öteki sınıfına itmektedir.

Küçücük çocukların bile yaşamış olduğu 7 yıllık ömürlerinde okula gittiklerinde başlayan öteki mücadelesi, ölene kadar da sürmekte ve bazı durumlar elinde olmamaktadır. Can, mal, nesil, inanç ve eğitim hakkının her durumda korunması gereken insanın, herhangi birine hakkı olmadığını düşünmek ve bunu iddia etmek insanı mağdur etmeye yönelik en kötü durumlardan biri olsa gerek. Öğretilmiş olarak hayat bulan bu ötekileştirme arzusu, kimi zaman mülteci bir çocuğa karşı, kimi zaman babası ölmüş bir çocuğa veya soyundan dolayı bir kadına, ya da inandığını tercih eden bir insana göre şekillenmektedir. Oysaki mülteci olmak, mülteci olmayı istemekle alakalı değil, mülteci isteyerek olunan bir şey değil. Ya da babasının ölmüş olmasında, ölmesinde çocuğun isteğinin etkisi yok. Toplumda güçsüz olan olmak için, insanın kendi yetkisi ya da isteği değerlendirilmiyor. İnsanların yaşadıkları, doğdukları, doğuştan gelen özellikleri ya da insan kuvvetiyle ve iradesiyle müdahale edemediği noktalarda, bir diğer insanın onu aynı seviyede görmemesi üzerine yeniden konuşmamız gerekiyor. Ten rengi, ırkı, cinsiyeti, dini, dili, etnik kökeni, gücü elinde bulunduran insanların, ayrımcılık yapmasına ve ötekileştirmesine sebebiyet vermiştir. Bu gücün insanların yaşama, okuma ya da çalışma gibi doğal olan haklarına müdahale etmesi toplumumuzda bazı yaralar açmaktadır. Bir insanın farklılık arz ettiği durumların, iktidar, egemen güç, patriyarka tarafından ezilen kısmın aynılaştırılmayacağı ortadadır. Acıların yarıştirılması elbette ki, çözüm için ilerlememize engeldir. Kürt bir kadınla Türk bir kadının muhakkak farklı farklı renklerde acıları olmuştur. Fakat acıların renginin genel çerçevesi kesişimsel bir zemini oluşturmaktadır. Bir kadının yaşam mücadelesi bazen erkekler tarafından engellenmiş ve kontrol altına alınmıştır. Okuma yazma bilmekten mahrum bırakılan birçok kadın örneğinde görebildiğimiz gibi, çalışması üretmesi şöyle dursun, şehirden mahallesinden çıkamayan kadınlar bulunmaktadır. Bu topraklarda yaşamakta olan kürtlerin zaman zaman yaşam alanı kısıtlanmış ve haksızlıklar yapılmıştır. Dilleri yasaklanmış, yıllar önce vermiş oldukları hayatta kalma mücadelesi ve kısıtlamalarla bu toprakların asli unsurlarından değil de ikinci sınıf vatandaşları gibi muamele görmüşlerdir. Kürtlerin kendi içinde de kadının yeri Beauvoir'in "içkinlik" tanımıyla doğru orantılı. Kadının ailesini ayakta tutan önemli bir rolü var. Fakat çocuk doğurmak ve ev işleriyle ilgili kısımda çok yetkin ve yetki sahibi olmasına rağmen kendini gerçekleştirebilecek dış dünyaya dönük yaşantısı yok denecek kadar azdır. Sorumlulukları ve hayatı ev içinde saklı, toplumun ve kocasının beklentileri ev içiyle ilgili olarak yetiştirilmektedir ve öyle de hayatını

sürmektedir. Doğduğunda çeyizlere başlayan doğu toplumunda evlilik çağına kadar gelen kızın, tek bir hayali olabilir. Bu hayal de evlenmesi ve yuvasını bulması, yuvasını bulması yerini bulması anlamına gelmektedir. Baba evi ne kadar kalacağı belli olmadığından da olabilir, ya da ömrünün fazla kısmını koca evinde geçireceği için olabilir asıl evini bulması herkesin ortak temennisidir. Hemcinsi olan annesinin de temennisi bu yöndedir. Evlenmek için büyüyen ve nihayete erdiğinde evlenen kızın dul kalması yıllardır kurulan hayalin yarıda kalmasına sebep olur. Çünkü artık kocası yok ve tek başınadır. Daha doğrusu başında, evinde bir erkek yok. Bu durum toplum tarafından oldukça ciddi bir öteki sebebi olarak görünürken, sadece görmekle kalmayıp toplumsal bir dışlamaya maruz bırakırken eş zamanlı olarak etrafındaki erkekler tarafından da hak iddia etmesine sebep olmaktadır. Toplum henüz “dul” kelimesine de boşanan kadına da alışamadı. Hala zihinlerde ve toplumda boşanan, karısı ölen erkeğe dul denmezken evliliği yarıda kalmış kadınlar “dul” diye tabir edilmektedir. Bir kadının hem Kürt olarak, hem kadın olarak hem de dul olarak, yetim kalan çocuklarıyla ötekileştirilmesi, ötekileştirme ötesi bir duruma maruz kalmasıdır. Bu gibi durumların dünyada ve Türkiye’de binlerce örneğini görmekteyiz. Gaziantep’te de incelediğimiz ve görüşmelerini yaptığımız kesim, çok katlı ayrıcalık diye de tarif edilen keşisimsel ötekileştirmeye maruz kalan kesimdir. Kadın olduğu için erkeğin ötekisi, Kürt olduğu için Türk’ün ötekisi, göçmen olduğu için yerlinin, yoksul olduğu için zenginin ötekisi. Tüm bu ötekileri kimliğinde barındıran kadına toplum görünmez kurullarla, baskı altında tutarak ve hayatı hakkında söz sahibi olarak zorlaştırmaktadır.

Tarihten bugüne baktığımızda acı çeken kesimlerin ortak noktalarında kesişmeler olduğunu görmekteyiz. Siyahi kadınların mücadeleleri, işçilerin mücadeleleri, başörtülü kadınların mücadeleleri, siyah erkeklerin mücadelelerinde hep iki kez ikinci sınıf vatandaşlığa maruz kaldıklarının izini fark ediyoruz. Rosa Parks örneğinde olduğu gibi, siyah bir kadının elbette otobüste istediği yere oturma hakkı olmalıydı.

Yine ötekileştirmenin en iyi örneklerinden biri Meryem, kadın olduğunun yanı sıra, Allah’a inandığı için ve İsa’yı babasız doğurduğu için insanlar tarafından saygı görmediği ve tek başına mücadele etmek zorunda kaldığı dönemler olmuştur. Bağnaz, radikal ve cahil din adamlarına karşı dik bir duruş sergilemiştir, evinde ibadetini yap demelerine rağmen, kitaba elletmemelerine rağmen onlarla tek başına savaşmıştır adeta.

İnsanlar sadece etnik, dinsel ya da sınıfsal açıdan ikinci plana atılmadığının örneğini de bize Rachel Corrie göstermektedir. Amerikalı, beyaz bir kadın olan Rachel, Filistinli çocukların ve masumların hakkını korumak istediği için zulme uğratılmıştır. Yani bir insanın üstünden tank geçmesi için kadın oluşu ve öteki masumları savunuşu sebep için yeterli midir?

Farklılıkların zenginlik sayılacağı günler geldiğinde, öteki diye tabir edilen gruplar kendi aralarında ortak bir payda bulmak zorunda kalmadığında, diğerleriyle buluşacak bir zemin oluşturduğunda, herkes için özgürlük ve eşitlik olacağını düşünüyorum. Nihayetinde bütün insanlık için ortak bir zemin ve dik durabilmek için ortak duygularımızdan oluşan kolonlarımız var. Ortak bir akıl ve ortak bir zemin için herkesin görüşüne, tedavi yöntemine ve fikrine ihtiyacımız var. Kimsenin kendini dışlanmış hissetmediği bir dünya elbette ki mümkün, umarım herkes payına düşeni yapar ve umarım bu dünya yakındır.

Sınıfsal baskıların, cinsiyet üzerinden yapılan zorbalıklar sadece ayrımcılık gibi söylemle değil sömürü gibi eylemsel olarak da insanlık tarihinde yerini almaktadır. Toplumsal dokunun eşit ve adaletli düzenini bozacak her türlü katkıyla mücadele etmemiz gerekmektedir.

3.4 KEŞİŞİMSELLİK

Öteki olmanın hayattaki tezahüründen bahsettik. Bizden olmayan herkesin, başkalarından da olmayan yanlarıyla buluştuğu bir yer var. İnsanların farklı farklı yollarla ötelendiği bir dünyanın tam ortasındayız. Herkes kendi gibi olmayanı öteki kabul eder. Erkeğin ötekisi olan kadın, evlinin ötekisi olan dul, savaş sebebiyle göç eden mülteci, yetim çocuklarıyla hayatta kalan anne; aslında bu bölümün özet cümlesi bu şekildedir. Bir kadın hem erkekler tarafından ikincil konumda, hem hemcinslerin tarafından dul konumunda, hem de etnisitesi sebebiyle ikinci planda kalıyor. Tüm bu ikinci planların eş zamanlı gerçekleşerek, kadının düştüğü durumdan bahsedeceğimiz bu bölümde keşişimsellik kavramını inceleyeceğiz. Bu kavram ilk zamanlarda olayların daha iyi anlaşılması ve daha iyi yorumlanması için çıkmış olsa da aslında adı konmamış haliyle insanlık tarihinin ilk günden bugünüme kadar birlikte yaşadığımız bir durum olarak yer alıyor.

Feminizm, ortaya çıktığı tarihten bu yana kadını ve haklarını, kadınların mağduriyetini, haklarının yendiği ve mağdur edildikleri durumla mücadelelerine yardım etmek için uğraşırken ve bu uğraşında haksızlıkları ve ayrımcılıkları ortaya çıkaracak, feminizmin araştırmak istediği kadın alanına ışık tutacak kelimelere ihtiyacı var, keşişimsellik kavramı da bu ihtiyaçlar sebebiyle ortaya çıkan kelimelerden biridir. Hem tanımlama noktasında açtığı yeni bir yol olarak, hem de farklı yollarla haksızlıkları özetlemesiyle, konulara ışık tutmaktadır.

“Kimberle Crenshaw’ın 1989 yılında ortaya attığı bu kavram, grupların homojenleştirici etkilerine yönelik bir eleştiri olarak feminist tartışmalarda kendine yer buldu. Crenshaw’a göre, siyah kadınların deneyimleri beyaz kadınların deneyimlerinden farklıdır ve onların durumu aynı argümanlarla anlaşılabilir. Onlar; hem kadın, hem de siyah olmalarından dolayı beyaz kadınlardan farklı; onlarla bazen çelişen, bazen de örtüşen eşitsizlik mekanizmalarına sahiptirler. Kesişimsellik kavramı da bu durumu ifade eder.” (Kesişimsellik ve Feminizm, 2017)

Kimberle Crenshaw hukuk teorisyeni. Kavramı ortaya çıktıktan sonra ayrımcılığın kökenlerinin anlaşılması için başvurulan bir kelime oldu.

“Çeperleri haritalandırmak: Kesişimsellik, kimlik politikaları ve beyaz olmayan kadınlara yönelik şiddet, adlı makalesinde bu terimi, “siyah kadınların... deneyimlerini şekillendirirken, ırk ve cinsiyetin birbiriyle etkileşime girdiği türlü yollar” diye tarif ediyor.” kavram ortaya çıktıktan 30 yıl sonra 2015 Eylül’de Kimberlé Crenshaw; kesişimselliğin ne anlama geldiğini ve ırkçılığın atışmaya dönüştüğü Amerika’da kesişimselliği anlamının çözüm için ne kadar önemli olduğunu Washington Post’ta yayımlanan “Why Intersectionality Can’t Wait” adlı makalesinde ele alıyor. (Kesişimsellik Hemen Şimdi!,2017)

“Kesişimsellik (intersectionality), feminizmde, Amerika’da ya da literatürde bir terim haline getirilmeden önce de maruz kaldığımız bir gerçekliktir. Kavrama verilen isimden sonra yaşanan gerçeklik tanımlanmıştır. Herkesin kendi hikayesinde ve hayatında görebileceği iş, ırk, cinsiyet kimlikleriyle türlü etkileşime girmiş ötekileştirmeler hatta çıkmazlar bulunur. yaşanmakta olan hatta belki insanlığın son gününe kadar da yaşanacak bir gerçekliktir.

“1976’da Emma DeGraffenreid ile birlikte birçok siyah kadın General Motors şirketini ayrımcılıktan dolayı mahkemeye vermişlerdi. İddia ettiklerine göre şirket işgücünü ırk ve cinsiyete göre ayırıyordu: Siyahlar ve beyazların yaptığı işler ayrıydı. Davacılar, kadınların sadece belli işlere başvurabilirken bazı işlere ise sadece erkeklerin alındığını iddia ediyorlardı. Bu tabii ki başlı başına bir problemdi, fakat mevzu siyah kadınlar için daha da karışık görünüyordu. Şirkette siyalara verilen işlerin hepsi erkek işiyken, kadınlara verilen işlerin hepsi sadece beyazlar içindi. Fabrikada çalışmak üzere işe alınan siyah insanların tümü erkekti; bu da siyah bir kadının başvurusu dikkate alınmayacak demek oluyordu. Aynı şekilde, bir kadın beyaz ise sekreterlik görevi için işe alınabilirdi, fakat siyah bir kadın için bu mümkün değildi. Bu durumda, erkek veya beyaz olmadıklarından ötürü ne ‘siyah işleri’ ne de ‘kadın işleri’ siyah kadınlar için uygundu. Her ne kadar bazı siyahlar ve bazı kadınlar işe alınıyor olsalar da, bu düpedüz ayrımcılık değil miydi?” (Kesişimsellik Hemen Şimdi!,2017)

Kadınlar yeni yeni haklarını elde ederken, henüz bilimin de erkek merkezli bir bakış açısına sahip olmasından ötürü, kadın ikinci plana atılan, yok sayılan ve kendi aralarındaki farklılıkları önemsenmeyen bir durumda kalmıştır.

Keşisimsellik; ötekilerin farklılıklarını önemser ve insanlar arasında insanların, kadınlar arasında kadınların, işçiler arasında işçilerin sistem ve süreçte kesiştiği noktaları göz önünde bulundurur. Sanki çok kişiden bahseder gibi, çok çeşitli alanlarda sömürü sistemine maruz kalan bir kişiden bahsediyoruz

Kadınlar, ‘kadın’ olmakla beraber, Kürttür, Müslümandır, işçidir, duldur ya da aile reysidir. Doğduğunda sahip olduğu kimliklerin yanı sıra, sonradan ve kendi isteği dışında sahip olduğu tanımlamalar, sıfatlar, ortak mitlerle birlikte keşisimsellik oluşturuyor.

Kadın hareketi, köleliğe karşı olan ve onların hakkını savunan hareketin içinden çıkmıştır. Bundan ötürü kadın haklarıyla işçi hakları birbirine benzerlik gösterir. Aslında ikisinin ortak noktasında hak mücadelesi vardır ve birbirine işaret eder. Tıpkı işçiler, köleler gibi kadının da emeği çok fakat adı yoktur. Biraz derinde de işçi sınıfı içerisinde erkeklere nazaran, kadın daha kullanışlı işçidir. Savaşlarda, göçlerde geri kalmanın en büyük bedelini ödeyen kadının çok fazla söz hakkı da yoktur. Çocukların da emeği var fakat vesayet hakkı yoktur. Babasının evinde, tarlasında emeği çoktur ama miras hakkı yoktur. Kısaca ontolojik varlığı yok sayılmaktadır. Hikaye kadınların işçi mücadelesinde yer aldıktan sonra kendi hakları için mücadele ederken, yeterli desteği görmediklerini hissettikleri an kendi hareketlerini oluşturmaya başladılar.

“Dönem kölelik karşıtlarının dedikleri gibi ‘siyah dönemi’ değil, ‘erkek siyahlar’ın dönemidir. Bir siyah beyaz mücadelesinden ortaya çıkan bu mücadele, kadınların siyah erkeklerden sonra geldiğini iddia eder.” Angela Davis, aydınlanmacı feministlerin eleştirdiği dişilik ideolojisinin sağladığı öne sürülen faydalardan siyah kadın kölenin payına hiçbir şey düşmediğini söyler. Dişilik ideolojisine göre kadınlar evlere kapatılmış, dış dünyadan soyutlanmış ve erkeklerin himayesine girmiştir. Onlardan beklenen tek şeyse ‘bebekler gibi’ giyinip erkeği oyalamaktır. Kadınlar çalışmanın onurunu yaşamalıdır ve herhangi bir işi tam anlamıyla yaparak ekmeğini kazanmış bir kadın en hünerli güzelden daha saygıdeğerdir. Oysa siyah kadın öyle midir? O ne korunmuş, ne de bebek muamelesi görmüştür. Tarlalarda erkekler gibi çalışmakla kalmamış, çoğu zaman çiftlik sahiplerinin bedensel hazlarını tatmin etmek için kullanılmışlardır. Aynı durum işçi kadın için de geçerlidir. En ağır koşullarda ve düşük ücretle çalıştırılan kadınların, batılı orta sınıf kadınlar için geliştirilen bu analize uymaları beklenemez. Siyah köle kadınlar ve işçi kadınlar ev dışında yaptıkları ağır işlerdeki fiziksel güçlerinden gurur duymak bir yana, amaçları bu işleri yaparken daha dişi ve hanımefendi görünmek olmuştur. Kısacası beyaz kadın pantolon giyerek kendi devrimini yaparken, siyah kadın tarlada çalışırken dahi elbise giymeyi seçmiştir. Bu farklılık siyah kadının kendine has koşullarından kaynaklanmaktadır. Keşisimsellik

kavramı da tam olarak bu durumu anlatır. Kadınları ortaklaştıran şey aynı toplumsal cinsiyete ait olmalarıdır; ancak kadınlar, ‘kadın’ olmanın dışında beyazdır, siyahtır, köledir ya da işçidir. İşte kadınların sahip olduğu diğer kimlikler onları birbirinden ayırır ve hatta kimi zaman birbirleriyle çelişmelerine neden olur.” (Kesişimsellik ve Feminizm, 2017)

Bu yazıda bahsedilen kadının varlığını ortaya koyma çabası kimi zaman etek, kimi zaman pantolonla ama insanlık tarihi boyunca bizimle olmuştur. Asıl acı olan tarafı, kadını kadından ayıran kimliklerin de mücadele içinde olup birbirini ötekileştirmesidir. Çünkü haksızlığa karşı verilecek mücadele, birlik olup verilmesi gerekirken paramparça ve ayrı ayrı olması güç kaybettirmektedir.

Bugünde kadınlar arasındaki uçurum veya farklılık onları ortaklaştıran şeyden koparıp daha çok yalnız kalmalarına ve mücadelelerinin zayıflamasına sebep olmaktadır. Çünkü kadınların “ bebek gibi giyinerek erkeğini oyalamak” görevi kişiliğine karşı yapılmış bir saldırıyken, şahsiyetini yok sayarak cinsiyetinden ötürü menfaat için kullanmaktır. Kimi zaman kapitalizmin reklam yüzü, kimi zaman kadın patron tarafından ezilen kadın işçi olarak yerini almaktadır. Diğer taraftan gündelik hayatta yani kürt ya da yoksul ya da dul bir kadının da kişiliğine yönelik saldırılar yapılmaktadır. Mücadelenin rengi ne kadar farklı olursa olsun; bir insanın kişiliğine yapılan bir saldırı, onu yok saymak ya da acısını hafife almak yarayı daha derinleştiriyor ve toplumsal düzeni bozuyor.

“Intersectionality” (kesişimsellik) kavramı Kimberle Crenshaw tarafından teorileştirilmiştir.

Kimberle; “siyah kadınların deneyimlerini şekillendirirken ırk ve cinsiyetin birbiriyle etkileşime girdiği türlü yollar” diye ifade etmiştir.

Daha genelleyci olarak “*çeşitli ayrımcılık ve sömürü sistemleri ve süreçlerinin kesişimlerinin irdelenmesi ve göz önünde bulundurulması*” diye de tabir edilebilir.

Kesişimsellik; kimi zaman örtüşen kimi zaman ayırıştırıcı eşitsizliklerin pekiştiği durumların saptanması ve analiz etmenin gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu anlamda analiz etme ve çözümleme konusu çeşitli sivil toplum kuruluşları, farklı grupların sözcüsü olarak devlete hatırlatan merciidir diyebiliriz. Örneğin kadın haklarının, yoksullarının hakkının korunmaya çalışıldığı, devlete anımsatıldığı yumuşak taraf sivil toplum kuruluşlarıdır. Durumların saptanması konusunda yine durumun içerisinde yer alan ve ötekileştirmeye maruz kalan bireylerin örgütlenmesi elbette ki dağınıklıktan daha iyi olacaktır.

“Crenshaw’a göre iki tür kesişimsellik var;

Yapısal kesişimsellik; yapıdan kaynaklanan eşitsizliklerin kesişimleri ve doğrudan etkilerinin görülmesinden oluşmaktadır.

Farklılaşan eşitsizlik eksenlerinin kesişimlerini bire bir etkilerini yaşayan gruplar; Mesela Suriyeli kadınlar, fakir, dul, kadın olmanın tüm dezavantajlarını yaşayarak gücü elinde bulunduranlara karşı bedel ödemektedirler. Kendi tercihleri olmayan yapısal durumların bedelini...

Siyasal eşitsizlik; Siyasal düzlemde farklı eşitsizlik eksenlerinin birikiminin nasıl oluştuğu, örtüştüğü veya çakıştığını göstermeyi hedeflemektedir.

Örneğin; tecavüze uğrayan bir kadının tecavüzcüsüyle evlendirilmesi, kadının polise, ailesine gidememesi, bilen annenin ailenin itibarını düşünerek kızını suçlaması vs.

Siyasal eşitsizlik daha çok Kürtlüğe, Türklüğe, Müslümanlığa hanel gelmesin derken gruplar içerisinde farklılıkları göz ardı etmesi ve işleyişlerin birilerinin işine geldiği için müdahale edilmemesinden kaynaklanmaktadır. Burada ideolojik iktidardan yada etnik iktidardan bahsedebiliriz. Siyasal kesişimselliği ilgilendiren bazı başlıklar şunlardır; Sosyalizm, feminizm, siyasal İslam, milliyetçilik hangi noktalarda kadınları etnik, dinsel azınlıkları dışlamaktadır?

Bunların ortadan kalkması için nasıl bir yaklaşım, siyasal düzen, kuşatıcı politikalar olmalıdır”(Yıldız,2016:)?

Her kadın, kendi özgün hikayesiyle varlık kazanır ve hangi kategoriden olursa olsun, biraz diğerinden yüksekmiş gibi olsa da ataerkilliğin sürdüğü bir düzende her hâlükârda ikincildir. İkili zıtlıklar durumunda taraflardan biri, genelde güçlü olan tarafından dışlanır ve ötekidir. Dolayısıyla feminizmin de, elit ve ırkçı söylemler söz konusu bir grubu ya grupları dışlamaması, grupların ayrımcılığa uğrama nedenlerini ortaya çıkarması önemlidir. Feminizme bir motivasyon kazandıran kesişimsellik kuramının dinamizmi, hikayelerin özgünlüğüne göre, farklı şartlarda yetişmiş, yaşamış, farklı kimliklerden ve kulvarlardan kadınların tecrübelerine ve hayat hikayelerine bakılarak sağlanabilir.

Ortak bir paydanın birleştirmeye yönelik kullanışlılığı kadar çözümlenmeye ve ayrıştırmaya yönelik kullanılabilirliği de vardır. Dünyadaki sömürü düzenini düşündüğümüzde insanların öteki olarak buldukları sınıfı çözümlenip, zamanı geldiğinde işlenebilecek, dönüştürebilecek belirsizlikler barındırmaktadır.

Hiçbir belirli adaletsizlik veya ayrımcılık veya sömürü birbirinden habersiz işlemiyor. Irkçılık ataerkilliği, ataerkillik sınıfçılığı, sınıfçılık kapitalizmi besliyor. Bu düzen güçlüyü desteklerken, zayıf desteksiz kalmanın beraberinde güçlünün ezmesine maruz kalmakta ve boyun eğmektedir. Bugünkü Türkiye’de Kürt Müslüman bir kadın hem toplumdan, hem babasından, hem devletten, hem anayasadan baskı görebiliyor. İnsanların çok çeşitli mağduriyetleri veya imtiyazları olabilir. Bu ilişkileri değerlendirmek ve etkileşimleri çözümlenmemiz gerekiyor. “Çünkü sen kazana düştün” denerek, bir kadının varoluş mücadelesi

her anlamda ve alanda olacağı için mücadele savaşa dönüşerek ortak paydaların hepsini yok edebilir.

“Bauman, akışkanlık kavramını birçok çalışmasında farklı alanlardaki benzeşme ve muğlaklığı açıklamak için kullanmaktadır (Bauman, 2003; 2005; 2006; 2007a; 2007b; 2011). Bauman’a göre modern insan oldukça yoğun bilgi ve imge bordardımanına maruz kalmaktadır. Böyle bir durumda artık hiçbir şey katılaşmaya zaman ve imkan bulamamakta, ya eriyip yok olmakta ya da süratle bir başka şeye dönüşmektedir. Dolayısıyla akışkanlık kavramı kesişimsellik kavramı ile birlikte, birbiriyle örtüşen ve birbirini besleyen kavramlar olarak düşünülmelidir ancak eşiksellikte söz konusu olan olamama duygusu burada da vardır” (Akşit ve Varışlı, 2016 :9).

Bu duruma ayrılıkların sebebi olan noktaların dışında, kesişimsel noktalarına da bakacak olursak; bu bizi birleştirecek noktalar bulmak açısından refah ve huzur için toplumsal yapı taşları olmaktadır. Ayrılıklar ve zıtlıklar aynı ulus ya da farklı uluslar içinde farklı alt kültürlerden bireyleri kolaylıkla bir çatışma ortamına sürükleyebilmektedir. Oysaki kesişimsellik, farklılıkların ve yerelliklerin değerinin anlaşılmasında, farklılıkların meydana getirebileceği çatışmaların önlenmesinde çoğulculuğa ve çokluklara olan vurgusuyla büyük rol oynamaktadır. Tüm zayıf parçalanmışlıkları birleştirmeye, birbirlerini anlamaya yönelik bir ortak payda oluşturma çabası olarak da düşünebiliriz.

Kavramın adı yeni konmuş olmasına rağmen eskiden beri söylemlerimizde ve hayatımızda yer almaktadır. Gaziantep’lilerin “bostandan ayrı kabak, sofradan ayrı tabak” ifadesi kesişimselliğin başka bir söylem tarzıdır. Özellikle kadınlar üzerinden yürütülen politikalar ve eşitsizlikler, iktidar kavgaları bu kavramın kadınlar için kapsayıcı hale gelmesine sebebiyet vermiştir. Kadınlar durumların politikaların öznesiyken aynı zamanda nesnelleştirilen bireyleri olarak görülmektedir. Amaçlarıyken araçları da, kadını gündemde tutmak fakat istedikleri gündemde ya da miktarını kendi belirleyecekleri şekilde yer veriyorlar. Yıllardır ayrımcılığa maruz kalmış insanların, grupların birbirini destekleyen akımlarla, güçlerle rant elde etmesi kendi menfaatleri için ayrımcılığı devam ettirmesi günümüzde daha çok yaygınlaşmaktadır.

“ABD’de beyaz bir feministin siyahî kadınların yaşadıkları taciz ve saldırıları “siyahlılarıyla hiç alâkası yok, sadece kadın olmalarından tüm saldırılar” diye tarif etmesi, siyahî kadınların yaşadığı ırkçılığı ve bu ırkçılığın ataerkillik ve kadın düşmanlığı ile zaman içerisinde girdiği girift ilişkileri gözardı etmek olur. Böylece de aslında ilgili ırkçılığın devamına yardımcı olmuş olur. Aynı şekilde Türkiye’de kadınların “başörtülü”, “dindar-Müslüman” kimliklerinden ötürü yaşadıkları

ayrımcılığı reddetmek de ülkedeki Müslüman-düşmanlığının, veya mesela “Kürt” kimliklerinden ötürü yaşadıkları ayrımcılığı reddetmek de ırkçılığın devam etmesine katkı sağlar” (Gezi’nin Başörtülü Kadınlarla İmtihanı veya Türkiye’de “Beyaz Feminizm”e bir Bakış, 2013).

İrkçılığın ayrımcılıkla olan ilişkisini görmemek olmaz. Çünkü ikisi de insanları, ayırım gördüğü noktalardan vuruyor. Yani bir ayrımcılığı reddetmek için diğer bir ayırımı ya da farklılığı beslemek zorunda değiliz. Kuşatıcı bir düzlemi henüz oluşturamadığımızın farkında olmamız gerekir. Kadınları korurken başörtülülere ya da Kürt kadınları ayırt etmek hem ırkçılığı besliyor hem de sınıfsal ayırımı, ya da erkeğin hakkını korurken kadını, zengininin hakkını korurken yoksulu ezmek de bu ayrılığı besliyor. Herkesi içine alabilecek bir söylem geliştirmek gerekmektedir. Düşmanlığın, farklılığı besleyeceği bir nefret söylemini durdurmak gerekiyor. Milliyetçi insanların başörtülülere sahip çıkmış olması, Kürt kadınların hesaba alınmaması, ya da çocukların ikinci sınıf vatandaşı olarak görülmesi bir işe yaramamaktadır. Ya da muhafazakar bir insanın açık bir kadının uğradığı tacizi hak görmesi gibi bir şey insanlığa sığamayacak bir düşüncedir. Bu gibi durumlarda ötekileştirmeye yönelik bir katkı sağlaması insanın hakkını koruyor gibi görünse de gerçek bir kurtuluş olmayacaktır. Gerçek bir hak arayışı veya gerçek bir sahip çıkış değildir.

Creenshaw kesişimsellik kavramını trafik kavşağına benzetmiştir. Birden fazla ayrımcılık kategorisinin birbiriyle kesişmesi üzerinden örneklendirir. Bu benzetmeye göre dört yol kavşağında bir kaza meydana geldiğinde bu kaza her yönden gelen trafikten kaynaklanabilir hatta bazen eş zamanlı gelenlerle oluşmuş da olabilir. Bu gibi durumları siyah kadınların uğradığı ayrımcılık için geçerlidir der bu teze göre de görüşme yaptığımız kişilerin bir kısmı beş hatta altı yollu bir kavşakta kazalar olduğunu göreceğiz. Bu çerçeveden baktığımızda, cinsiyet, ırk,sınıf/ statü, medeni hal, sicili, memleketi üzerinden farklı farklı kategoriler bulunmaktadır.

“Keşisimsellik kuramı birtakım önemli tartışma eksenleri içermektedir. Her şeyden önce eğer birden fazla eşitsizlik kategorisi dikkate alınacaksa bunların bir sayısı var mıdır? Veya sınıf, ırk etnisite cinsiyeti içeren üçlü seçim isabetli midir? Ne zaman daha ağırlıklıdır. Arasında bir sıralama var mıdır”(Rommelspacher, 2012:1)(Yıldız.akt)

Keşisimsellik kavramı hayatımıza yeni giren bir kavram olarak birtakım soruları ve tartışmaları bünyesinde barındırmaktadır.

Degele ve Winker (2007:5); Keşisimsellik yaklaşımıyla ilgili çalışmalarda üçten fazla sayıda toplumsal eşitsizlik kategorisi kullananlar olmakla birlikte, esas olarak sınıf- ırk/

etnisite- toplumsal cinsiyet üçlüsünün benimsendiği belirtmekte ve bu üçlüye içinde bulunduğumuz ekonomik ve toplumsal dönüşümlere bağlı olarak beden kategorisinin de dahil edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Keşisimsellik yaklaşımıyla ilgili bir diğer tartışma kavşak benzetmesinde kullanılan farklı ayrımcılık kategorilerinin hukuk alanına uyumlu olarak ayrı ve tek başına ele alınabileceklerini, ancak aynı bakış açısının sosyal bilimlere aktarılamayacağını ileri sürmektedir.

“Ona göre toplumsal alanda bunun yerine karşılıklı bağımlılık ve ilişkisellik yaklaşımı ayrımcılık denetimlerini açıklamada daha kavrayıcı olacaktır. Böylece kadınlar, kendi başlarına ayrı bir kategori olarak ele alınmak yerine, işçi, köylü, göçmen gibi farklılıkları bağlamında, tarihsel ve toplumsal koordinatları içinde yaşadıkları ayrımcılık deneyimleriyle analiz edilebilecektir”

“Bir diğer yaklaşım ise; Walgenbach’ a ait. “Kategoriler arasındaki karşılıklı bağımlılıktan diğer sosyal kategorilerle karşılaşması sonucu değişen, kendine özgü, bağımsız kategoriler yerine birbirine bağımlı olarak hareket eden, birbirini güç ilişkilerine bağı olarak etkileyen kategorilerin anlaşılmasının daha açıklayıcı olacağını ileri sürmektedir. Ona göre böylece aile, şiddet, kadın hakları gibi konuların homojen bir grubun bakış açısından tartışılmayacağı ve bu grubun bakış açısıyla tanımlanamayacağı daha açık hale gelmektedir” (Yıldız,2015).

“Keşisimsellik kuramında tartışılan bir diğer boyut ise güç ilişkilerinin karşılıklı bağımlılığının ayrımcılığa uğrayan gruplar açısından mı yoksa toplumsal yapılarla ilişkileri bağlamında mı ele alınacağıdır” (Rommelpacher,2012:5,6).

Keşisimsel yaklaşım içinde üç farklı bakış açısı ayırt edilmekte ve Rommelpacher (2012:5,6) bunları kategori karşıtı, kategori içi ve kategoriler arası olarak açıklamaktadır. Ona göre kategori karşıtı konumda bulunanlar tek tek kategorilere ağırlık verilerek yapısal unsurlarla bağ kurulmaması, söylem düzeyinde yapılan analizlerin yapıyla ilişkilendirilmemesi yönünde eleştirilere dayanmaktadır.

Tıpkı kocası ölen kadınların etrafındaki erkeler tarafından tahakküm altına alınmak istemesinden doğan kazalarda olduğu gibi. Kocası öldüyse onu hayatta yok saydıracak, passivize edecek bir zihniyetin, yaşama hakkını elinden almak olduğu apaçıktır.

Kategori içi bakış açısı kadın kategorisi içinde kalarak konuya yaklaşmakta ve bu bağlamda kadınlar arası farklılıklara, grup kimliğiyle birey arası çatışmalara ve kendini grup içinde görmeyenlere karşı duyarsız kalmakla eleştirilmektedir.

Kategoriler arası bakış açısı ise akslar modeli olarak geliştirilmiş, öznel- nesnel, ekonomik – kültürel ve yapı-aktör ikiliklerini aşmaya çalışarak sınıf, ırk/ etnisite ve cinsiyet

üçlüsünü toplumsal eşitsizlik kategorileri olarak almakta ve bunların hepsine eşit ağırlık vererek aralarında simetrik bir ilişki kurmaktadır.

Sınıf, cinsiyet ve ırk/ etnisitenin yapısal düzeyde, oluşma sürecinde ve oluştuktan sonra kapitalizm, patriyarka ve milliyetçilikle ilişki içinde olduğu söylenebilir. Bireysel ve yapısal düzeyler arasındaki bu ilişki bağ kurulmasına sebep olmaktadır. Baz alınan normun, ayrımcılık deyince akla düşen kadın ve işçi üzerinden gerçekleşmesi bir tesadüf değildir. Hangi kategori, hangi kriter, hangi seçim kim için önemli, kimi dışarda bırakıyor ve kimin hakkını koruması gerekiyor, ortaya bir sürü mesele çıkıyor.

“Degele – Winker, Keşisimsellik yaklaşımını çok düzeyli bir analiz biçimiz olarak tasarlamakta ve buna paralel olarak eşitsizlik kategorilerinin makro, mikro ve temsil olmak üzere üç düzeyde ele alınmasını önermektedir. Bu modelde makro düzey ekonomik yapıları, mikro düzey karşılıklı ilişkiler içinde üretebilen, inşa edilen kimlikleri, temsil düzeyi ise kültürel semboller, normlar ve ideolojileri içermektedir. Onlara göre toplumsal eşitsizlik kategorilerinin karşılıklı etkileşimi bu üç düzeyde ele alındığında keşisimsel yaklaşıma yönelik öznellik eleştirisi toplumsal yapıları da dikkate alarak yanıtlanabilir” (Yıldız,2015:64).

“Makro düzeyde eşitsizliklerin açıklanmasında söz konusu olan kapitalist ekonomik örgütlenmedir. Kapitalist ekonomik işleyişle örgütlenmiş toplumlarda temel yapısal eşitsizlik kategorilerin sınıf, cinsiyet, ırk/etnisiteyi içermektedir. Kapitalizm pazarı için sınıfla, ırkla, özel ilgilenmektedir. Bu dört temel toplumsal eşitsizlik kategorisi üzerinden ücretli işgücü pazarına erişim ve toplumsal kaynakların eşitsiz dağılımı belirlenmekte ve toplumun üyeleri işgücü pazarındaki konumlarına ve işgücünün yeniden üretimdeki sorumluluklarına göre hiyerarşik bir biçimde tabakalaşmaktadır” (Degele – Winker,2007:14,15).

Kimlik yani yukarda bahsettiğimiz mikro düzeyle sınıfsal etnisite ve cinsiyetle birlikte eş zamanlı oluşmaktadır. Kimliğimiz bazı yönlerden hiçbir şey ifade etmiyor gibi görünse de bizi ikinci konumda yer aldırabilir. Bizim aidiyet duygumuzu yüceltse ve bize iyi gelse de yine bizi ikinci konuma sürükleyebilir. Ve hayata karşı bakış açımızı belirleyen bir ideoloji ve inanç olsa da aynı zamanda bizi ikinci sınıf vatandaş yapabilir. Fakat bu döngü her zaman ikinci konumda koşullanamayacağı gibi her çağda ve her dönemde farklı farklı grupları ikinci sınıfta değerlendirebilir.

Kimlik inşa edilirken öteki ile birlikte kurulan ünisiyet, tanımlamak için harekete geçilmiş olsa da diğeriyle ilişki içinde olmaktadır. Yerliyi, yabancıyla; medeniye, barbarla açıklarken bu zıtlıklar üzerinden hiyerarşik bir sıralama da inşa edilmektedir. Zıttıyla dışlayarak tanımlama sürecinde dışlanan kendini öteki hissetmeye başlayacaktır. Önceden var olan, kapanmış farklılıklar üzerine değil etkileşim kurulan ve zıttıyla tanımlanan bir kimlik

kurgulanmaktadır. Kimlik belirlemede sadece etnisite, cinsiyet gibi durumlar yeterli olmamaktadır. İnsanın yaşadığı çocukluğu, büyüdüğü yer, eğitim aldığı yerler ve karşılaştığı insanlar kimliğine katkı sunmaktadır. Temsil düzeyinde etkili olan söylem ve fikirler, kimliklere doğrudan yenilikler eklemektedir.

Buraya kadar yürütülen tartışma çerçevesinde aşağıdaki tablo sınıf, cinsiyet, etnisite ve bedeni içeren dört temel toplumsal eşitsizlik kategorisini yapı, kimlik ve temsil düzeyinde özetlemektedir.

Tablo 1.

Kategoriler / Düzeyler	Yapı	Kimlik	Temsil Düzeyi
Sınıf	Sınıf, ücret farklılığı, ekonomik, kültürel ve toplumsal kaynaklara göre tabakalaşma	Çalışan, işsiz, eğitilmiş, eğitimsiz, zengin, yoksul, ücretli, ücretsiz, geçici, düzenli çalışan vb.	Meritokrasi, liyakat, rekabet, yaşam boyu öğrenim, girişimcilik, vasıfsızlık gibi söylemler.
Cinsiyet	İşin ve ücretin cinsiyetçi yapılanması, işgücünün yeniden üretimi, ücretsiz bakım hizmetleri	Erkek, kadın, hetero- homoseksüel, çocuklu, çocuksuz, evli, dul, bekar	İş ve aile yaşamının uyumu, norm olarak çekirdek aile
İrk/ Etnisite	İşgücü pazarında etnik dışlanma, düşük ücretli ve kötü işlerde yoğunlaşma, işgücü pazarına erişimin engellenmesi, esnekleşme, kaçak çalışma	Yerli, yabancı, yasal, illegal, çoğunluk, azınlık, beyaz, siyah, batılı, batılı olmayan, kentli, köylü, doğulu, batılı	Ekonomik, sığınmacılar, sosyal yardım hırsızları, “teröristler”, bölgesel asgari ücret
Beden	Kendi işgücünün yeniden üretim, bedenin bakımı ve sağlıklı olma sorumluluğu	Genç, yaşlı, hasta, sağlam, güzel, çirkin, bakımlı, bakımsız, çalışabilir, çalışamaz, engelsiz, engelli	Gençlik saplantısı, yaşlanan toplum korkusu, kendi bedeninden ve sağlığından sorumlu olma söylemi

Kaynak: Degele- Winker(2007:30)

Çoklu toplumsal eşitsizlik kategorilerinin yapısal (makro) , temsil (söylem) ve aktör (mikro) düzeyleriyle ilişkisini açıklamaktadır. Yetim annelerinde bu tablodaki bağlama makro, mikro ve temsil alanında değerlendirdiğimizde birçok sütun ve satırdan ortak paydaları olduğunu görüyoruz. İş hayatında sömürülen bir annenin geride kalmışlıkla sermaye piyasasında yerini almak için emeğini satışa çıkarması, daha sonra emeğinin piyasasında karşılık görmemesi yapısal düzenekte bedeninin ve sınıfının sömürülmesine eş değer. Fıstık kırarak, badem içi ayıklayarak ev ekonomisine katkıda bulunan binlerce kadın ortak paydada buluşuyor.

İş gücü pazarlamada dışlanmaya maruz kalan kadının, mümkün olduğunca evde yapılabilecek işlerle meşgul olması onun dışarı çıkmasından daha çok tercih edilmektedir. Kocasını öldükten sonra geride kalan kadın, elbetteki geri kalan hayatında çocuklarına ve kendine bakmak için yöntemler arayacak, dışarı baskısıyla birlikte evde yürütülecek işlere yönelecektir.

“Kadını kısılcasına almış olan toplum onun özgürlüğünden kaçışına olanak sağlayan oldukça uygun bir ortam yaratır. Evlenmeden var olmak çok zordur evlenmesi içinse toplum kadına destek, teşvik, rüşvet vermekte karşılığında onun varlığını onaylamayı ve korumayı vaat etmektedir.

Erkeklerin bazen şöyle söylediklerini duymuşsunuzdur. “ Şanslı olsam anam beni kız doğururdu,” bu deyim kadının kendisi için belirlenmiş olan yazgıya uygun biçimde kolay bir yaşamı olduğunu ifade eder. Buradaki kolaylık varoluşsal bir anlamda seçimler yapma zorunda olmamak anlamındadır. Büyüyecek evlenecek çocuk yapacak evini çekip çevirecektir. Yasamda yolunu nasıl çizeceğine ilişkin fazlaca düşünmesine gerek yoktur, ondan istenen de çok fazla bir şey değildir. Bir meslek edinme, kendini geliştirmek kendini ortaya koyabilmek ,yaşam üzerinde etkinlikte bulunmak, geleceği belirlemek, geleceği seçmek ağır bir yükür. Erkek kadının evinin duvarları arasında tüm bunlardan korunmuş olduğunu görür” (Soysal,2016:39).

Erkeğin gözünden kadının rolü kolay gibi görünse de, erkekten beklenen yol çizme, aşkınlık, ailesini refah içinde yaşatma misyonu her erkek tarafından gerçekleştirilememektedir. Kadın tüm o kolay görevlerinin ev içindeki korunmuş yapısına katkı olarak bunları da üstlenmek zorunda kalmaktadır. Dahası gerçekleştiremeyen erkeklerin yanı sıra, hayatını kaybedenlerin görevleri eksilerek değil, tam anlamıyla artarak kadına kalmaktadır. Diğer açıdan baktığımızda evlenmeden var olmanın zorluğu, evlenmenin zorluğu ve daha ötesinde evlendiğinde kocasının ölmesinin ve kadının tek başına kalmasının zorluğu. Zorluk derecelerini sıralamak için yaptığımız görüşmelere baktığımızda kocası ölen kadın hiç evlenmemeyi tercih ettiği yerler var. “Bazen koruma altına almak emanet bildikleri kadını

kollamak adına haklar ihlal ediliyor, bazen de bilerek ve isteyerek bilinçli olarak hak ihlalleri yapılmakta” (Göle,2016:17).

Bedenin bakımı ve sağlıklı olmak için kendini öncelikler arasına almayan yetim anne, hayatında birçok şeyi hiç bilinmez tarihlere ertelediği gibi sağlık konularını da ertelemiş durumda. Yani birçoğu, hayata bağlanmak için kendiyile ilgili olan kısmı düşünmemektedir. Geçtiğimiz günlerde yapılan etkinliklerin birinde kadınların kuaföre götürülerek bakım yaptırılması ve ardından yemeğe götürülmesi üzerine dönütlere dair birkaç cümle var. Hayatlarının en güzel günlerinden birini yaşadıklarını ifade eden kadınlar, kendilerinden vazgeçmiş olduklarının farkında bile değiller. Hatta hayatta kalmak üzerine sürdürdükleri hayatı tam anlamıyla yaşamamaktalar.

Sahipsiz olarak görülerek dul kalmış bir kadına tahakküm uygulanmaya çalışılması ve onu kontrol altına almaya çalışan yakınındaki erkekler kadını ve çocuklarını geliştirmeye, yaşam kalitesini yükseltmeye yöneltmekten daha çok, en alt düzeyde masraf, sıkıntı çıkmaması için baskı ve kontrol altında tutmak kendilerine yüklenmiş bir yük olarak görmektedirler.

Kendini, çocuklarının geleceği için adayan annenin ölmekten korkusunun çocukları sebebiyle olduğu gözlemlenmiştir. Geride kalmanın ne demek olduğunu en iyi bilen bir kesimin, kesişimsellik bağlamında yaşadıklarını inceliyoruz. Birçok kimlikte sınıfta kalarak mücadele ediyor. Ve kendine ihtiyacı olanı, geride bırakmak istemiyor.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI: YETİM ANNELER VE MİTSEL DÜNYALARI

4.1. YÖNTEM

Yetim Annelerin Kesişimsellik Bağlamında Mitlere Bakışı başlıklı bu tez çalışması; tek başına kalmış, yetmekte zorlanan, farklı yönleriyle toplumun ötekisi olan annelerin, toplumsal baskılarla yüzleşirken hayatta tutunmak için bağlandıkları mitleri incelemeyi hedeflemektedir. Bu çalışmada, yetim denince sadece çocuk denmesine rağmen kocasını kaybeden kadınların “yetim anne” olarak ifade edilerek, onların sosyalleşen, ekonomik açıdan ayakta durmaya çalışan, güçlü ve zayıf yanlarını, mücadele etmek zorunda kaldıkları ve mücadele yöntemleri ele alınmaktadır.

Araştırmaya konu olan derinlemesine görüşmeler, 2018-2019 yılında Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yetim Koordinasyon Merkezi ve Bülbülzade Vakfı Yetim Komisyonu ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın eğitimle birlikte yürütülen nadir örneklerinden biri olması sebebiyle tercih edilmiştir. Çalışma, ailelere yardımın yanı sıra, eğitim, okuma yazma kursları, anne çocuk eğitimleri, psikolojik destekler vererek onların hayata tutundukları mitleri güçlendirmeyi ve başka pencereler açmayı hedeflemektedir.

Gözle görülür derecede değişimlere uğrayan annelerin kimisinin mitlerine olan bağlılıkları devam ederken, yerine yeni mitler oluşturdukları da görülmektedir. Kesişimsellik bağlamında kimlikleriyle öteki olan kadın, aldığı eğitimlerle, öteki olmanın değil farklı olmanın farkına varabiliyor. Bu da annenin hayata tutunmasını güçlendirdiğini söylemek mümkündür.

Annelerin tecrübeleri ve hayata karşı geliştirdikleri tutum, insanın deneyimlemediğinde anlamlandıramadığı ölçüde kendine özgü ve umut içeriklidir. Görüşmeler ekseninde hikayesine şahit olduğumuz kadınların, başının çaresine

bakmak zorunda olan kadınların, yüklendikleri sorumluluklarla ve toplumsal baskılarla zorlaşan hayatlarında kimisinin vazgeçışı, kimisinin daha sıkı tutunuşu, kimisinin sarılışı var.

Bu çalışmayı değerli kılan ve annelerin bu denli özel olmasını sağlayan mücadeleleri derinlemesine görüşmelerle açığa çıkan mitler aracılığıyla ortaya konmak istenmiştir.

4.1.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma "Birçok yönden ötekileştirilen yetim annelerin, hayata dair umutları ve onları ayakta tutan mitleri nedir?" sorusundan hareketle bu topraklarda nasıl var olduklarını, mücadelelerini incelemek ve kişisel geçmişlerine ilişkin yaşam hikayelerine ulaşmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın kesişimsellik bağlamında olması, görüşülecek kişilerin birçok yönden ötekileştirilmesi üzerinden seçilmiştir. Kadın; kürt, anne, göçmen, yoksul, alevi, mahkum olarak seçilmesiyle çalışmadaki özel bulgular edinilmiştir.

Araştırmada kullanılan metot sosyolojinin bir bilim olarak ortaya çıkmış olduğu günden bu yana kullanılan kalitatif metodudur. Bu metot 1950'lili yıllardan itibaren geniş taraftar kitlesi toplamaya başlamıştır. Özellikle Max Weber ve Alfred Schütz'un çalışmalarıyla mevcut desteğini arttırmıştır (Arslanoğlu, 2012).

Araştırma nitel araştırma kapsamında olmuştur. Araştırma literatür taramasına dayalı tarihsel bir çalışma niteliği taşımaktadır. Bu sebeple konuyla ilgili olan diğer çalışmalar (tez, makale, kitaplar vs.) incelenmiştir. Literatür taramasından sonra yapılan 20 yetim anneyle derinlemesine görüşmelerde de onların duygu dünyaları, mitleri, yaşadıkları konu edinilmiş ve incelenmiştir.

Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında kadını yetim olarak alan bir teze rastlanılamamıştır. Yetim mefhumu, daha çok topluma yüklediği sorumluluklar üzerinden, dinlerin verdiği ödevler, Osmanlı döneminde yer alan yetim çocukların politikaları ve Türkçe'de yer alan yetim sözcüğünün etimolojisi incelenmiştir. Sosyal politiklar ve sosyal bilimler olarak bakıldığında çalışmaların az olduğunu söylemek mümkündür. Kesişimsellik kavramının yeni bir kavram olması, adının yeni konmasına rağmen çeşitli makaleler, tezler ve yeni çıkan kitaplar bulunmaktadır. Bu tezde araştırmayı özel kılan, sivil toplum kuruluşu tarafından kullanılıp literatüre girecek olan yetim anne kavramı ve kesişimsellik önemli bir yer kaplamaktadır.

Derinlemesine görüşmelerle kesişimsellik kuramı çerçevesinde incelenen yetim annelerin, çocukluklarından bu yana hayal ettikleriyle başlayıp, yaşadıkları eş kaybıyla birlikte kırılan ve bugüne kadar gelen hayat serüvenleri incelenmiştir. Bu incelemede yetim anne olmak, yetmeye çalışmak, yetememek ama yıkılmamak üzerine hayatlarına yerleşmiş mitler çıkarılmaya çalışılmıştır.

4.1.2 Veri Toplama Araçları Ve Değerlendirilmesi

Araştırma kaynakların yanında çalışmada derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yapılan kişiler, yetim çalışmasında bulunan kişilerden seçilmiştir. Kimisi 5 yıldır, kimisi 1 yıldır eğitim almakla birlikte araştırmanın kalitesi ve renkliliği açısından farklı mahallelerde oturan ve farklı kulvarlarda ötekileştirilen, hikayesi birbirine benzemeyen kişiler seçilmek istenmiştir. Derinlemesine görüşmelerin sonuçlarını besleyen katılımcı gözlem yöntemide yorumlanması ve hikayelerin sonuçlandırılmasında, bulguları elde etme anlamında yardımcı olmuştur.

Görüşülen kişilerin yaş farklılıkları, eğitim düzeyindeki farklılıklar, oturdukları semtler, iş durumları açısından farklılıklar; mitlere olan bakış açıları da çeşitlik sağlamaktadır. Hikayelerinde buluşması kolay ve sert bir zeminleri olsa da, kimliklerinin getirdikleri özel tepkilerinin ve yaşadıklarının etkileri oldukça farklılık gösterdiği gözlemlenmektedir. Olaylara bakış açıları, hayata karşı sığınacak limanları, başlarına gelen acılara karşı verdikleri tepkiler, hayat hikayelerindeki mitlerin ve yaşadıklarının sonucu olarak değişmektedir.

Çocuk sayısı, çocuğun varlığı, çocuğun eğitim durumu gelecekle ilgili hayallerini tamamen değiştirmektedir. Geçmişte yaşadıkları iyi bir evlilik varsa, geleceğe yönelik çocuklarının evlilikleri hakkındaki fikirleri buluşmaktadır.

Görüşülen kişilerin sosyo –kültürel özellikleri aşağıdaki gibidir:

S. Hanım, 40 yaşında, üçü kız biri erkek dört çocuğu var. En büyük kızı üniversite sınavına hazırlanıyor. Bir çocuğu lisede, bir çocuğu ortaokulda, erkek çocuğu da ilkokula gidiyor. Eşinden kalan evde ikamet ediyor, emeklilik maaşı ile geçiniyor. S. Hanım, eşi ile severek evlendiğini belirtiyor. Büyük kızının işitme problemi var; bütün varını yoğunu harcadığını ve kızının bir dizi ameliyatlar sonrası işitmeye başladığını dile getiren S. Hanım, babasının işittiğini göremeden vefat ettiğini dile getiriyor. Kızlarının aynı zamanda Judo, basketbol alanında lisansları bulunup, kızlar müsabakalara katılmaktadırlar. Çocuklarıyla

kendine dünya kurmuş olan S. Hanım onların tüm dertleriyle zamanını ve hayatını dolduruyor.

K. Hanım, 41 yaşında. Dört çocuğu var. Babasının evinde ikamet ediyor. İki oğlu çalışıyor; biri fabrikada, diğeri fırında çalışıyor. Diğ er çocukları ilkokula gidiyorlar. K. Hanım eşi öldükten sonra çocukları için evlenmeyi düşünmemiş. Çocuk bakıcılığı yaparak geçimini sağlamaya çalışıyor.

S. Hanım, 43 yaşında. Kirada oturuyor. Bir kızı ve oğlu var. Kızı ve oğlu fabrikada çalışıyor. Zor bir evlilik geçirmiş olmasına rağmen çocuklarını evlendirmek şimdilik en büyük hayali.

M. Hanım, 46 yaşında; üç çocuğu var. Kirada oturuyor. En büyük oğlu evli ve bir torunu var. Yanında ikiz kızları ile birlikte yaşıyor. İkizlerin çalıştığı kadarıyla ve oğlunun yardımı ile geçimini sağlamaya çalışıyor. Çok yoksulluk çekmiş ve halen çekmeye devam eden M. Hanım, hayata umuttan çok korkuyla bakıyor.

S. Hanım, 38 yaşında. İki çocuğu var. Büyük kızı Darüşşafaka sınavlarını kazanmış,istanbulda okuyor. Vatan Mahallesinde eşinden kalan evde oturan S. Hanım çevrenin kötü ve güvenli olmamasından dolayı çocuklarının eğitimi sebebiyle, oradaki evi kiraya verip Yeditepe'ye taşıyor. Eşinden emekliliği bulunan S. Hanım, çocuk bakıcılığı yaparak geçimini sağlıyor. Çok mutlu bir evlilik yaşamış olan S.Hanım, çocuklarının eğitimini tamamlayıp evlenmelerinin en büyük hayali olduğunu söylüyor.

F. Hanım, 45 yaşında. Kirada oturuyor; rahatsız olduğundan çalışmıyor. Çevreden yapılan ve kurumlardan almış olduğu destekle geçimini sağlamaya çalışıyor. 5 kız çocuğu var. En büyük kızı evli ve iki torunu var. Dört kız çocuğu okuyor eğitimlerinde başarılılar.

A. Hanım, 23 yaşında. 3 erkek çocuğu var. Evi kira. Almış olduğu yardımlarla geçimini sağlamaya çalışıyor. Ailesinden saklanarak yaşıyor. Çocuklarının üçünün de babası farklı olan A. Hanım, hayata karşı çok karamsar ve yorgun bakıyor.

F. Hanım, 39 yaşında. Eşinden kalan evde ikamet ediyor, eşinin emeklilik maaşı ile geçiniyor. Eşinden kalan kredi borcunu ödeyebilmek için ek iş yapmaya çalışıyor aksi takdirde evini kaybedecek. Borcun yüklü olması ve kötü bir evlilik geçirmesi sebebiyle yalnızca bu hayatta çocuklarıyla mutlu olduğunu söylüyor.

N. Hanım, 31 yaşında. İki çocuğu var. Eşinden kalan evde ikamet ediyor. Kendi ailesi ve eşinin ailesi kendisine destek oluyor. Dışardan üniveriste okuyor.

Z. Hanım, 35 yaşında; dört çocuğu var. Evi kira. Çevreden ve kurumlardan aldığı yardımlarla geçimini sağlamaya çalışıyor. Evlere temizliğe gidiyor. Dört çocuğu okuyor.

D. Hanım, 50 yaşında dört oğlu var; çocukları üniversitede okuyor. Eşinden kalan evde ikamet ediyor, emekli maaşı ile geçiniyor. Eşiyle severek evlendiğini belirten D. hanım vefatından sonra “Evlenmem ona ihanet olurdu. Onun bana baktığı gibi kimse bakmadı, bakmasını da istemem” diyerek teklifleri geri çevirmiş.

G. Hanım, birden çok evlilik yapmış; saldırıya uğradığı adamı bıçakladığı için hapis yatmış. Annesi ve babası öldükten sonra kardeşleri sahip çıkmamış ve kimsesi kalmamış. Çocuğu yok.

A. Hanım, 3 evlilik yapmış. 3 çocuğu var. Çocukları üniversitede okuyor. İlk evliliğini 13 yaşında yapan A. Hanım, ilk kocası öldükten sonra uzun süre evlenmemiş. İkinci evliliği de çok kötü geçince uzun yıllar sadece çocukları için çeşitli işlerde çalışmış. Çocukları büyüdüğü için tekrar evlenen A. Hanım, evliliklerini “göreceğim tüm kötü günleri gördüm, daha kötüsü var mı bilemiyorum” diye ifade ediyor.

4.1.3 Verilerin Toplanması

Araştırmada verilerin toplanması, öncelikle konuyla ilgili literatür taraması yapılarak gerçekleştirilmiştir. Daha sonra bu belgeler tüm yönleriyle incelenmiş ve karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Veri olarak yararlanılan kaynaklar şu şekildedirler: Yazılmış veri kaynakları: Kitap, dergi, gazete, makale ve internette yayınlanmış güncel makaleler. Ayrıca çalışmada bilgi toplama tekniklerinin, belgelerden yararlanma tekniğinden yararlanılmıştır. Görüşmeciler, Bülbülzade Vakfı Yetim çalışmasından yardım alınarak, eğitim almaya gelen annelerden seçilmiştir. Düzenli yardım almaya gelen anneler, daha çok eğitim yardımı olarak hayatlarını şekillendirmektedirler. Vakfın yetim çalışması 2000’li yıllardan bu yana annelere ve çocuklara yönelik olarak gerçekleştirilmekte ve onların tek başlarına aldıkları yüke, toplumsal oryantasyonlarına yardımcı olmak için devam etmektedir.

4.1.4 Verilerin Çözümlemesi Ve Yorumlanması

Yazılı belgelerden yararlanarak toplanan veriler okunup, değerlendirilmiştir. Bunlar yapılırken araştırmanın problemi, amacı, önemi konunun bütünlüğü göz ardı edilmeden tüm yönleriyle ele alınmıştır. Toplumumuzda kadının birkaç yönden ötekileştirilmesiyle ilgili literatür çalışması sonucunda elde edilen ham veriler sunulmuştur. Görüşmeler ses kaydına alınıp çözümlenmiş ve daha sonra tasnif edilmiştir.

4.2. MİT KAVRAMI ÜZERİNE

Köken olarak Fransızca olan “mit” kelimesi, “Kuşaktan kuşağa yayılan, tüm toplumda aynı anlamlar ifade edilen bir kelime” anlamına gelen mit kelimesi köken olarak Fransızcadır. Türk Dil Kurumu’nda “söylence durumuna gelmiş kişi ya da ülküsel kavram” olarak açıklanan mit kavramı bu tezde ilgilendiğimiz anlamı taşımaktadır.

Söylence, “evrenin, tanrıların, insanın ortaya çıkışından bir tarih olayına bir kişiye değin türlü olay ve gerçeklikleri konu alan, onlar gerçeküstü bir nitelik vererek anlatan, başlıca özelliği inanış konusu olan öykü” anlamına gelir (Barthes,2016:179). Gerçeküstü bir varlığa inanç ihtiyacı insanlığın ilk gününden bu yana ders almaları, eğlenmeleri, kendilerine benzer hikayelerle hayatlarına ışık olması için ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. İnsan hayatının iniş çıkışları, yaşadıkları, hikayesi düşünüldüğünde önceki dönemde yaşanılmış tecrübeler merak edip, sığınılacak bir liman ister gibi; tutunacak bir dal aramaktadır.

“Yunancada söz anlamına gelen mytos’lar, insanların çözemedikleri her türlü oluşumu anlamlı bir biçimde açıklama gereksinimlerinden doğmuştur. Yunan dili ve edebiarında söz kavramı yerine üç önemli kavram vardır: mytos, epos ve logos. Mytos, söylenen ve duyulan sözü, eops, bir düzen ve ölçüye göre söylenen, oknan sanatlı ustaca sözü, lgos ise söz söyleme ,konuşma geçmişte söylenenlerin tekrarı gibi anlamlara gelmektedir. Daha sonra da batı kültürü ve edebiyatında efsane anlamını kazanmıştır. Mitlerin tarihi insanlığın tarihidir. Mitler hayatımıza anlam ve biçim veren zamansız ve evrensel hikayeleridir. Mit’ler insanın ve toplumların genetik yapısını şekillendirirler” (Kaynak: 2012:673).

“Mitos; insanüstü varlıklarla, bir toplumun inançlarını, duygularını, eğilimlerini, dolaylı bir biçimde yansıtan efsaneler olarak, dinlerin de başlangıcıdır. Levi Strauss “yazısız toplumlarda mitolojinin amacının geleceğin bugüne ve geçmişe bağlı kalmasını sağlamak olduğuna, günümüzde mitolojinin yerini tarihin aldığına ve aynı işlevi gördüğüne dikkat çeker. Eskiler bir şeyleri saklamak için de mitleri kullanmışlardır. Campell’e göre, mitoloji dolayısıyla uygarlık şiireseldir. Fakat, keyfi yorumlamalara hiç de açık değildir” (Necatigil,1986:7).

İnsanlık tarihiyle ortaya çıkan mitler, insanı merkeze alan ve insan için olan bir kültür ögesidir. Geniş anlamlar ifade eden, efsanevi hikayeler, masallar insanın ilk gününden bugüne ifadeler içeren ve derin bir anlamı ve tarihi olan mitleri; bu tezde güç ve yaşam rehberi olarak ele alınacaktır.

Baktığımız noktaya geçmeden önce mitlerin insanlığın kaderinde bu kadar yer almasının, ihtiyaç olması ve kabullenilmesinin sebeplerinden biri Freud’un da dediği gibi;

“Mitler bilinçaltının istek, korku ve iç çatışmalarının bir ürünüdür. Örneğin obsesyon ya da nevroz gibi ruhsal rahatsızlıkları, ilkel toplumların inanç ve pratikleriyle karşılaştırmış ve atalardan gelen deneyimlerin yeni nesillere bilinçli ve bilinçsiz süreçlerle aktarıldığını ifade etmiştir” (Freud,2002:359).

Aktarımın bunca zamandır devam etmesi insanın hikâyesini ve hikayesindeki yerini anlamlı kılan mücadeleden kaynaklanmaktadır. Anlatılmak istenen, ifade edilmek istenenin, birkaç kelimeyle söylenenin içimizde yarattığı his, aklımıza getirdiği anılar, kalbimize düşürdüğü sevinç veya sıkıntı, hayatımızdaki tezahürü farklı farklı anlamlar taşımaktadır. Toplumların uzun zamandır yaşatılan efsanevi hikayelerindeki mitleri olduğu gibi, insanların da kendine özel birtakım mitleri olabilir. Hayata tutunduğu, kalbini teselli ettiği, düşüncede onu rahatlatan, bazen durak olarak kullandığı, bazen teslimiyet, bazen dönüm noktası olarak her insanda bulunan bir uğrak yeri diye tarif edebiliriz. Hikayenin özel anlarına göre özelliklerine göre değişen birtakım kişisel tutunuşlar ve teselliler. Özellikle kesişimsel olarak hayatta yer edinmeye çalışan kadın, birtakım farklı unsurlara tutunmaktadır. Kadının hayatında yer alan her olgu ve olay, ona verdiği dersler, çıkarımlar onu kimi zaman çok güçlü kılmış kimi zamanda çok kırılğan ve zayıf. Bazı kadınlar çok daha şartlanmış halde yaşıyor; kendini teselli etmeyi başarmış ve insani özelliklerini geliştirmiş. Bazısı ise hayattaki yenilgisini yenilerek kabul etmeye devam ediyor. Tüm bu hayatın motifleri, desenleri onların verdiği değerlerin önceliğinde eşliğinde ve beraberinde gerçekleşmektedir..

Mitlerin kısaca bugüne kadar gelişine bakacak olursak;

“İlkel insanların inanç sistemlerini oluşturan mitlerin oluştukları toplumda yaptırım güçleri vardır. Bu mitlerin çoğunda insanlara iyi olan şeyleri yapmaları telkin edilir. Bu kutsal anlatılar mistik zaman sona erdikten sonra da insanların hayatında derin izler bırakmaya devam etmiş, başka şekillere dönüşerek yaşamaya devam etmişlerdir. Mitoloji, oluştuğu toplumun gizli ve kutsal bilgisidir.

“...Objektif olan ve kutsallığına inanılan, gerçekliğinden kuşku duyulmayan mitler medeniyetinin eski şekillerinin ilk ilmî teşebbüslerini, dinî itikatlarını, siyasî hususlarını, güzel sanatların çeşitli türlerini, felsefî bilgileri ve tam anlamıyla etnik medeniyetin bütün katmanlarını kendinde toplayabilmiş bir sistemdir” (Bayat,2007: 17-18).

“Bu anlatılarda dünyevi hadiseler tanrısal olguda aranmakta, dünyevi olana tanrısal bir özellik atfedilmektedir. Mitolojinin sorulara verdiği cevap da simgesel, semboliktir. Mitoloji, mitolojik çağda, ilkel bir toplumda yaşanan bir gerçeklik olmuş, hiçbir zaman eğlence ve fantezi unsuru olarak algılanmamıştır” (Bars,2013:4).

Hem kendi bünyesinde toplayarak toplumu yakalayabilen, hem de insanların kutsal kabul ederek iyiliği telkin eden bir güce her zaman ihtiyaç olduğu yargısına hep birlikte varabiliriz. Bir insan başı sıkıştığında, en zor anında tutunabileceği bir dal, inanacağı bir düşünceye elbette ihtiyaç duyar. Mitlerin bu misyonunun devam etmesi, insanlar üzerindeki etkisi, adını bilmeden güvendikleri birtakım şeyler içlerinde inanan iyi bir telkine ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. Toplumun en alt kesimlerinden, kesişimsellikle sınıfsal ayrımlar yoğun biçimde maruz kalan görüşme yaptığımız kadınlarda da gördüğümüz gibi insanın inanan, tutunacak, kendine bir teselliye ihtiyacı olduğu gözlemlenmektedir.

Kimisi çocuğuna, kimisi çevresine, kimisi anne babasına da olsa onu disipline eden, hayattan koparmayan, iyi olmaya devam etmesini gerektirecek bir tutum sergilemektedir. Dinlerin kabulü, bilimin gelişmesiyle doğru orantılı olarak; mitlerin hayattan çıkarılmasıyla insanın içinden çıkarılması aynı anlama gelmemektedir.

“İlkel toplumlarda, mitler, bir eğitim aracı olarak görev üstlenirken, modern toplumlarda bu görevin milli kahramanlar, filozoflar ve kanaat önderleri tarafından yerine getirildiği görülür. Mit’lerde var olan davranış ve tutumların bir mukayese tabi tutulduğunda, modern dünyanın rasyonel yapıları içinde de varlığını sürdüren birçok davranışın, arkaik davranış tiplerinin bir uzantısı olduğu görülür. İnsanlığın başlangıcından günümüzün rasyonel modern dünyasına kadar uzanan bu süreçte insanın ruhundan fıskıran ihtiyaçlar hiçbir zaman değişmemiştir” (Kaynak,2012:673).

“Ian Joseph Cambell, “mitosların doğru yorumlandıkları takdirde günümüz toplumsal yaşamda kullanılabilen etkin birer yaşam rehberi olabileceklerini öne sürer. Ona göre insanın yaşamını anlamsız bulması mitleri yaşamına dahil etmemesinden kaynaklanır. “Bu manada Cambell, insanların mitlerden yoksun olmasını çağdaş insanın inanışlarında bilimi ön plana çıkarıp mitlere yer vermemesine bağlar. Tüm bunların yanında Cambell, mitin sembolik, psikolojik ve sınırsız bir benlik ile açıklanması durumunda bilime yaklaşacağını ve günümüz insanının bunu kabul edebileceğini belirtir. Bu kabullenişin de toplumsal huzuru ve uyumu getireceğini savunur”(Dundes,1984).

Campbell’in de söyledikleri üzerine insanın içindeki yaşam rehberine ihtiyacı, iyilik telkinine ve tesellisine olan inancı onun hayatını daha anlamlı kılmaktadır. Bilim, her şeyi açıklayan bir disiplin olsa da insanın içindeki acıya, çaresizliğe yeterli gelmediği müddetçe toplumlar için çok şey ifade etse de hikayesinde acı ve dram olan insanlar için bir şeyler ifade edemeyebilir. O insanın ihtiyacı olan psikolojik desteği ya da hayatını anlamlandırarak yeni bir kurguyu ancak kendi içinde ve hikayesinde anlamı olan mitlerle bulabilir. Aslında insanın kendi hayatında karanlıkta kaldığı bir dönemde yolunu aydınlatabileceği ve karar verebileceği bir ışık olarak düşünebiliriz.

“Malinowski ise mitleri, “kültürel ihtiyaçlara cevap verebilen bir güç olarak açıklamıştır.” Bu kapsamda Malinowski miti,” iktidar, imtiyaz ve mülk sahipleri arasında kullanılan toplumsal bir yasa olarak açıklamış ve var olan düzenin meşrulaştırıcı bir gücü olarak öne çıkarmıştır. Bu özelliğiyle mit, iktidar yapısına saygınlık verme, davranış kurallarının kontrolü ve adetleri belirleme gibi toplumsal olaylara yön verebilmesi bakımından önemli bir araç olarak kabul görmüştür. Bu anlayış içinde mitler, toplumların ideolojilerine yönelik seçimlerde önemli çıkarsamalar sağlar. Örneğin, Güney Afrika’daki Sotho ve Nyakyusa topluluklarında mitsel olgular, dirimsel gücü pekiştirmek ve böylece şeflik makamına (iktidara) güç kazandırmak amaçlı kullanılırlar”(Balandier, 2010:117-118; Maspétiol, 1974:815).

Hala yaşadığı ve yaşattığı göz önünde alındığında mit, bilimsel merakları gidermekten çok, ilk gerçeği veya yaşananları anlatan bir anlatıdır diyebiliriz. İnsanın hikayesinde tutumak isteyeceği, derin dinsel gereksinimi, özlemleri, açıklık getiremediği birtakım hisleri, toplumsal baskı ve normları karşılar. Mitlerin daha çok eski zamanlarda inanışları dile getiren, özelliklerini belirgin kılan ve düzene koyan vazgeçilmez işlevleri olmuştur. İnsanın uyması gereken faydalı kuralları sunan mitlerin, hayatı kolaylaştıran bir yanı olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla mit, insanlığın yaşayış biçimini düzenleyen ana öğelerden biridir diyebiliriz. İlkel uygarlıklarda pratik ve gündelik bilginin düzenlemesi ve insana uygun olanı şekillendirmesidir. İnsanın yaşadığı an hariçinde, etkinliklerini, törenlerini hatta yazgısını da etkileyebileceğini söyleyebiliriz. İnsanın tinsel nitelikli çabalarının anlamını ve nasıl düzenleyeceğine ışık tutar. Bir çeşit hayat klavuzundan bahsedilebilir. Çaresiz kaldığında ya da kendine göre bir gerçeklik ve bu gerçekliğe anlam kazandırmak durumundaysa mitler, hayatında onları nereye yerleştireceğine yardımcı olur.

Geleneğin en güçlü kodlarından biri olan mitler, toplumdaki aktarımına duraksamadan devam etmektedir. Yani “mitler yoluyla aktarım, aksamalar yaşasa, yavaşlasa da, kesintisiz devam eder” (Ertuğrul, 2019:74). Hem insanın içinde hem toplumsal olarak devam eden mitlerin, bilinçaltında ve arka planında istek korku ve iç çatışmaların ürünü olması, onun açtığı boşluğu dolduracak başka bir çıkarım olmadığı için yeri doldurulamaz bir biçimde hayattaki yerini alıyor. Ne zaman ki istekler, korkular ve iç çatışmalar hatta merak, hayal etmek ve umutlar biterse ancak o zaman hem toplumda hem insanın içinde mitlerin bittiğinden söz edebiliriz.

Ayrıca bu bağlamda, C. Levi Strauss’un “ Mitler insanın içinde düşünmeye devam eder” (Ertuğrul,2019:74) söylemi insanın içindeki kaynamanın devam etmesinden kaynaklanmaktadır.

“Mitler sadece dünyanın, hayvanın, bitkinin, insan kökenini anlatma kaygısında değildir. Aynı zamanda insanın bugün içinde bulunduğu mevcut duruma gelmesine kadar olup biten bütün olayları da anlatır. Eliade’ye göre mitoloji bir yalanı ifade etmek yerine mükemmel bir hakikati ifade etmektedir. Çünkü o realiten bahsetmektedir“ (Mircea,1994:84).

İnsanın bugün içinde bulunduğu mevcut duruma gelmesi, hikayedeki çok fazla kahraman ve olayla gerçekleşmektedir. Hikayenin tamamındaki yaşanan olayları birebir incelemeye ömür belki yetmez, ama hikayeye anlam katan ve gerçeklik kazandıran mitlerle hem insan dünyası, hem de hakikat daha kolay anlaşılabilir.

Mitolojinin 4 büyük konusu vardır:

Teogoni, tanrıların nereden geldiği

Kozmogoni, evrenin nasıl oluştuğu

Antropogoni, insanların nereden geldikleri, nasıl oluştukları

Eskatoloji, İnsanın ve dünyanın geleceği.

Mitoloji, insanın ve evrenin, yaratılışındaki tüm evrelerden başlayarak, öncesi ve sonrasındaki zaman dilimini kapsayan ve bu süreçte yer alan tüm motifleri içeren bir yelpazeye sahiptir.

“Mitoloji, ilkel veya arkaik ilmî düşüncelerin ilk denemelerini, sözlü kültür dâhilinde bile olsa kuşaktan kuşağa aktarmaya çalıştığından bir bilimdir; kozmik bilgilerin sembolleşmiş kaynağıdır.” (Bayat,2005:61).

Doğan Kaya’ya göre mitolojinin iki cephesi vardır: Bunlardan biri ideolojik, diğeri sosyal bilim olmaya yöneliktir. “Özünde, toplumda kutsal sayılan değer ve güçlerle ilişkiyi sağlayacak düzen oluşturma çabası bulunduğundan ideolojik niteliklidir. İnsanın yaşadığı kâinat içinde kendisine uygun yer alması kaygısını gütmesinden, bir başka deyişle iyiler-kötüler içinde insanın en az zarar görmesini hedeflemesinden dolayı da bir siyaset bilimi özelliği göstermektedir” (Kaya,2014:573).

Mit, insanın hayatına anlam katan dini sembolik bir biçimde, kuralları diri şekilde canlı tutmasını sağlamıştır. Mitler kendi dönemlerinin sosyal yapısına uygun olarak ihtiyaç olan tüm alanlarda gelişmiş, insan hayatıyla ilgili siyasette, kainat içindeki anlam ve anlamlandırma sürecinde aktif rol almıştır. İnsanlar, hayat hikayelerinin kodlarını ve hikayelerindeki değerlerini bulmuşlardır.

İnsanı insan yapan, acıları, hisleri, tutunduğu dini ve toplumsal sembolleri, anlamlandırma sürecindeki, sürece katkı sunan, her değer ve her kavram mitin konusudur. Hayatının en zor günlerinde hissettikleri, tutunarak ayağa kalktığı, sevinçlerini ve

gözyaşlarına sebep olan, insanı en çok insan kılan yanları mit olarak değerlendirmek mümkündür.

Tüm bu yorumlarla mitlerin özelliklerini sıralayacak olursak;

Antik mitler daha çok masalsı konularla ilgilenirken, modern mitlerin konusu daha çok insanların gündelik yaşamıdır. Mitler, kültürel ve toplumsal ürünler olarak üretilmektedir. Toplumun üyeleri tarafından belirlendiği için kolay fark edilmez ama kolay kabullenilir. Mitler daha çok toplumsal yollarla, geleneklerin kodları olarak her insanın hayatında yer alır. Mitler sayesinde bir gösterge ile karşılaşarak zihin dünyamızda anlam haritası inşa ederiz. Gösterge, gösterilen ve gösteren arasında hızlı bir bağ kurulur. İnsan davranışları için yol gösterirken hayata anlam da katarlar. Çağdaş dünyanın yaşama kalıplarının ne kadar eski ve geçmişe dayandığını bize mitler göstermeye çalışmaktadır. Bir dünya görüşü ortaya koyarlar, bu görüş güçlü olanların bakışıdır. Mitin, “tarihi olmaktan çok sembolik bir gerçeği yansıtabileceğini düşünmek daha anlaşılır olabilir.”(Mitler, 2010) Hayatı cilalamak ve gerçekliğe anlam kazandırmaktan vazgeçmez. Zaman zaman yolunda kesintiler olsa da nesilden nesile aktarma hep devam eder.

“Toplumların yaratıp yaşattığı mitler, geleneği yaşatmakla birlikte, özlem, umut ve beklentilerin yansıtıldığı bir geleceğin dünyası niteliğine de bürünmektedir. Bu tür mitler, gerçek yaşamın zorlukları karşısında bunalan insanların, özledikleri yaşamı kurmayı gelecek nesillere bıraktıkları birtakım tasarımlar niteliğindedir” (Boraoglu,2016).

“Mitler Dünya'nın, insanın ve yaşamın doğaüstü bir kökeni ve öyküsü bulunduğunu, bu öykünün de anlamlı, değerli ve örnek gösterilecek nitelikte olduğunu ortaya koyar” (Eliade,2001:27).

Mitler hakkındaki tüm yorumları toplayıp üzerine düşündüğümüzde ve bu tez kapsamında yapılan görüşmeleri kattığımızda şunu söyleyebiliriz ki; insanın bilinçaltında kendine özel ve yaşanmışlarıyla anlamlandırılmış tutunma dalları vardır. Elbette her insanın kendine özgü hikayesi, kurgusu, planı ve hisleri var. Birtakım olaylar karşısındaki duruşumuzu güçlendiren, buhranlardan çıkaran, bizim kişiliğimize farklılık ve anlam katan tüm durumları düşündüğümüzde; işin içinden nasıl çıktığımızı, kendi gerçekliklerimize, hayatı nasıl yaşar hale getirdiğimize ve kriz yönetimlerimize bakmamız gerekiyor. Hayatın en bedbaht durumunu yaşayan bir insan bile çaresini kendinde bularak yarasını sarabiliyor. Herkesin kendi özel hikâyesindeki özel yarası için özel bir de çaresi de olduğunu gözlemleyebiliriz.

Bu çare inançlarımız, değerlerimiz, önceliklerimiz ekseninde yer değişikliği gösterebiliyor. İçimizde saklı olan bu ışık, güç ya da istek, korku ve iç çatışmalarının ürünü olan çıkışlar, bizim hayattaki mitlerimizi belirlemektedir.

Karşılaştığımız durumlar karşısında geliştirdiğimiz savunmaları çözüm olarak bulduğumuz mitler, elbette psikolojik bir desteğe ihtiyaç olmadan içinden bulunduğumuz zor durumlardan çıkabileceğimiz anlamına da gelmez. Görüşmelerimiz esnasında görüldüğü üzere, kendi başlarına çaresizce çıkış yolu bulanlar da var, içinden çıkamayıp psikolojik destek alan da; tıpkı hayatın büyük fotoğrafı gibi.

Yaptığımız derinlemesine görüşmelerde, kesişimsel olarak ötekileştirilen kadınların hayatına dair bulgular, mitler ve düşünceler elde ettik. Birbirinden farklı hikâyelerin ve kişiliklerin ortak noktada birleştiği yerlerden ötekinin tehdit olduğu söylenmiştir. Bu tehditler sadece hayatına değil, aynı zamanda düşüncelerine, hislerine, isteklerine, psikolojilerine yöneliktir.

Barthes, “bu özler dünyasında kadının özü de tehdit edilmektir”der. “Kimi zaman akrabalarca, çoğu zaman da erkekçe; her iki durumda da kurtuluş, bunalımın çözümü yasal evliliktir; erkek ister aldatsın, ister baştan çıkarsın, ister yan çizsin, çare iyeliğin toplumsal sözleşmesi olarak evliliktir“ (Barthes,2016:117).

Görüştüğümüz kadınların çoğunun ötekileştirilen ortak yanı gibi; “erkeğin bırakıp gitmelerine karşı tüm aşıları ya onun kurbanlık biçiminde kutsallaştırarak (Susmak, düşünmemek, iyi davranmak, umut etmek) ya onu daha sonra salt bir özgürlük biçiminde üstlenerek (soğukkanlılığını korumak, çalışmak, erkeklerle alay etmek, kadınlar arasında daha çok yardımlaşmak) bozgunu yüceltmeyi amaçlar” (Barthes,2016:117).

Evlenmeden önce, evlendikten sonra ve kocaları öldükten sonra hep tehditlere maruz kalan kadınlarda da, görüşmeler esnasında bu tip durumlara rastlamak mümkün. Kendini izole etmek için konuşmayan ya da tutunmak için kadınlarla örgütlenen, kendini çocuklarına güçlü göstermek için soğukkanlılığını koruyan birçok kadın bulunmaktadır.

Görüşmeler esnasında seçmiş olduğumuz özel grup daha evvel bahsedilen kesişimsel sınıfın yani çok katlı ayrımcılık sınıfına mensup olan kadınlardan oluşmaktadır. Hem kadın, hem yoksul, hem dul, hem Kürt, hem cezaevinde yatmış, hem mağdur edilmişlerdir. Tüm bu hemler kadının farklı sınıflardaki ötekileştirilmesinin yanında farklı mitler geliştirmesine de, aynı mit etrafında tutunmalarına da katkı sunuyor. Görüşmelerin çoğunda kadınların kaderi olarak atfettikleri konular, acı içerikli olup yaralarını sarmak adına gösterdikleri savunma mekanizmaları, taktik gibi bir bakış açısı geliştirmiştir.

Acı insanı güçlendirmekte, başkaları için yaşayan insanların acıyı bir tarafa bırakarak, kendilerine çeki düzen vermesi gerekmektedir. Bu görüşmelerde açıkça fark edilen bir

konudur. Çocuğu için hayatta kalan, yaşamayı erteleyen anne, acısını gömmeyi öğrenmiş ve kendine güç olarak evlatlarını mit yerine koymuştur. Miti bu cümlelerde ve bu tezde güç ve hayat rehberi olarak kullandığımızı daha öncede belirtmiştik.

Mahalle baskısının çoğu zaman dengesi tutturulmaması, her daim kötü olarak anılsa da bazı hayatlarda, görüşmelerde elde ettiğimiz bulgulara göre kurtarıcı olarak rastlamak mümkündür. Mahallesinde ve sokağında sorulan, nerede olduğu merak edilen kadınlar bir yandan baskı görmekteyken diğer yandan evrende bir yer teşkil etmekte ve yoklukları fark edilmektedir. Bu da onlara olumsuz dahi olsa bir güç vermektedir.

4.2.1. Yetim Annelerin Hayatındaki Mitler

4.2.1.1. Çocuk Miti

Çocuk, toplumların, ailelerin ve nesillerin umudu olarak yüzyıllardır toplumda önemli olan yerini alıyor. Birçok birikim, yatırım, gelecek hayali çocuk üzerine inşa ediliyor. Çocuk geleceğin garantisi olarak görülmektedir. Bu değişikliğe uğramış ya da uğrayacak bir durum gibi gözüküyor. Zaman zaman kurgu farklı yönler kaysa da, çocuk hep özne olarak hikayede yerini alacak.

Çocuğu dünyaya getiren anne ve baba olmasına rağmen, çocuk daha çok anneye anılıyor. Annenin vücudunda taşımış ve doğurmuş olması, anne ve çocuğun birlikte anılmasını doğrudan etkilemektedir.

Dünyaya gelmesinden yetişmesine kadar her şeyle doğrudan bağlantılı anne, dolaylı olan baba gibi oluyor. Bu bağlantının temel sebebini de annenin ev içindeki rolleri, babaninsa daha çok dışardaki rolleri etkiliyor. Ev içi rolleriyle meşgul olması gereken annenin, en büyük görevlerinden biri çocuğu oluyor. Onun bakımı ve yetiştirilmesi de bir müddet sonra ev içiyle sınırlı olan ödevlerinin en önemlisi haline gelmektedir.

Varoluş mücadelesinde çocuğu aracılığıyla statü kazanan anne, çocuğuyla birçok ortak paydada buluşabiliyor. Çocuk doğurmasıyla itibarını güçlendiren anne, çocuğa daha fazla anlam ve görev yüklüyor. Birbirleri hayatında karşılıklı büyük anlamlar ifade eden anne ve çocuk arasında özel ve güçlü bir bağ oluşuyor.

Firestone bu bağı şöyle açıklıyor.

“Kadınlarla çocukları hep birlikte alımız ağıza. Kadınlarla çocuklar arasındaki özel bağı herkes kabul eder. Ama bence bu bağ, ikisinde de ortak olan baskı altında

olmaktan başka bir şey değildir. Sonra bu baskı öylesine karmaşık yollardan birbirine girmiş birbirini destekler olmuştur ki, çocukların özgürleştirilmesinden söz etmeden kadınların özgürleştirilmesinden söz edemeyiz. Bunun tersi de doğrudur kadının ezilmesinin nedeni çocuk doğurması ve çocuk yetiştirmesidir” (Firestone,1993:83)

Kadının ezilmesinin nedeni olduğu kadar, sorumluluğunu artıran, kâinata işe yarama sebebinin oluşturan, itibarını yükselten, kadını hem özne hem nesneleştiren “çocuk” ne kadar farklı yönlerden ele alınırsa alınsın çok önemli bir mit olarak hayatlarında yerini almaktadır. Görüşmelerde en çok üzerinde konuşulan konu olan çocuk miti, ailelerin hayatını varlığıyla ve yokluğuyla doğrudan etkileyişini gözlemlemek mümkündür.

Babasını kaybeden çocuk ve eşini kaybeden anne için de bunun daha fazlasından bahsetmemiz gerekiyor. Sorumluluğun ve yükün her ne kadar kadın üzerinden gerçekleştiğini söylesek de baba figürü ailede yerini aldığı anda bunun hafiflediğini dile getiriyorlar. Normal şartlarda kurulan ailede, çoğu zaman erkek için ve erkeğin seçimine göre kurulan ailede erkek yok olduğunda sistemi bozulup, düzen anormalleşiyor. Kadının çocukla ilgili “içkinlik” görevlerinin hepsine “aşkınlık” görevleri de ekleniyor.

Sorumluluk ve yükler ikiye katlanmasına rağmen, işin duygusal ve manevi boyutu ters orantıyla yarıya düşüyor. Anne, babanın görevlerini yerine getirmek için canla başla çalıştığı, hatta sevgisini de ikiye katladığı ama baba sevgisini veremediği görülmektedir.

Diğer çocuklara göre yetim bir çocuğun annesi tarafından yüklenen anlamı ve misyonu çok farklı. Tezin ilk bölümünde kesişimsellik bağlamında değerlendirdiğimiz kadını, “yetim anne” olarak ele alıyoruz ve Firestone’un dediği “çocuğuyla birlikte ezilen anne” bağlamda değerlendiriyoruz. Annelerle yaptığımız görüşmelerde bir kısmı uzun zamandır kurumda eğitim alan, bir kısmı yeni tanışılan, farklı yaş gruplarında ve farklı ötekileştirmeye maruz kalmalarına rağmen, hepsinin en büyük ve en sağlam ortak özelliğinin çocuk miti olduğu görülüyor. Kimisi çocuklarını, başlarına bela ya da ayaklarına dolanan bir varlık gibi görmüş olsa da, onların dik durmasını, hayatta kalmasını, umudunun kaynağını yine çocukları öğretmektedir.

Annelerin çocuklarına yükledikleri anlam, sadece anne çocuk ilişkisi bağlamında anlam değil, babaları yaşasaydı, babalarının yükleyeceği anlamı da içine alıyor. Çünkü anne babanın birlikte büyüttükleri çocuklarına, anne baba birlikte anlam yükleyebilir ya da anlamını paylaşabilir. Fakat burada tek ebeveyn her iki tarafında beklentilerini, anlamını, değerini ve sorumluluklarını yüklemektedir.

Çocuklarına yükledikleri misyon onların yanlış yere kaymasına, baskı altında kalmasına sebep olabiliyor. Normal anne baba ve çocuktan oluşan ailedeki çocuğun görevleri belki yetim bir çocuğun sorumluluk alanının da yarısı kadar olabilir.

Bu görüş, ailelerle yaptığımız görüşmeler sonucunda elde etmiş olduğumuz bir sonuçtur. Nasıl ki anne; babanın da görevini üstlenirse, çocuk da babanın görevlerini yüklenmiş olarak hayata başlıyor. Daha dikkatli, daha göz önünde, daha çok toplumsal baskılara ve risklere açık olarak dünyadaki yerini aldığı söylenebilir.

Bu kadar ağır yük ve misyonla hayatına devam ediyor. Çocuklar annelerini hayata bağlarken, anneler de çocuklarını hayata bağlıyor. Karşılıklı bir çıkar ilişkisi anneliğin ve evlatlığın önüne geçmiş gibi görünüyor. Firestone bunu mutlu çocukluk mitiyle açıklıyor; “Mutlu çocukluk mitinin, çocukların gereksinimlerini karşıladığı için değil de, yetişkinlerin gereksinimlerini de karşıladığı için bu denli çok tutulduğu açıktır” (Firestone,1993:104).

Hayatına eşsiz, kocasız, yani yetim, devam eden anne, aslında görev, yük ve sorumluluk bakımından iki katı devam ediyor. Diğer yandan eksik olan motivasyonla da karşı karşıya kalıyor. Tıpkı çocuğu gibi. Çocuk da yetim, yani yetemeyen devam etmek zorundayken hayatına dikkatli ve teyakuzda olmak zorunda kalıyor. Toplumsal beklentiyi ve kesişimsellik bağlamında içinde bulunduğu durumu da göz önünde bulundurarak dik durmak zorunda kalıyor. “Çocuk doğurmanın yüce gizemliliğine -doğal- kadın yaratıcılığının büyüklüğüne şimdi de çocukluğun yüceliği ve çocuk yetiştirme yaratıcılığının yeni gizemliliği eklenmişti” (Firestone,1993:100).

Yetiştirme noktasında tek başına kalan yetim anne, hem toplumun ötekisi olan yanını törpülemeye, hem de çocuklarını ötekilikten kurtarmaya dönük yüce yetiştirme gücüne erişiyor. Tüm bu yetiştirme gizemine, dikkate ve sorumlulukları ikiye katlamaya rağmen, kocalarının kayıplarından sonra anneler kendilerini “hayata bağlayan miti” çocukları olarak cevaplıyor.

“Beni hayata bağlayan şey çocuklarımdır. Çocuklarımla geleceğini ve güzel bir yuva kurmalarını onların hayata bağlanmalarını istiyorum. Ben örnek bir anne olursam çocuklarımda örnek bir anne olur.”

Z. Hanım çocuklarıyla hayata bağlananlardan biri. Evliliği güzel geçip yarım kalmasına rağmen, çocuklarını evliliklerinin mirası ve hediyesi gibi görüp onlarla hayatını güzelleştirmeye çalışıyor. Kocasını kaybetmesinin üzerinden 10 yıl geçtiği için biraz daha toparlanmış ve hayatını yoluna koymasını öğrenmiş durumda. Fakat diğer anneler gibi, çocuklarının bir an önce geleceğini yoluna koymasını için güzel bir yuva kurmalarını

istemekten geri duramıyor. Belki de hayatının en kötü tecrübesi evlilik yüzünden başına gelmiş olsa dahi, çocuklarının evliliğini istemeleri çok tezatlık oluşturan fakat gerçekliği olan bir durum.

Diğer yandan hayata karşı motivasyonu çocuklarının geleceği üzerinden kurguluyor. Çünkü hiçbir insan gelecek hayali olmadan yaşayamıyor. O da kendine dair hayalini belki kendini hiçe sayarak çocukları üzerinden gerçekleştiriyor. Hayatı, hedefi diğer anneler gibi annelik üzerine kurgulu. Hayata geliş amacı kocası ölene kadar farklı olsa da öldükten sonra amaç tek doğrultuda yol almaya devam ediyor.

“Kadınlar kendi hikâyelerine bakarak, onu çevredeki diğer hikayelerle karşılaştırarak ve en nihayetinde bir teselli ile birlikte kendi hikayesinden memnun bir biçimde, bir sonraki kuşağa da aynı hikayeyi paylaşması yönünde çağrıda bulunuyor” (Gökgöz, 2016:127).

Kadının en büyük rollerinden biri taşıyıcılığıdır. Kadın nesli, toplumu bir yere taşıdığı gibi, geleneği ve hikayesini de bir yere taşıyor. Annelerin ısrarla çocuklarını evlendirmek istemesinde de taşıyıcı özelliği devreye giriyor. Çocuklarını kalıcı olan mevcut duruma, güvenli bir eşe taşımak istiyor. Hayallerin bu kadar evlendirmeye dayalı olmasının sebeplerinden birinin bu olduğu söylenebilir.

“Ben evlatlarımla varım evlatlarımla yokum. Çocuklarım arkamda bir dağ. Onlara bir şey olsa yaşayamam. Ayaklarına taş değsin istemiyorum. Onlar da benim hep yanımdalar, sağolsunlar.

Eşimden görmediğimi çocuklarımdan görüyorum en büyük korkum onlara bir şey olması. Yüzüm güldüyse onlar sayesinde”.

A. Hanım çocuklarına olan sevgisini ve güvenini bu şekilde ifade ediyor. Kötü bir evlilik yaşamasına rağmen çocukları için her gün şükrettiğini söylüyor. Babası çocukları yüzünden kendinden yüz çevirmiş olsa da “babamsız yaşayabilirim ama çocuklarımsız asla” tercihini çocuklarından yana kullanıyor.

Babası çok küçük yaşta ve zorla evlendirdiği için, kötü ve zor bir evlilikten kurtulduğunu düşünen A. Hanım, şimdi çocuklarından yana mutlu olduğu için en güzel günlerini şimdi yaşadığını söylüyor. Anneler çocuklarını hayata bağlarken çocukların da annelerini hayata bağlama konusunda çok iyi bir mit kaynağı olabildiğini en iyi Ayşe hanımda gördüğümüzü söyleyebiliriz.

Yukarıda belirttiğimiz “insanın bilinçaltında kendine özel ve yaşanmışlarıyla anlamlandırılmış tutunacak dalları var.” Mitler bu görevleri üstlenmektedir. Tutunacak dal

olarak belirlediği hayatına ve hikâyesine anlam kattığı çocukları hayatındaki öncelik sıralamasında birinci sırayı alıyor. Varoluşunu çocuk doğurarak gerçekleştirmek durumunda kalan kadınlar için çocukları, varoluşlarının temsilcisi ve devam ettiricisi olarak rol alıyor.

“Çocuklarım bir yere varmadan ölürüm diye korkuyorum. Benim 7 çocuğum var. Dosta düşmana karşı mecbur benim de çocuklarımın da dimdik durması gerek. Çocuklarım için her şeye katlanırım”.

Bir yere varmak; toplumda farklı farklı anlaşılrsa da, işinde ve kendi ailesini kurma yolunda, annesini asla bırakmadan, bir yere varmak anlamına geliyor. Çocukları için her şeye katlanabilecek anne, onların kötü şeylerle karşılaşmasını ve katlanmak zorunda kalmasını istemiyor. Bağımlı anneler kendilerini çocuklarına adadıktan sonra, çocuğun kendini geliştirmesi için çekmesi gereken acıdan bile muaf tutup, o acıyı kendileri çekmek istiyorlar.

“Ölmeden önce 7 çocuğumu evlendireyim, mesleklerini eline alsalar göziüm arkada kalmaz” diye ifade ediyor E. Hanım, “Bu hayatta ayakta kalabiliyorsam tek başıma çocuklarım içindir. Bir yerlere gelmesi benim çektiğimi çekmemesi için” diyor G Hanım.

“Çocuklarımızın başına bir şey gelmesin iyi bir hayat yaşasınlar. Bir şey yapıp da bunun çocukları yaptı demesinler” diye elimden geleni yapıyorum. Okuldan çağırırsalar yüreğim oynuyor, zannediyorum ki kötü bir şey diyecekler. Tek isteğim okusunlar, işlerinin sahibi olsunlar. Okurken yüzümü öne eğmesinler. Kocam da yok başlarında baş edemem diye korkuyorum”.

Kutsal olarak atfedilen annelik makamı, sorumluluklarla yüklü bir mercidir. Kocası öldükten sonra yetkileri elinden alınmış bir makama benzese de, yine de kutsallığını koruyor. Tıpkı doğurduğunda neslin devamını sağladığı için varoluş amacına yaklaşan anne, çocuklarını yetiştirdiğinde ve onları da aileye dönüştürdüğünde toplumun çizdiği nihai hedefe ulaşmış oluyor.

Kadının evlilik yazgısının en önemli getirisi ve toplum tarafından kadının nihai hedefi gibi gösterilen “annelik” yetim annelerde daha çok belirgindir. Hem hayatın nihai hedefi hem de ontolojik bir sebep olarak yer aldığı gibi, toplumun hedef gösterdiği ve anneyi sınava tabii tuttuğu kısım olarak hedef kapsamında değerlendirilir.

“Keşke doğurmasaydım dediğim çok oluyor” diyor A. Hanım, “Çünkü çok yoruyorlar. Gönderecek biri olsa rahatlarım arada. Ama kimsem yok. Bazen bakıyorum onlardan başka kimsem yok. Çok küçük yaşta anne oldum. Eskiden kötü bir hayatım vardı. Şimdi çocuklar için kötülüklerden uzak kalmaya çalışıyorum. Sadece onlara bakarken utaniyorum. Belki iyi bir anne değilim. Ama çocuklarım iyi bir evlatlar olsun istiyorum”.

A. Hanım belirttiği gibi çok küçük yaşta anne olmuş, çocuklarının babaları farklı olduğu için çocukların hepsini eşit sevemediğini söylüyor. Yaşı henüz 23. Çocukları çoğu zaman ayak bağı olarak görse bile dışardan bir güç olarak kendisini kontrol ettiğinin de farkında. Aysun'un çocuklarına davranışı diğerlerinden daha farklı. Bahsederken dahi diğer annelere nazaran başına bir bela olarak geldiklerini söylüyor.

Bayramda kimsenin kapılarını çalmadığını söyleyen A. Hanım, sadece çocuklarıyla birlikte geçiriyor tüm günlerini. Karşılaştıkları olumsuzluklar, baş etmesi gereken sorunlar, feragat ettiği ve fedakârlık yaptığı tüm şeyler için ailesini suçluyor. Bu suçlama aile kurmanın kendinde çok bir şey ifade etmediğini dile getiriyor. A. Hanımın, aile beklentisini kendi anne babası ve yaptığı evliliklerle karşılayamamış olmasından dolayı, aileye olan bakışının değiştiğini ifade ediyor.

Yetim annelere yapılan toplumsal baskılardan biri “kadının kendi yaşamının anlamını bütünüyle çocuklarında bulmaları istenmekte ve daha fazlasına hakkı olmadığını düşünceleri” (Soysal,2016:200).

Kadının kutsal olarak atfedilen annelik görevi, toplumsal beklentiyle birleşip yetim annelerin hayatlarının da amacı haline getiriliyor. Çünkü toplumda varoluşlarını çocuklarıyla sağlamlaştırıyorlar. Çocukları onlara statü kazandırıyor.

“Annelerin çocuklarıyla ilişkisi yaşamın bütün bağlamı içerisinde belirlenir; bu ilişki kadının kocası, geçmişi, uğraşları, kendisiyle olan ilişkisine bağlıdır; bir çocuğu her derde deva bir ilaç olarak görme iddiası ölümcül ve saçma bir hatadır.” (Beauvoir,565)

İçinde buldukları toplum ve yapısı, anneleri güçsüzleştirmediyse, kişiliklerini insan olarak kabul ettiyse, anneler çocuklarını sadece kendileri için yetiştirmezler. Bu da kadının kocasını kaybettikten sonra arkasında duran bir ailesi var karşılaştığımız bir manzara. Sevgi bulmak, hayatını doldurmak, çocuğa yüklenen fazlaca yük annenin kendi için olması; çocuğun ve annenin sağlık dengesini bozmaktadır. Bu yüzden, annelerin çocuklarıyla olan bu bağları umut içeren bir mit olduğu kadar, korku barındıran da bir mittir. Çocuklarına bir şey olduğu takdirde yaşayamayacağını söyleyen anne sayısı oldukça fazla. Bilge annelerin sayısı da onlara nazaran az da olsa var, düşünceleri ise şöyle, “Kocamı kaybettim, olur da bir gün belki çocuğumu da kaybedebilirim. Bu hayatta her şey var”.

Anne çocuğu kendi duygularını ve yalnızlığını bastırmak için yetiştirdiği gibi, diğer yandan çocuğu çocuğun hayatı için hazırlayanlar da var. Bu iki durumda sevgi temeline

dayandığını söylemek mümkündür. Fakat çıktılar ve rotada yapılan yanlışlıklar, çocuğun karşılıklı bir beklenti içinde ve çıkar için annenin fedakârlıklarıyla yüzleşmesi sonucu değiştirebiliyor. (Yani anne kendisi için yetiştirirse ekmeğini yiyemiyor.)

“Çocuklarım, onlar için yaşıyorum, 3 taneler. Onlar için gelecek hazırlamaya çalışıyorum, okumalarını istiyorum. Ayakları üzerinde dursunlar. İşleri meslekleri olsun. Bir geleceği olsun çabalasınlar. Bizi okutmadılar, biz köyde yetiştik, birçok şeyden mahrum kaldık. Hala okuma yazma bilmiyorum, özellikle kızlarımın okumasını isterim, hayata bağlansınlar. Benim çektiklerimi çekmesinler. İnsanlar okuyana kıymet veriyor, çocuklarıma da kıymet verilsin isterim. Biliyorum iyi yerlere gelecekler, okuyacaklar, iş sahibi olacaklar, onlar için hergün dua ediyorum. Onlar benim yetimim, emanetim. Çocuklarımı kaybedersem sağlımı kaybedip onları başkasına muhtaç yaşatarsam diye çok korkuyorum”.

Mitlerin özelliklerinden biri de toplumdaki insanları bir düzlemde birleştirmesidir. Yetim annelerin çoğunun korkusu çocuklarını kaybetmek, umudu yaşatmaktan yana olan çocuklarının özel bir yerde olduğunu görmekteyiz. Hayalleri, hayatları, beklentileri, her şeyi onlar üzerine kurgulamaları bizleri nihai hedeflerinin o olduğu sonucuna ulaştırıyor.

“Bir çocuğumu eşim öldükten sonra doğurdum. 5 çocuğum var. Eşim öldü ben nasıl geçinirim, nasıl okuturum, nasıl evlendiririm, nasıl yuva sahibi ederim diye düşünüp durdum ve çok korktum. Eşime üzülmeğe çok bunları düşünmeğe üzüldüm. Hepsi bana muhtaçtı. En zor günlerim bu cevapları ararken geçti. Çok korktum ama bugün bütün korkularımı yendim. 3 kızımı 1 oğlumu evlendirdim. 12 yaşında bir kızım var en büyük hayalim onu okutup, hemşire olduğunu görmek, hemşire olmayı çok istiyor. Hep çocuklarımı evlendirememekten, yuva sahibi edememekten korktum. Okutamadım bari evleri güzel olsun halleri, vakitleri iyi olsun diye çok dua ettim, çok uğraştım. Benim gibi olmasın evlilikleri diye çok korktum. Ömrüm feda olsun, bugün olsa yine uğraşırım en baştan. Şimdi bir küçük kızım kaldı onu da evlendirirsem benden iyisi yok, diğerleri mutlu çok şükür, benim gibi olmadılar, eski korkularım kalmadı”.

Çocukların hayatını kendine göre yetiştirip başka bir yuvaya uçana kadar kurgulamış olan bir annenin en büyük korkusu yine yuva üzerinden. Bütün korkuları, umutları, neşesi, duası hayatına yön veren her mit çocuklarına çıkıyor ya da çocuklarıyla ilgili oluyor. Evliliği kutsallaştıran anne; çocuklarını, amaçtan çok araç yapmış gibi görünüyor.

“Yaşamaya bile gücüm, sadece çocuklarımdan güç alıyorum. En büyük korkum onları da kaybetmek. İşim hep yollarda, yollarda olduğum için kaza geçiririm, çocuklarımı görememem diye korkuyorum. Kaza geçiririm haberimi nasıl verirler, çocuklarım yıkılır. O anı düşünüyorum ve korkuyorum. Kötü bir babadan iyi çocuklar

oldular. Babaları yüzünden okuyamadılar. Ev çok huzursuzdu, içkiye para yedirir, çocuklarımı yedirmezdi. Çocuklarımın hakkını başkalarıyla yediği için ben de hiç affedemedim. Çocuklarım benzemesin diye çabaladım. Zor şartlarda çalışıyorum ama çocuklarım için çalışıyorum. Onlar olmasaydı ne yapardım ben, beni de öldürürlerdi kocam öldükten sonra”.

“Toplumların yaratıp yaşattığı mitler geleneği yaşatmakla birlikte, özlem, umut ve beklentilerin yansıtıldığı bir geleceğin dünyası niteliğine de bürünmektedir. Bu tür mitler, gerçek yaşamın zorlukları karşısında bunalan insanların, özledikleri yaşamı kurmayı gelecek nesillere bıraktıkları birtakım tasarımlar niteliğindedir” (Boraoglu, 2016).

Anne toplumun kadına yüklediği annelik göreviyle geleneği yaşatırken, içindeki özlem ve beklentileriyle kendi dünyasının öznesi çocuklarına yüklüyor. Vazgeçtiği hayalleri ve geride bıraktığı kötü anılarını çocuklarıyla yeniden yaşamak için çocuklarını ona göre yetiştiriyor. Aslında her mit kendi içinde farklı farklı anlam yüklemeleri taşıyor. Mit olarak ele aldığımız çocuk, annenin hayallerinin tezahürü, toplumun beklentilerinin öznesi, yaşanamayan güzel şeylerin umudu, uğruna yaşanması gereken mutluluğun anahtarı olarak yerini alıyor.

“Yalnızlıktan kokuyorum.2 tane çocuğum var, onlar evlenir giderse kimse yanıma kalmaz, ben kimsesiz kalırım. Benim ailem beni ne sorar, ne ararlar. Devamlı dışlandık, şu zaman olmuş çocuklarımı da beni de dışlarlar. Eşim ölünce çocukları bırak gel dediler, çocukları devlete vermedim, vazgeçemedim. Ben de çocuğum, ben de isterdim ki sahip çıksınlar. Benim yaşadığımı çocuklarım yaşamasın diye sahip çıkıyorum. Evlenirlerse tek başıma kalırım. 2 oğlum var, benle oturmazlar. Ben kimsesiz kalırım. Ailem de bana yine sahip çıkmaz”.

Yalnızlıktan korkan F. Hanım da çocukları üzerinden kendi varoluşunu gerçekleştiriyor. Aslında çocuğun amaç değil araç olduğu burada biraz daha net görülmektedir. Annenin gerçekleştirecek bir başarısı ya da sığınacak bir limanı olmadığına, kendi güvenli bölgesi için çocuğuna ebeveyn yükünü yüklemiş durumda.

G. Hanım'ın hikayesi de şöyle “İki kez evlendim. Kocam madde bağımlısı çıktı, 40 gün sonra öldü, diğerini de vurdular. Karnımda bebeğim vardı ama doğuramadım. İçimde hep “doğursam daha mı iyi olurdu” sorusuyla yaşayacağım. Her şeyin daha farklı olacağını hayal ediyorum, keşke doğursaydım. Bazen Allah'a kızıyorum. Annem öldükten sonra kimsem kalmadı. Bir başıma olmak çok zor, çocuğum olsa böyle olmazdı diye düşünüyorum. Geri de vardır bir hikmeti diyorum.

Bir dönem abimin kızı benle yaşadı. Devlete vermişlerdi çocuğu ben bakıyım dedim, bana bıçak çekti, yalnız ölmeyeyim derken, o öldürecekti. Belki kendi

çocuğumda olsa hayırsız olurdu, böyle olurdu. Ama yine de olsaydı da hayatım böyle olmazdı”.

G. Hanımın durumu çok katlı ayrıcalıktan fazlaca nasibini almış. Anne olamayışından kaynaklanan haksızlıkların yanı sıra, anne olsaydı nelerle karşılaşırды sorusunu da zihinlere getiriyor.

“Yavrularımın yanımda sağlıkla sıhhatle duruşu bana hayattaki en büyük gücü veriyor. Birini sağ tarafıma yatırıyorum, birini sol tarafıma... Bir onu öpüyorum bir ötekini. Diyorum “ya Rabbi dünyadaki en büyük hazine herhalde bunların yanımda olması”. Eşim öldüğünde, çok yakın bir akrabam, kardeşim, çocukları yuvaya ver dedi, o an zaten bitti her şey. Yani yuva derken ne yuvası. Ben zaten bir anneyim, ben onların yuvasıyım. Korumak kollamak zorundayım”.

Kocası ölmüş tek başına ebeveyn olmak zorunda kalan annelerin karşılaştıkları bir teklif olan yuvaya verme, onların dünyasını yıkacak kadar yaralamaktadır. En kötü gününü böyle ifade eden F. Hanım, bundan sonraki hayatını onlar için yaşamamasın da ne yapsın. Kötü günü, korkusu, umudu, nihai hedefi ve yaşamı çocuklarına bağlı ya da çocuklarıyla ilgili oluyor.

Yuvaya verme fikrinin çok yaraladığını “ en kötü günüm” olarak değerlendirmesinde anlıyoruz. Kocasını kaybettiği günden bile daha kötü bir gün varsa o da yuva teklifinin edildiği gün. kendine emanet bilen ve varoluş amacını çocuklarıyla gerçekleştiren anne, çocuklarını kaybettiğinde varlığını, varoluş amacını da kaybedecek. Bu yüzden hayatta kalmak,diri kalmak, motive olmak için çocuğuna ihtiyacı var.

“Beni hayatta tutan çocuklarım. Köyde oturuyorum, onlar okuldan çıkmadan 15 dakika önce gitmeye çalışıyorum. Çamurlu yollarda ayakkabılarının izlerine bakıyorum eve sağ salim gelmişler mi diye. “

Ayak izleri ve çocuklarının sağ salim eve gelmelerini, anne en büyük umudu ve duası olarak ifade ediyor. Çünkü her akşam eve gelmek için sağ salim evde toplanmak için yaşıyor. Bu ailede karşılaşılan farklı bir durum ise babanın ölmeden önce cezaevine girmiş olması. Babası cezaevindeyken annenin önce bunu çocuklarından, sonra çocuklarıyla birlikte toplumdan saklamaya çalışması onun yüküne yük kattığı görülmüştür.

Çocukların zihnindeki kabulünde ve toplumsal kabulde sıkıntı olmasının sebebi, ezmek için kullanılıyor olması. Ayrıldığını söylemek, boşandığını söylemek, yahut cezaevinde olduğunu söylemek, bir ailenin mağdur edilmesine sebep oluyor. Toplum dediğimiz iktidar yani çevre buna hala izin vermiyor. Cezaevine düşen bir babanın çocuğu da

bedel ödememesi gerek. Anne, daha birçok anne gibi bunu saklamak zorunda kalıyor. Ve söylemekte zorlanılan çok da meşru ama sıra dışı olan bu gibi durumlarda (Ayrılık, ölüm, cezaevi) çekilen acıyı yarıştırmamamız gerekiyor. Küçük bir çocuk için bu gibi yükleri kaldırabilmenin yanı sıra toplumla yüzleşmek bazen çekilmez bir duruma gelebiliyor. Elbette çocuğun yükü kadar annenin yükü de ağır. Anne toplumla yüzleşmek, bu yükleri kaldırmak, kendi kendini teselli etmek, çocuklarını teselli etmek, dik durmak, tek ebeveyn olarak çocuklarına karşı sorumlulukları ve ailesini ayakta tutmak zorunda bırakıyor.

“Tarihsel ve toplumsal koşullara bağlı olarak biçimlenmiş bilinen ilk iş bölümü olan cinsiyetler arası işbölümünün iki düzenleyici ilkesinden söz edilebilir. Bunlardan birisi "ayırma ilkesi", yani işin erkek işi ve kadın işi" olarak ayrışması ve farklılaşmasıdır. Diğer ise "hiyerarşik ilke", yani erkek işleri ile kadın işleri arasındaki değer farklılığı ve kadın işlerinin erkek işlerine kıyasla daha değersiz görülmesidir”(Kergoat,2009:10).

“Onu ben hazıra alıştırdım” derken aslında kendini de suçluyor E. Hanım, çalışmadığı halde, kocasının ondan para istemesi, kirayı karşılama derdine kadının düşmesi, toplum tarafından “erkek işi” olarak bahsedilen eve para getirme işini de üstlenmiş. Fakat diğer yandan bu kadar işine iş eklemesine rağmen, çift kişilik sorumlulukları yerine getirmesine rağmen değersiz görülmesini engelleyememektedir. Aslında E. Hanım emin değilse de zaman zaman ne kadar güçlü olduğunu biliyor. İşlerin erkek ya da kadın işi olarak ayrılmasının yanı sıra, işlerin sadece bir kişide yüklenmiş kalmış olma durumu, iş ayrılığının daha ötesinde bir ötekileştirmeye maruz bırakılmaktadır.

“Beni hayata bağlayan tek şey çocuklarım. Başka ne olabilir ki çocuklarımdan başka Baktım ki her gün ağlıyorum kafam gidiyor tekrardan üç tane çocuğum aklıma geldi. Ölenle ölmüyorum. Çocuklarım için mücadele edeceğim. Ama bu sefer hayat ve çocuklar çok yoruyor. Hayat ve hastalık beni bırakmıyor. Yine de şükür rabbimden gelene”.

Hem dul, hem kadın, hem anne olan bir insanı ayakta tutan da, hayatta tutan da çocuklarıdır. Kocayla severek evlenen, onu hala çok sevip, ona doymadan kaybettiğini dile getiren E. Hanım birkaç kez, intihara teşebbüs ettiğini ama çocukları için tekrar vazgeçtiğini söylüyor. Emanet olan çocukları, kadının yaşama sebebine dönüşüyor. Hem sorumluluğu olan, hem de yaşam kaynağı olan çocuklar yetim annelerin en önemli miti olarak hayatlarındaki yerini alıyor.

“Gelecekle ilgili hayalim, çocuklarımı adam etmek, okutmak güzel işe yarar bir seviyeye getirmek. Kendimle ilgili hayalim, Allah’ım bana sağlık güç kuvvet versin Allah beni kimsenin kapısına muhtaç etmesin. Şu çocuklarım iyi olursa bende iyi olurum. Çocuklarım adam olur okursa en mutlu kadın ben olurum”.

İyiliği, hayali, umudu her şeyini çocuklarına bağlayan anneler, onlar için ve onlarla ayakta kalıyor. Çocuklar onlar için çok yüksek düzeyde bir motivasyon sağlıyor. Hayallerinin ve hayata bağlanma mekanizmalarının çocukları olması onları çok güçlü bir mit haline getiriyor. Bazı görüşlerde çocuğun kadını engelleyen, fedakarlık yapmaktan kendinden feragat etmesine sebep olduğuna dair vurgular var. “Tanrının kadını anne olarak yarattığına dair görüş kadının annelik duygusunu ve içgüdüsel annelik tavırlarını her şeyden önce anne olmasına bağlamaktadır” (Soysal, 2016:164).

“Kocam öldü kaç gündür kendime gelemedim, oğlum dört buçuk, kızım yedi yaşındaydı. Baktım çocuklar benden beter, toparlan dedim onları toparlayacaksınız. Emanetler, gözümün nuru onlar. Üstüme başıma çocuklarımın üstüne bişey almıyorum. Onlar için şuan en önemli şey, eğitimleri. Kıyafet alınır, giyilir, eskir biz bugünleri kaçırırsak geri dönemeyiz. Çocuklarım da çok farkında, çok çalışıyorlar. Beni üzmezler. Sadece oğlum babası öldükten sonra uzun süre konuşmadı. Hala çok çekingen, şöyle ağlasa, bağırsa belki geçecek ama sesini pek çıkarmaz. Tek bir gün komşunun oğlu babasıyla giderken ağladı, keşke onun babası da ölse” diye. O günden beri hep öğretmenlerinden yardım alırım. Ben kendimi geçtim, çocuklarım az daha doysaydı, az daha yaşasalardı babalarıyla. Şimdi böyle gariban olmazlardı. “

“Kızımın okulunda hepsi annesi babası olmayan çocuklar, geçen yıl kızımın projesi birinci seçildi, Paris’e götürdüler. Bunlar benim için dünyalara bedel. Kızım çok kadir kıymet bilen biridir. Belki size garip gelecek, geçen gün beni aradı” anne çikolata alabilir miyim” diye sormak için.” Başka çocuklar görüyorum, böyle değiller, çocuklarım harçlıkları artsa getirirler anne lazım olur diye bana verirler”.

S. Hanımı toparlayan, bütçesini idareli kullanmaya teşvik eden, hayatındaki önceliği çocuklarının eğitime veren duygu, hayatının en umut verici ve ayakta tutan miti. Çocuklarına çok düşkün olması onlara baba da olma gayretinden okunuyor. Sık sık onlar için yaşadığını ifade eden S. Hanım, çocuklarına iyi annelik yapamadığı için kendini suçluyor.

Hayatındaki tüm düzeni çocuklarına göre şekillendiren ve çocuklarını hayatla ilgili tüm karar süreçlerine dahil etmesi diğer annelerden ayrılan yanı diyebiliriz.

“Maaşı aldığımızda otururum çocuklarla birlikte yazarız, vereceğimizi veririz, kalanla ne yapacağımıza birlikte karar veririz. “ diyor. Sorumluluk almaları, beni anlamaları için böyle yapmak zorundayım, bana bişey olsa kimsemiz yok kendileri idare etmeyi öğrenmeliler”.

Her yönden çocuklarına yatırım yapan güçlü bir anne S. Hanım, annelikle ayakta duruyor ve hayatta en çok anneliği seviyor.

Kadınların kendilerini gerçekleştirebilecek tek alanlarının çocukları olması hazin bir tabloyken tutunacak dal olması da hazin bir dalın umuda dönüştüğünün resmidir. Kadın, bazen kendi kişisel tercihlerini bir kenara bırakıp, insanlığından önce anneliğini kabullenerek, sürekli fedakarlık yapandır. Başka hiçbir amacı olmayıp, çocukları için yaşayan bir hizmetkara dönüşmektedir. Bu değerlendirmeyi ne yazık ki yetim annelere anlatmakta zorlanıldığı gözlemlenmiştir. Bu da çocuk mitinin ne kadar güçlü olduğuna dair bir gösterege.

“Kadının ruhen zihnen duygusal ve toplumsal olarak güçsüz olması, annelikte de onu güçsüzlüğe, çaresizliğe sürükleyecektir. Çoğu annenin yaşamının anlamını çocuğunda araması ve sonuçta çocuğun kabusuna dönüşmesi bundandır”(Soysal, 2016:202).

Yetim anne bir yandan tüm toplumsal etkinliklerden uzaklaştırılıp, damgalanırken, kesişimsel bir ötekileştirmeye maruz kalırken; diğer yandan kendisine üstesinden gelemeyeceği bir sorumluluk yüklenmektedir. Kocasını öldükten sonra toplumdaki bekçiler tarafından iki katına çıkarılmaktadır. Toplum bir çocuğun doğmasına verdiği önemi, çocuğun yetişmesi, gelişmesi ve kendi kişiliğinin oluşturulmasında göstermediği gözlemlenmektedir. Aslında istenen şey kadının kendisini köle gibi kocasına ve çocukların adamasıdır. Kadınların ezildiği hor görüldüğü ya da tek görevinin hizmet etmesi gibi görülen toplumlarda kadınlarla birlikte çocuklar da kurban olur. Hakikaten yetim bir çocuğu umursayan bir toplum onun annesini de adaletsizlikten kurtarmak durumundadır. Zaten anneyi öteki olmaktan kurtarıp hayata kazandırdığında, çocukları ve o aileye en güzel yardımı yapmış olurlar.

Miti insanın hikayesinde “yoluna tutulan ışık” olarak da düşünsek, “kültürel ihtiyaçlara cevap veren bir güç” olarak da düşünsek “çocuk” mitini yetim annelerin hem yolu, hem ışığı, hem gücü olarak nitelendirebiliriz. Yetim bir annenin yaşadığı durum içinde, eksik kalan bir yanı, sevgiden yoksun kalmış hali, maddi yetersizlikler, toplumsal baskılar, öteki figürlerinin hepsi yer almaktadır.

Toplumun ona biçtiği rollere bürünen yetim annenin, çocuk mitine fazlaca anlam yüklediği görülmektedir. Çocuk miti onun için umut, gelecek vaadi, hayat bağı, amacı, görevi yetiştirdiği, ontolojik sebebi, ailesi, tutunacak dalı, hayallerinin tezahürü, nihai hedefi, yaşam kaynağı, ayakta kalma sebebi, ayak bağı, kontrol mekanizması, vicdan azabı, statüsü, korkusu, yükü, zaman zaman sorumluluklarını paylaşan ortağı anlamına gelmektedir.

4.2.1.2. Evlilik Miti

Bir kız çocuğu doğduktan sonra evlenmekten başka alternatifi olmadan dünyaya gelir ve daha beşikteyken çeyizi hazırlanmaya başlanır.

“Toplum kadına evlenmeden nasıl mutlu ve sağlıklı bir varoluş edinebileceği konusunda hiçbir örnek, alternatif sunmaz. Bu yüzden dünya üzerindeki toplumların büyük bir çoğunluğunda kız çocuğu ya da genç kız kendisi için toplum tarafından tasarlanmış bir yazgıyla, evlilik yazgısıyla yüz yüze yaşamaktadır. Evliliğe göre konumu, kadını tanımlayan bir ölçektir; örneğin henüz evlenmemiş, evli evde kalmamış dul metres kuma gibi” (Soysal, 2016:21).

Evlenmek bir kadının tamamlayıcısı gibi dayatılmaktadır. Evlenmeyen bir kadın tek başına alternatif sunamayacağı gibi aslında gidişatı bozmakta ve ona da uygun olan bir sıfat iliştilmektedir.

Kadın nesillerin taşıyıcılığıyla görevlendirilmiş bir insan, nesillerin devamı, gelişimi kadının evlenmesine ve çocuk doğurmasına bağlıdır. Bu önemli görev kadını ezilmişlikten çıkarıp hayattaki varlığını ve amacını ifade ederken diğer yandan da erkeğin ötekisi olmasına da sebep oluyor.

“Toplumun geleneksel olarak kadına sunduğu yazgı evliliklidir. Bugün bile çoğu kadın evlidir, evlenmiştir ya da evlenmeyi planlamaktadır ya da evlenmiş olmaktan mağdurdur. Evlilik bekar kadının tanımlanmasını sağlayan referanstır. Evlilikten yılmasına nefret edip etmemesine ya da bu kuruma kayıtsız olup olmamasına bakılır”(Beauvoir, t.y: 22).

Kadın hem kendi için, hem de toplum için evlenmek durumunda bırakılıyor. Özellikle görüşmeler yaptığımız “öteki” olan, yani yoksul, kürt, alevi kadınlar başka hiçbir alternatifleri olmadığı için doğrudan evlenmek zorunda kalıyor, zorla evlendirilmiş olsamasalar da yine de evlenmek durumunda dünyaya geliyor.

Evlilik mitine yüklenen anlam hem kurtuluş barındırıyor, hem de başlarına gelen olumsuzlukların ana kaynağını oluşturuyor. Hem seçimlerinin ve nihai hedeflerinin sebebi, hem de sonucu olan evlilik hayatlarında birçok şeyin sebebi ve birçok şeyin de sonucu oluyor. Toplumdaki saygınlığını evliliğine borçlu olan sayısız kadın var. Dolayısıyla evliliğini kurtarmak, sürdürmek için elinden geleni yapmak zorunda kalmaktadırlar.

“Temel tasarısı evlilik olan bir varlıktan kocasını elinde tutması için çabalaması kaçınılmaz. Mutsuzluğunun nedeni kocası olarak görür fakat eğer kocası değişirse mutlu olacağına kendini inandırır. Genç evli kadın, kocası biraz daha evine bağlı olsa, biraz daha romantik olsa, biraz daha kendinin duygularına duyarlı olsa, yumuşak olsa, yardımcı olsa mutlu olacaklarına ilişkin sarsılmaz bir inanç duyduğundan kocasından ayrılmayı hiç istemez” (Soysal,2016:127-128).

Kocasını başındayken bu sarsılmaz inançla birlikte baş etmeye çalışan kadınlar, kocalarını kaybettikten sonra da bu inançla kalbinden geçirdikleri “acaba değişir miydi” sorusuna beraber cevap arıyor. “yaşasaydı, tek başımda olsaydı” ile başlayan cümlelerle hayatlarına devam ediyor. Bu durum evlilik mitinin yıkılmaz, çelikten kaleleri gibi geliyor. Kadının celladına aşık olması ve celladının ölmesine rağmen keşkelerle dolu evliliğe yüklediği anlam çok dramatik olduğu söylenebilir. Evliyken sürdürdüğü hayatta birçok cephede mücadele etmesi, dengede tutması gereken tüm psikolojik durumları; eşini kaybettikten sonra daha zor ve daha güç bir şekilde yaşadığı için evliliği kutsamaktan vazgeçemiyor. Evlilik miti, aslında tüm bu sorunlara ev sahipliği yapıyor olsa da asıl temel sorun toplumun insanlara çocukluklarından itibaren başlayan her yolla yani oyun, eğitim, ekonomik, sosyal içselleştirdiği karı koca rollerinden oluşuyor.

Temel tasarısını karşı cinse göre kurmuş olan, mutluluğunu onun ellerine bağlayan kadın kendini nesneleştirmiş oluyor. Evliliğe yüklenen anlam ve mecburiyetten başlanarak, kadının ezilmeyeceği, kocasını kaybetse de sarsılmayacağı bir yeni düzen inşa etmek gerekir.

Yetim annelerin mevcut durumda, baş etmeye çalıştıkları ve yaşadıkları zorlukların sebebi yaptıkları evlilik sonucunda ortaya çıkmıştır. Artık kocasız, ya da erkeksiz, başında bir erkek olmadığından kaynaklanmaktadır.

Evlilikleri ister güzel olsun, ister hayatlarının en zor günlerine tekabül etsin. Yine de toplumsal kabul için ve daha refah bir hayat için bir erkeğe ihtiyaç duymaları kaçınılmaz. “Yine de başımda olsaydı” dedikleri cümlede her türlü şiddet ve ya çekilebilecek ıstırap saklı. Çektikleri sıkıntılar ne kadar zor olursa olsun, hepsinin ortak isteği; çocuklarının bir evi, yuvası, evliliği olması. Bu durum Toplumun örgüsünde; babasız ev ve kocasız eşi eksik göstermektedir.

“Toplumların yaratıp yaşattığı mitler geleneği yaşatmakla birlikte, özlem, umut ve beklentilerin yansıtıldığı bir geleceğin dünyası niteliğine de bürünmektedir. Bu tür mitler, gerçek yaşamın zorlukları karşısında bunalan insanların, özledikleri yaşamı kurmayı gelecek nesillere bıraktıkları birtakım tasarımlar niteliğindedir” (Şahindoğan,2017).

Evlilik mitiyle; özledikleri ve umut ettikleri yuvayı çocuklarının kurması için oldukça çaba sarf ettiklerini görüyoruz. Ve bir mitin yıkılmasının ne kadar zor olduğunu, inancını ne

kadar sağlam tuttuğunu da, yine çocuklarını evlendirme isteklerinden anlayabiliyoruz, yani insan kendi yazgısı olduğu için vazgeçebilir, ya da vazgeçmeye niyetlenebilir ama burada geleneği yaşattığı gibi, gelecek nesillere bırakma peşindeler.

Boşandıktan ya da kocası öldükten sonra kadının “içkinlik” görevleri “aşkınlığa” dönüşmektedir. Evinin içinde yaşayan, sorumlulukları evin içiyle sınırlı olan kadın; birden bire ev içindeki sorumlulukların üzerine bir de dışardaki sorumluluklarla karşı karşıya kalıyor. Bu durum bazı kadınlarda güçlenmeye sebep olduğu gözlemlenirken bir kısmında da yılgınlığa ve geri adım atışa neden olmuştur. Firestone’un söylediği gibi;

“İçindeki tüm baskılara karşın aile bugün, devletin gittikçe ağırlaşan baskısına karşı bulabildiği tek güvenli yer, bulabildiği kadarıyla duygusal sıcaklığın, baş dinlemenin, bireysel rahatlığın sağlanabileceği tek sığınaktır”(Firestone,1993:218-219).

Var olan toplum düzeninde insanın bu kaçınılmaz ihtiyaçlarını karşılayabileceği başka bir kurum yoktur. Ancak evlilikte güvenlik, duygusal yakınlık ve sıcaklık, dinlenme ve kendimizi nasıl rahat hissediyorsak öyle olma olanaklarımız en yüksek derece değil “olabildiği kadar” dır. İnsanlar bu “olabildiği kadar”ı bulabilmek için çırpınmakta, bunu kaybeden erkeklerse kadınları öldürebilecek kadar canavarlaşabilmektedir.

“Kadınlarsa içkinliği kuran kişi olduklarından ve yalnızca bu içinde yaşamayı çok iyi öğrendiklerinden evlilikte aradıklarını bulamadıklarında, boşanma ya da kocalarının ölmesi gibi durumlarda yaşamlarını sürdürmek konusunda daha yetenekli olurlar. Ancak ekonomik olarak ya hiçbir dayanakları yoktur ya da büyük dezavantajlara sahiptirler, üstüne üstlük toplum yalnız kadını korumaz, tam tersine tehlikelerin odağı yapar. Böylece kadın çoğunlukla sahip olduğu tek sığınağa, evliliğe sığınmak zorunda kalır“(Soysal, 2016:105).

Kadınların kapasitesine ve bulunduğu duruma göre Beauvoir’in “içkinlik” dediği yani ev içindeki rolleri ve görevleri az gelebilmektedir. Bu yüzden kadınlar erkeklere nazaran daha ayakları yere basarak devam etmektedirler. Fakat bu mücadele dışardaki roller oldukça çetin engellerle çevrili bir duruma dönüştüğü için, kadın dışardaki sömürü düzenine karşı yeniden evliliğe veya çocuklarına sığınmaktadır.

“Genç kızdım, 14 yaşında evlendim. Evlilik hakkında hep güzel düşünüyorum. Saygı, sevgi çerçevesinde mutluluk güzel olur. İki kişinin birbirine bağlanması benim için güzel, evlilik de bu yüzden mutluluk. Eşimi evlendikten sonra sevdim, bir yuva kurduk, beraber sonuna kadar gidelim diye kurduk. Eşim yarım bıraktı gitti bizi, tek başıma başarabilir miyim diye çok korktum”.

Önce umut ve tutunacak bir dal olarak başlayan serüven, sonra kırılarak ellerinde kalıyor. Elbette toplumsal normlar, beklentiler üzerinden değerlendirme yaparsak hiçkimse sonunda yalnız kalmak için evlenmiyor. Aslında evlilik, kişilerin hukukunu korumaktan çok, birlikteliklerini koruyor. Önemli olan evliliğin kurulmuş olmasından dolayı içerikle veya hak ihlalleri, mutluluklarla ilgilenilmiyor. Bir çeşit risk, piyangodan mutluluk çıkanlar için ölümle yüzleşmelerinin daha zor olduğunu gözlemliyoruz. Ölümü kabullenmelerinin zorluğunun yanı sıra, sorumlulukları göğüslemeleri de zor oluyor.

“Ben iki kez evlilik yaptım. Evlilikten hiçbir gün görmedim. Evlenmeyi çok istedim ailevi sorunlarım vardı, ailem de hor görülen biriydim. Kendimi sevmediler. Yaptığım işleri sevdiler. Evlendim evlendikten 40 gün sonra madde bağımlısı çıktı eşim, evliliğin ne olduğunu bilemedim. evlilik hayalim gerçek olmadı, birine de kavuşamadım. O da öldü. Diğer evliliğimde de kocamı vurdular. Tekrar anne evine döndüm. İkisinden de yara aldım, annemin evinde tekrar hor görüldüm. Annem ölünce de beni sığdırmadılar zaten”.

Evlilik toplumun emirlerinden biriyken, bazı genç kızların da buldukları mevcut durumdan kurtulmak için büyük bir şans. Ne olacağından, ya da neyle karşılaşacağından habersiz evliliğe çok misyon yüklemek, karşılaştıkları durumla yüzleşmelerini, beklentilerinin boşa çıkmasını karşılamada zorluk çekiyorlar. G. Hanımın, hiç çocuğu olmamış. Yapılabilecek en kötü evlilik senaryolarını yaşarken, kendi kendine mücadele etmeyi öğrenirken, adeta ruhunu çıkmazlarda kaybetmiş. Dünyaya sığdırılmadığını düşünüyor ve hala eskiye iç geçirerek, kocasından biri düzgün olsa, işlerin böyle gitmeyeceğine inanıyor. Kadınlar toplumun da desteğiyle erkeği kurtarıcı olarak görüyor. Evlendiğinde kurtaracak olan bir kahraman.

“Evlilik; bana göre ne ki? Davaların sorunların çoğaldığı yer. Kötü bir şey değil ama tekrar evlenmeyi hiç istemem Genç kızlık hayalim evlenip Almanya'ya gitmekti. Evlilik hakkında mutsuz evlilik yaşadım kızlarımı evlendirirken çok korktum acaba kızlarım da benim gibi olur mu? kızlarım benim gibi çeker mi? Diye. Ama iyiler çok şükür, bir tane kaldı evlenmeyen. Onu da evlendirirsem kafam rahatlar”.

“Burda birken sorunları evlenince beşle çarp” diyor A. Hanım. Kendi mutsuz evliliği, kızlarına da geçer mi ihtimali en büyük korkularından biri. Zalim olarak tarif ediyor kocasını, evin içinde sorumluluk almadığı gibi, dışarıda peşini toparladığını ifade ediyor. Bir çocuğum

da oydu aslında, ona daha çok uğraştım. Çok içerdi, az çalışırdı. Kazandığını içkiye yatırırdı, ne çocukların ilacı, ne okulu. Kendinden başka hiçbir şey önemli değildi.

Kocası öldükten sonra artan yüklerinin yanı sıra, hafifleyen bir yanı olduğunu düşünenlerden... K. Hanım, zorlu devam eden ve mecbur bırakılan evliliklerde, idare etmek zorunda kalanların daha güçlü bir kadın olduğunu gözlemliyoruz. Mesela kocası öldükten sonra ben ne yaparım başarabilir miyim korkusuna kapılmıyorlar. Çünkü zaten kocaları varken de bu kadınlar başarıyor. Yani baba evlerindeki hayatı, daha zoru ve daha dikenli olanla değiştirmiş oluyorlar.

Birçok şeyi arkada bıraktığı için, baş ettiği için küçük şeyler çok umrunda değil, daha hayati meselelerle uğraşiyor. Kadını güçlendirdiği gibi, ona eksik bir yan değil aslında fazlaca değer ve iktidar kazandırıyor.

“Evlilik bizim için kurtuluştı geldiğimiz yerde de yoksulduk, 8 çocuk kaldık, benim için kurtuluştı o yüzden istemeye geldiklerinde sesimi çıkarmadım. Gittiğim yerde de farklı olmadı, ama 8 kardeşimle değil kendi evimdeydim. Çok geçmedi, 10 sene sonra herif hastalandı. Gözümüzün önünde yavaş yavaş öldü. Bana gün yüzü gösterdi diyemem, yavaş yavaş çürüdüğünü gördüğünden kızamıyorum. İnsan merhamete geliyor. Çocuklarım da hastalandıktan sonra daha düşkün oldular babalarına. Çocukluğumda zor geçtiydi, böyle de zor ama napalım her evlilik, her ev aynı olmaz.”

Baba evindeki kalabalık ve yoksulluktan kaçma fırsatı olarak görülen bir evliliğin hazin sonu. Bir kadın daha bulunduğu mevcut durumdan ancak evlenerek çıkabiliyor. Aslında kocası öldükten sonra da bulunduğu mevcut durumdan çıkmadan tekrar yeni bir durum daha ekliyor. Sevdim ama çok değil, hastalandığında acıdım diyor. A. Hanım. “Çok sorumsuzdu, başka kadınlara giderdi”.

“Evlilik hakkında önce çok iyi şeyler düşünüyordum, güzel anlaşabileceğim, çocuklarım ve eşim olsun. Güzel yetiştireyim çocuklarımı, eşim kafama göre olsun, güzel, sıcak bir evim olsun. Evlilikten de hiçbir tat alamadım. 20 sene evli kaldım ama üst üste koysan ben kocamla yan yana 5 sene kalmadım. Asker yolu bekledim, Cezaevi yolunu bekledim. Almanya yolunu bekledim. Bırakıp Ankara'ya gitti, her şeyi toplayıp peşinden gittim iflas etti, geri memleketime döndüm. En sonunda 6 sene önce tamamen bırakıp gitti. Mücadelemi Allah bilir. Kızgınlığım bile bir işe yaramıyor, evimin erkeği, çocuklarımın babası bile olamadı”.

G. Hanımın bağımlı bir eşten sonra yaşadığı talihsiz evlilik deneyiminden sonra “dul” kadın olarak toplumda yer alması zor olduğundan yeniden evlenmek mecburiyetinde kalmış. “Yine de ancak kocayla kurtulurdum” diyor söylenenlerden ve uğradığı haksızlıklardan.

Erkek kardeşleriyle kavga eden ve onların istemedikleri biri olduğunu söyleyen G. Hanım, ikinci eşinin de vurulduğunu daha sonra hiç evlenmediğini söylüyor. “*Yastık değişir kader değişmez*” derler doğruymuş diyor.

“İkinci evliliği aslında düşünmedim hiç, korktum ilki gibi olur diye, çok zorladılar abilerim, seninle mi uğraşacağız, dul kadın namusumuza laf getirirsin diye baskı yapınca bende evlendim. O da küf çıktı. Keşke hiç evlenmeseydim ondan çok dayak yedim sonra da Allah onun canını aldı.” “Mutlu bir evliliğim olmasını ben de çok isterdim elbette. Ama olmadı, olmayınca olmuyor. Denemek de fayda yokmuş demek ki”.

Kurtuluş gözüyle bakılan evliliğin iki denemede de olumsuz sonuçlanması bir kadının hayatta tutunduğu damarların kesilmesi anlamına geliyor. Şimdi toparlanmış ve güçlenmiş olmasına rağmen , o dönemden kalan hırçınlıklar ve öfke hep yerinde duruyor.

“Çok güzel bir evliliğim oldu. Evlilik kötü birşey olsa şimdiye kadar zaman dışı kalırdı. Sadece evlendiğimde anladım yalnız olmadığımı. Çocuk desen umut demek. Onlar benim her şeyim kocamı çok severdim, işten her gelişinde bizi başına toplar mutlaka birlikte vakit geçirirdik. Ben akşama kadar fıstık kırardım o dışarda çalışırdı, bazen yemek yetiştiremezsem kendiyile hazırlardık. Zaten yetim büyüdüm, tek çocuğum, annemi de 10 yaşında kaybettim, kocam bütün dünyam olmuştu, çok merhamet doluydu. Keşke kötü bir evliliğim olsaydı onu iyi hatırlamasa, o günleri özlemeseydim. Böyle daha zor oluyor kabullenmesi”.

S. Hanım 7 yıllık evliliğindeki anılarını yad ederek bakıyor evliliğe. Ve şiddetle tavsiye de ediyor. Kötü çıkma ihtimali olmasına rağmen; iyi çıkarsa yaşanacakları kaçırmaması gerektiğini düşünüyor. Kötü bir evliliği olsaydı, daha kuvvetli biri olabileceğini ve daha az özleyeceğini düşünen S. Hanım; “*her gün aklıma geliyor. İyikilerim ve keşkelerim birbiriyle savaşıyor. Keşke güzel bir evliliğim olmasaydı, iyiki evlendim çocuklarım oldu diyip duruyorum bazen öyle bazen böyle, evlilik demek aile demek, yalnız kalmamak demek, tek başına olmamak demek. Bunlar çok önemli*” diyor. Babasız olduğu için erken evlendirilen S. Hanım bir gün dahi pişman olmadım ama o kocamın sayesinde, benim en büyük şansımı diye ifade ediyor. Güzel bir evlilik, bir kadının hayatını kurtarabilir. Evlilik yarım kalsa dahi onu yaşanmış günlerin hatırıyla yaşatabileceğini S. Hanımda görmekteyiz.

4.2.1.3. Kader Miti

Elinde olmadan, tanrının iradesiyle kocasının ölmesini kadınlar en iyi kaderle açıklayabiliyorlar. Bu açıklamayı kendilerine ve yüreklerine yapıyorlar, böylesi daha kolay ve

kabullenir oluyor. Hayatta kalmalarına en çok vesile olan mitlerden birinin de kader miti olduğunu söyleyebiliriz. “Başa geldiyse çekilir” teslimiyetiyle kadere kendilerini bırakıyorlar.

“Kader varlık ve oluş kanunları anlamına gelmektedir. Her şeyin bir oluş ve bozuluş (kevn ve fesad) kanunu veya gidiş yasası vardır; evren buna göre işler. Demek ki takdir insanın, tarihin, hayatın ve doğanın işleyiş yasaları olmaktadır. Bunlara uyulmalı ki tarih, hayat ve tabiat felaketimiz olmasın. Eğer başımıza bir felaket geliyorsa bu kendi ellerimizle yaptıklarımızdan dolayıdır. Varlık ve oluş kanunlarını tayin etmek (kâdir) ve sürdürmek (emr) ise Allah’a aittir. İkbâl der ki “Kader, insanın tarihte Allah ile yaptığı bir yürüyüştür.”

Hal böyleyken “kadere imanın” özellikle Emevî döneminde dinî doktrin haline getirilerek bu ezbere dahil edildiği ve “rivayet piyasasının” da ona göre şekil aldığını görüyoruz.

Hicri 40 yılında Muaviye tarafından, “cemaat yılında”, Medine mescidinde elinde kılıcıyla “Bu iş kaza ve kader iledir” diyerek ilan edildi. 91 küsur yıllık Emevî dönemi boyunca resmi doktrin haline getirildi ve siyasal mana yüklenerek “Bizim ümmetin başında olmamız Allah’ın kaza ve kaderi iledir” argümanı geliştirildi. Buna itiraz eden ilk yüzyıl aydınlanmacılarından Amr el -Maksus, Mâbed el-Cuhenî ve Ca’d bin Dirhem gibi birçok sima “kaderi inkar ettiği” gerekçesiyle ağır işkenceler altında şehit edildi. Üstelik saray ulemasınca “Rafizî, Kaderiyye” diye yaftalanarak...

İlginçtir Roma döneminde de örneğin Aziz Justin kaderi inkar ettiği gerekçesiyle idam edilmişti. Emevî kabileci ganimet düzeni, nasıl “kendi elleriyle” kurduğu statükoyu Allah’ın kaderi olarak görüyorsa, Roma’nın köleci düzeni de Stoacı kader anlayışı ile savunulurdu. Her ikisinde de düzene itiraz edenler kaderi inkar etmekle suçlanırdı.

Dikta yönetimlerin, otoriter güçlerin, egemeliği elinden bırakmak istemeyenlerin en çok iistediği şeylerden biri, teslimiyet. Kayıtsız ve şartsız sorgulamadan. Bu durum işleri kolaylaştırdığı gibi Tanrı adına konuşarak kader üzerinden kendilerine bağlamayı, istediklerini yaptırmayı, karşı çıkmadan yola gelmeyi hedefliyor” (Eliaçık,2016).

Gücü elinde tutan aşiret ağasının, sert bir aile babasının, zalim bir patronun sorgulayacak hakkının peşine düşecek insanlara ihtiyacı yok. Daha çok işleri olduğu gibi kabul eden, zora da göğüs gerebilecek, Allahtan geldiğini düşünüp denileni yapacak insanlara ihtiyaçları var.

Diğer yandan kaderin işlevlerinden biri; Zorlukları kolaylaştırmak hatta insanın üzerindeki suçluluk psikolojisinin azalması, sorumluluk duygusunu bölüşmek, kötü bişey geldiğinde başına suça ortak aradığı zamanlarda aradığı bir mit var.

Bu mit, kaderimizde varmış napalım gibi cümlelerle ifade edilen, aslında insanın içini rahatlatırken, ona terapi yaparken diğer yandan suçunu azaltması, acısını dayanabilir kılması ve yüzleşmelerini kolaylaştırması için kullandığı bir yöntemdedir.

Tanrının böyle uygun görmüş olduğunu kendine hatırlatan insan, “Neden ben?” sorusuna istediği cevabı bulup, kendini gözden geçirmeden kaytarabilmektedir.

İnsanın acıyı derinlerine kadar yaşadığı bir anda, başına geleni sorgularken “Neden ben?” sorusuna vereceği cevap kendi hatalarına yönelik olmasından daha çok, başkalarını suçlayacak bir tutum içinde verilen bir cevapla karşı karşıya kalır. Kader diyip kurtulabilen, içini ferahlatan, insanın arayışı bu şekildedir. Kendi seçiminden ya da kendi iradesiyle seçmiş olmasının sonucu olarak, sonuçla yüzleşmekten daha çok seçimlerinin sonuçlarına katlanmayı ısmarlamak kolay gelmektedir.

Kadere genel bakışın ötesinde bizi ilgilendiren en önemli kısımlardan birisi kadınların kadere bakışı; genellikle bir erkekle, başka bir erkeğin karar vermesi sonucu iki erkek arasındaki anlaşmayla istenilen ve verilen bir kadında böyle bir teslimiyet görmek çok da şaşırtıcı değil. Kadın o yaşına kadar kendi iradesini çok az kullanabilmişse ve başka bir iradeyle verilen kararların olumsuz sonuçların bedelini de kendi ödüyorsa “ başa gelen çekilir” cümlesi onu en çabuk toparlayan cümlelerden biri haline gelmektedir.

Kocasına teslim olmak için bekleyen, babasına teslim olan kadın için kadere teslim olmak çok da zor olmamaktadır. Sorgulamasına izin verilmediyse, kendi tercih yapamıyorsa, başkalarının hayatının bedelini ödüyorsa aslında o kadın, başka kimlikleri taşıyor ve hayatı başkaları tarafından kurgulanıyor.

Hiç değilse bu kurgu insanüstü bir varlığa, Tanrı’ya ait. İradesinin üstünü kapatıp, seçim hakkını yok etse de psikolojik anlamda yapıcı bir yanı ve toparlayıcı bir tarafı oluyor.

Bu durum yapıcı özelliğinin yanı sıra, kadınlarda boşvermişlik etkisi ve erteleme ya da hepten vazgeçmeyi beraberinde getiriyor. Yaşadığı bunalım ve tramvalardan ötürü, bir de teslimiyetle yeniden özne olarak başlayacak gücü kendinde bulamadığı gözlemlenmiştir.

Görüşmelerin çoğunda yetim annelerin yaşamış olduğu zor süreçlerdeki çıkış noktaları, kendilerini toparlama sürecindeki teselli cümleleri, çocuklarına dayanmayı öğütlediklerinde dayandırdıkları zemin bunun üzerine. “ Başa gelen çekilir” felsefesi üzerinden “Allah böyle takdir etti” ifadesi işleri sorgulamaya kapatıp, kendilerine güç vermektedir.

Güç şuradan gelmektedir görüşmelerde üç kişinin benzer ifadelerinde; “ Bu durumu yaşamamızı istediysen Allah, gücü de verir.” Dayanma gücünü ısmarladıkları yerden almaktalar. Çünkü buna olan inançları çok kuvvetli. “Acısını veren Allah sabrını da verir. “ cümlesiyle bunu defalarca dile getirmekteler.

Bir bakımdan ihtiyaç oldukları bir mit. Yaşadıkları durumu kabullenmelerinde, sakinlemelerinde, bu acıyla birlikte yaşamlarına yardımcı oluyor. Olumsuz olan yanı ise onları tembelleştirmesi ve çabalamak yerine buldukları durumdan kurtulmayı da tanrıya

ısmarlamaları, aslında yarabandı özelliği taşıyan bu cümleler, onları birkaç üst basamak sonra “Allah bizi aç bırakmaz “ ifadeleriyle karşılaştırıyor. Bu da insanları tembelleştiriyor. Geçtan bunu şöyle anlatıyor:

“İnsanlar vardır, bilirsiniz, başkalarından sürekli bir şeyler bekler ya da isterler. Aslında bu, bir insanın ihtiyaçlarını kendisinin karşılamasından çok daha büyük bir çabayı gerektirir. Üstelik onu kırıcıdır da. Ama onlar için önemli olan, diğer bir insanın ya ada insanların kendileri için bir şeyler yapmasıdır. Bunun için her şeye katlanırlar. Genellikle bu tutumlarının bilincinde değildirlir. Amaçları diğer insanları sömürmek değil, bir şeylerin hazırca kendilerine verilmesidir. Aşırı bağımlıdırlar ve kendilerinin sorumluluklarını başkalarının üstlenmesini beklerler” (Geçtan, 2018:34)

“Yastık değişir kader değişmez” diye bir söz var, ne kadar haklılar diye anlatıyorlar. İkinci evlilik yapıp başarısız olan kadınların en büyük tesellisi kader miti. “İlkinde çok mutsuzdum, kocam uyuşturucu kullanıyomuş 1 ay evli kaldık, sonra öldü. Evlenmek zorundaydım gidecek yerim yoktu.umutlanıyor tabi insan, bu sefer yerimi bulur muyum, mutlu bir yuvam olur mu diye. Ama umutlarım boşa çıktı.” “ Ama hepsi kader, Allahın takdiri”

Başına gelen kötü bir evlilikle, gidecek hiçbir yeri olmayan bir insanın bu hayatta kendi kendini teselli edecek bir miti olmalı, bütün mitlerin aslında onları kendilerini öldürmekten kurtardığını söylesek yanlış olmaz.

Kaderi, korku içeren kader ve teselli edici olan kader olarak iki bölümde inceleyebiliriz. Genel olarak teselli eden kısmına çok yaslanmış oldukları ve hayatlarındaki eksik olan kendilerini inandırmakta güçlük çektikleri manevi dayanağı “kaderimizmiş” cümlesiyle üstesinden geliyorlar. Kader teslimiyetiyle kendini teselli eden G. Hanım, ikinci kocası da öldükten sonra kapısına dayanan, musallat olduğunu söyleyen birini bıçaklayarak cezaevine girmiş. Çok katlı ayrımcılıkta bağlamında, hem dul, hem yoksul, hem kürt, hem çocuksuz, hem mağdur, hem de sicilinde hapishane geçmişi olan ötekiye dönüşmüş. Hepsine ayrı kategoride bedeller ödeyen ve öteki olan G. Hanım, ancak kendini kaderle teselli ederek hayatta kalabiliyor. “Kaç kez intihar ettim. Ölmek istedim. Yaşayacak bir şey kalmadı benim için” diyor. Çocuksuz olması anne olmaması diğer ebeveynler için kesişimsellikte öteki puanını artırırken G. Hanımda daha çok eksi puanı kazandırmış ve kendini kurtaracak bir sebep olduğunu düşünüyor. “Çocuğum olsa yalnız kalmam, onun için yaşadım, annem abilerim bana sahip çıkardı, hiç değilse çocuğum bana inanırdı diyor”.

“Hapisten çıktıktan sonra insanların bakışları daha kötüleşti ve korkunç olmaya başladı, ama ben namusum için bıçakladım. Kim olsa yapardı, bugün olsa yine yapardım, evlendiğime pişman oldum ama bıçakladığıma hiç pişman olmadım. İsterlerse çıkarmasalar da gene de pişman olmazdım”.

Kendi hür iradesiyle işlemiş olduğu suçu, sebebine inandığı için sonuçlarını da göze alması G. Hanımı çok güçlendirmiş. Çıktıktan sonra hiçbir erkeğe muhtaç olmadığını anlatıyor.

Tüm bu yaşadığı sıra dışı olayları ve şimdiki yalnızlığını ancak kaderle açıklayabiliyor. Kaderim, Allah bana da böyle takdir etmiş ne yapsak boş” cümlesi onda da güç oluştururken, aynı zamanda bundan sonra yapılacak bir şey kalmadığını ve taşları Allah’ın oynadığını kabul ettiğini gösteriyor. Kaderin kendini değiştirmekle değişeceğine inanmıyorlar. O yüzden kafalarındaki kaderi, yaşadıklarına bir gerekçe olarak kabul ediyorlar. Dolayısıyla bir sonraki hamle de kendilerine ait değil, ama ne gelirse gelsin artık daha kötüsü olmayacağı için ona da hazırlar.onları bu kötü ihtimallere hazırlayan da yine kader miti olduğu görülmektedir.

“Hayatımın en kötü günüydü, haberini geldi ve sonrasını hatırlamıyorum. Kendime geldiğimde çocuklarımı sordum, onları bile unutmuştum, sonra bu evde yaşamayam, onun hatıraları beni de öldürür dedim, ama yavaş yavaş alıştım şimdi onlarla yaşamak hoşuma bile gider oldu, çocuklarıma daha kolay anlatıyorum. Kaç gün uyuyamadım, hastalandım, sonra çocuklarıma baktım, onlar bana Allah’ı hatırlattı, onlar için yaşamalıydım. Kaderim buymuş demekki, böylesiymiş bana nasip olan”.

Kendi nasibine razı olup ayağa kalkan kadınların tutunduğu bir el gibi kader miti. Belki hiç kader mitinden bahsedemesek o anı atlatmaları için başka sebeplerde bulabileceğini gözlemleriz, fakat kader miti geçmişlerine ve geleceklerine de ışık tutuyor. Sadece o anı kurtarmakla kalmayıp “nasibimde bu varmış”demeleri içlerini ferahlatıp acılarını teslim etmelerine yardımcı oluyor.

“Benim kaderim o adamı ilk gördüğümde bununla kim evlenir ki” dedim oradan başlıyor.

“Benim kocam kaderimdi. Benim görümcemle teyzemin oğlu evli. Bir gün teyzemin oğlunda misafirlikteydim, oradan geçtim ben de bekarım eşim de bekar. Ayy, bununla kim evlenir acaba, dedim. Eşim yanımdan geçti, birbirimize hoş geldin ettikten sonra “ıyy bununla evlenecek kız. ” gibisinden dedim hatta. ama adam benim kaderime yazılmış. Onun orda kader olduğunu çok iyi biliyorum. İki yavrumun kader olduğunu biliyorum. O olmasa çocuklar olmazdı. Ben yine de eşime de kötü demiyorum iki tane yavrum oldu. Çok şükür sağlıklılar sıhhatliler”.

Seçimlerimizin sonucunda, dayanacak gücümüz kalmadığında güç veren, benim kaderimmiş” cümlesi insanın içini teselli ettiği gibi, diğer yandan da geçmişe dair takılıp

kalmayı, üzülmeyi engelliyor ve psikolojikmen de işe yarıyor. Çünkü kader demek, Tanrı'dan gelen bir emir demek. Bu da insan üstü bir güç olunca, yetim anneler kendilerini teslim ederek, teselli ediyorlar.

“Çektirmedeği kalmadı hapse girdi, orda öyle. Döverdi de, ne biliyim. Babamdan kaçıp buna yakalandım. Kızların kaderi annelerinkine benzemiş, benim ki anneme benziyor, inşallah kızımın kaderi bana benzemez”.

Annenin kaderinin kızına geçtiği ile ilgili ciddi bir inanış var, bu mit annenin kötü evliliği varsa çok endişe ettiriyor. Kader mitinin korku veren yanını bu düşünceler çok besliyor.

“Çocuklarım olmasaydı dedim önceleri, kabullenemedim. Ondan başka kimsem yoktu. İyi geçinemedik ama yine de kapım yok gidecek. Sonra dedim Allah vermiş bunları bana, çocuklarım benim kaderim”.

Kader miti, bazı durumlarda korkuyu barındırırken bu gibi durumlarda daha çok şükür sebebi ve kendilerini teselli noktasında içlerinde yer alıyor.

“Başıma gelen her şeye şükürler olsun, benim hikayem de az acı değil ama yine de burda kadınlarla oturunca onları dinleyince, benimki onların yanında hafif kalıyor. Acısında bin beteri var. Allah ne kadar uygun görürse o kadar veriyor işte hepimize. Başıma gelen bu çekilecek çilem varmış bu dünyada.”

Suçlanacak, anlam yüklenecek, kendini teselli edecek, başına gelen şeyi kabullenecek, hayata devam edebilecek, ayağa kalkabilecek ve tutunacak bir dal bulabilecekse hepsini kader miti içinde bulabilir.

Yetim annelerin etrafındaki insanların “kaderinmiş, bak çocukların var” söylemi, onları hayata bağlamada daha kolaylık sağlıyor. Yani bunu kendilerine söyledikleri kadar başkalarından da duymaya ihtiyaçları var.

4.2.1.4. Gençlikten Çocuklarına Hayal – Umut Miti

Yetim annelerimizin birbirine benzeyen hikayelerini olgusal verilerden çok ortak mitler bir araya topluyor. Onlardan biri de geçmişteki ve günümüzdeki hayalleri olduğu gözlemlenmektedir.

Yetim annelerin gençlikteki hayallerinin ciddi bir ortak payda oluşturan kısmının evlilik üzerine olması şaşırtıcı bir durum değil. Hayal mitine kurtuluş anlamı yüklediklerini

görmekteyiz, gerek geçmişteki gerek de bugün mevcut durumda kurdukları hayallerde değişim ve hayatlarındaki dönüşümü çocuklar üzerinden kurgulamaktadırlar.

Dünya barışı gibi büyük hayallerinin yanı sıra daha kendilerince ve daha sade, sadece çocuklarına yönelik olduğunu görüyoruz. Bu da yaşadıkları ağır tramvalar ve psikolojik buhranlardan ötürü, kendilerini kurtarmak durumundan kaynaklanıyor.

“14 yaşında evlendim, Genç kızken okumak bankacı olmak istiyordum. Evlendiğim için güzel yuva kurdum neyse. Şuan çocuklarımla mutluyum lise 1 terkim. Bankacı olamadım. Güzel bir yuva kurmak da diğer hayalimdi eşimle ona kavuştum ama yarım kaldı. Okumayı çok isterdim çocuklarıma daha iyi bakardım”.

Hayallerin çocuklar üzerinden devam etmesi, annenin taşıyıcı rolünün devamını gösteriyor. Çocuklarından başka kimsesi olmayan annelerin, onlar üzerinden dünyalarını kurgulamaları kadar doğal ve gerçek bir şey yok. Fakat bu kadar kurgunun içinde kendi hayallerinin içinde bile kendilerini nesneleştirmeleri çok üzücü.

“Genç kızken hayalim kocam sabah işe gitsin akşam eve gelsin bir oğlum olsun sonra bir kızım olsun sağlığım huzurum olsun küçük bir ev ve çekirdek aile kurmaktır. Hiçbiri olmadı, annem de göçüp gittikten sonra hiç bişeyim kalmadı, sahip çıkınam. Şimdiki hayalim de umreye gitmek. Umreye gitsem orda ölsem, orda daha çok sahip çıkınam olur.”

G.Hanımdaki sadece kaçış, eğer onunda çocukları olsaydı, hayali umreye gitmek değil çocuklarıyla ilgili olması ihtimali çok yüksekti. Yalnız ve kimsesiz kalmış insanların hayal dünyalarının da çok zayıf olduğunu görüyoruz. Çocukları için kendini nesneleştiren de kadın, diğer yandan yine de kendini güçlendirmeye ve yaşamak, hayatta kalmak için hayal kurmaya devam ediyor. Aksi durumda bu pek söz konusu değil.

“Genç kızlık hayalim, evlenip Almanya’ya gitmekti, yolculuğu çok severim. Almanya’dan gelenlere imrenirdik, elbiselerine, arabalarına, lüks yaşıyor görünürlerdi. Her işte bir hayır var, orada kocamı kaybetsem, napardım bir başıma. Şimdiki hayalim de haca gitmek , çok istiyorum ölmeden görmeyi”.

“Hayalim evlenmekti, 11 kardeşlik evden kurtulmak için evlendim. Daha kötü yere düştüm hayal kuramadım evlendiğimden beri. yük hep benim üzerimdeydi 11 kardeşin içinde başka hayal kuracak vakit hiç olmadı, yattığımızda da yorgunluğu

düşündük. Şimdi de hayal kuracak yaşta değilim. Çocuklarımın başında sağ salim olayım, onlar da mutlu olsunlar bana yeter”.

İnsanların hayallerinden, geleceğe olan bakışlarını ya da gelecekle ilgili umut ilişkilerini anlamak çok zor değil. Mesela E. Hanım, artık gerçekten her şey için çok geç olduğunu ve sadece çocuklarının mutluluğunu düşünüyor. Elbette dua olarak sağlık, afiyet hayali var, fakat kendine ait dünyanın spesifik bir hayali yok.

“Genç kızlık hayalim, asker olmaktı. Öyle polis, asker, silah çok severim başka hayalim de hiç olmadı. Ama hayalim de gerçekleşmedi, olmadı. Okula bile gidemedim. İçimde öyle kaldı, olsam bambaşka bir hayatım olurdu. çocuklarım da hayalimi görsem çok iyi, isterim ki onlar polis, asker olsun”.

“Toplumların yaratıp yaşattığı mitler geleneği yaşatmakla birlikte, özlem, umut ve beklentilerin yansıtıldığı bir geleceğin dünyası niteliğine de bürünmektedir. Bu tür mitler, gerçek yaşamın zorlukları karşısında bunalan insanların, özledikleri yaşamı kurmayı gelecek nesillere bıraktıkları birtakım tasarımlar niteliğindedir” (<http://www.dusunuyorumdergisi.com/mitler/>).

Özledikleri yaşam, “olsaydım çok farklı olurdu” cümlesiyle başlayıp, “çocuklarım gerçekleştirsinler” ile devam ediyor aslında burda anneliğin o muhteşem içgüdüsel tavrıyla en iyisi olabilme ihtimalini çocuğunun yaşamasını istemesi de hayal mitinin konusu. Gerçekleşmemiş, yarım kalmış, yazgıyı değiştirecek olan güzel ne varsa, anneler mutlaka onu çocuklarında görmek istiyorlar.

“Genç kızlık hayallerim, hayallerimiz hep gezmek tozlamak oynamak. güzel mutlu bir hayat isterdim. Arkadaşlarla bir araya gelmeyi çok severim. Şimdikiden çok farklıydı o zamanki düşündüklerim, Öğretmen olmayı çok isterdim insanlara yardım etmeyi çok isterdim bir insanın elinden tutmak zor durumdan çıkarmak çok güzel bir iş. Eğer mümkün olsaydı öğretmen olsaydım burda olmazdım. Öğretmenimi çok severdim benim için çok uğraştı.

“Şimdi en büyük hayalim; çok istiyorum çocuklarım öğretmen olsun. Onları öğretmen olarak göreyim”.

A. Hanımı diğer annelerden ayıran en büyük özellik, “ bir insanın elinden tutmak”, kendi dünyasının dışında bir dünyayla temas ve orayla ilgili bir hayal kurmuş olmasıdır. Hep

canlı ve hayata karşı çok sıcak ve güler yüzlü olması annenin bakışını, duruşunu, hayalini hatta çocukların hayatını da doğduran etkiliyor. Öğretmen olsaydı, Şimdiki hayatı bambaşka olurdu, geçmişe dönüp düzeltemeyeceği birçok şeyi, çocuklarının üzerinden daha düzgün yaşayarak, hayallerinin peşinden giderek düzeltereğini hayal ediyor. Kendi için geç olabilir ama çocuklar için henüz geç değil.

“Benim hayallerim olmadı, oyun oynarken tatlım yenildi. 15 yaşında evlendim, köy gibi bir yerden geldim. Burda çok cahil kaldım, ezildim ama bugünüme şükür olsun, hiç evlilikten tat almadım. En büyük hayalim ev sahibi olmak. Çok yoksulluk çektim, parayı zor yetiştirdim, çocuklarım arkamda dağ gibi, hiç değilse evim olsa rahat ederim, onlara bişey bırakabilirim hem yük olmam kimseye.”

Çok yoksulluk çeken bir hanımın söyledikleri bunlar, “bazen aç yatırdım çocuklarımı” diyor. O yüzden parayla olan ilişkisi ya da eve olan bakışı çok farklı. Çocuklarının düzgün para kazanacağı işleri olsun, kimseye muhtaç olmasınlar istiyor. Yokluk korku veren bir mit olarak yerini almış ve sanki her şeye hükmediyor”.

“Hayalim mutlu bir evlilik sürmektir, Eşim varken çok mutlu idim. El üstünde tutar hiç incitmezdi. Hayalimin yarısı kendi sayesinde gerçek oldu. Kendi gittikten sonra yoksulluğa devam. Evliliği kurtulmak için hayal ettim ben, köyde yaşıyoduk şehre gidiyim, bolluk varlık içinde yaşayım için evlendim. Eşim beni severek aldı. Şehre ilk geldiğim zamanlarda çok güzeldi, eşim ölene kadar güzeldi. Allah ondan razı olsun”.

“ Sanatçı olmayı çok isterdim, giyinmeyi ve süslenmeyi çok severdim. Çocukluğumdan beri çok severdim. Televizyondaki şarkıcıların yerine kendimi hayal ederdim. Büyük büyük küpeler, kolyeler, uzun süslü elbiseler. Çok isterdim. Sesim de güzel zaten, eğer olsam hayalimin peşinden de gitsem, olurdu da. Ama babam iyi değildi babamdan kaçmak için evlendim. Kocam babamdan daha kötü çıktı. Korkardım babam gibi biriyle evlenirsem diye, evlendikten sonra bir günüm dahi güzel olmadı, babamın ocağına da dönemedim”

Hanımfendi de eğer sanatçı olsaydı çok daha farklı, konforlu, bütün bunları yaşayamacağı bir hayatın olacağına inanıyor. Kocaman bir acıyla dolu hayatta, sanki geriye dönse ve istediklerini yapsa bütün olanları değiştirme düşüncesi veren hayali, artık yerine keşkeye bırakan ve geçmişte kalan bir mit olarak hikayede yerini alıyor.

“Benim evlilikten beklentim, eşim bana kurban olacak ben ona, her şey dört dörtlük ben ona saygılı o bana saygılı. Çocuğumuz olacak, her şeyimiz elverişli olacak. Hayal ettiğim gibi olmadı eşim içki içermiş, içkiyi de her gün değil öyle arada sırada ben de buna razı olmazdım nefret ederdim hiç istemezdim. İçki için çok kavga ederdik, ama sonra bıraktı. Eşim benden büyüktü ama bana bir saygısı vardı. Televizyondakiler gibiydik”.

İlk zamanlar çok zorluk çekse de, sonra hayalinin bir kısmına kavuştuğunu farkedene G. Hanım bunun farkına vardıkdan sonra daha mutlu olduğunu söylüyor, çünkü hayatında hayaline kavuşmadan birçok insanın toprağın altında olduğunu düşünüyor. Böylelikle hayal miti, gerçekleştireğini farketdiğinde insana daha çok farkındalık kazandırıp, mutluluk veren bir mite dönüşüyor. Ailelerin bilinçli ya da bilinçsiz hayal aktarımını mitlerin bir istek ürünü olduğunu ve insanları diri tuttuğundan yola çıkarak söyleyebiliriz.

İnsan hayatına tutunacak dal olarak sunulan mitler, elbette gelecekteki hayalleri ve çocukluk hayalleri çok önemli bir yere sahip oluyor. Umut dediğimiz mefhum insanı hayata bağlamının yanı sıra karşılaştıkları güçlüklerle göğüs germesinde yardımcı oluyor ve onların kolay atlatılmasında rol alıyor.

Çocukluk hayalini çocuklarına aktarmak isteyen onlarca insan var. Kendi yaşayamadıklarını çocukları yaşar diye umut ediyorlar. Bir önceki örneklerde gördüğümüz gibi yetim annemiz, yine çocuklarının bu içinde kalan ukdeyi gerçekleştirmesini hayal ediyor.

“Ben hiç genç kızlığımı yaşamadım babam çok zalimdi 2 annem vardı babamın çocuğu olmadığı için 2 kızı olduğu için çok zalimlik yapardı. Okula göndermediler en büyük hayalim polis olmaktı, Şimdi çocuklarım polis olsunlar istiyorum”.

Düşüncelerini çocuğuna yaşatarak bir bakıma geçmişteki tercihini değiştirmeye çalışıyor. Kendi geçmişte değiştirmesi imkansız keşkesini, çocuğu üzerinden geleceğini değiştireceğini düşündüğünden bu kadar ısrarcı oluyor.

“12 yaşında bir kızım var en büyük hayalim onu okutup hemşire olmak istiyor, onu hemşire yapmak. En büyük korkum çocuklarımı evlendirememek. Yuva sahibi edememek. Okutmadığım bari evleri güzel olsun halleri iyi olsun. , hemşire olsun, bir de evlendireyim, benden iyisi yok”.

Hayallerini çocukları üzerinden kurgulayan annelerin, kendilerinden vazgeçtiklerini doğrudan apaçık görmekteyiz. Yaşama sebepleri, mutluluk sebepleri korkuları, hayalleri bütün hepsi çocuklarına bağlı. Çocuk kadını güçlendirdiği gibi özünü de yok saydıyor. Bu ikilem anneyi de şaşırtıyor ve annenin kendinden vazgeçiş, kendisini ikinci plana atmasına sebep oluyor.

Bu bölümde hayal miti bizlere, anneliğin taşıyıcılığını bir kez daha göstererek gelecekle ilgili olduğu kadar geçmişle de ilgili olduğunu gösterdi. Bazen korku, bazen teselli, bazen umut veren hayalleri; kavuştuysa mutluluk, kavuşamadıysa keşke olarak hikayedeki yerlerini sabitlemişler.

Yarım kalmış yazgıların verdiği psikolojik halle, yeni hayal çok kuramadıklarını söyleseler de yine de çocukları üzerinden hayal kurmaları, onları hayata karşı hala yaşanabilir bir şeyler olduğu umudunu veriyor.

4.2.1.5. Diğer Mitler

“Herkes Ne Der” Miti - Çevre Korkusu

Yetim anneler hayatlarını başkaları için yaşamak üzerine kurguladıklarını görüyoruz. Bu başkaları çocukları oluyor tabi çok uzağa gitmeye gerek yok. Fakat anneler kendilerini ikinci plana attıkları için mi başkaları için yaşıyorlar, yoksa başkaları için yaşadıklarından mı kendilerini ikinci plana atıyorlar bu sorunun cevabını kendileri de bilmiyor. Kocalarını kaybettikten sonra, hayatlarını yöneten mekanizma kendileri olmaktan çok, çevre, aile, çocuklar, toplum, “ne derler” , öğretmenlere dönüşüyor.

“Etraf ne der” miti anne ve çocukların giyiminden, dışarıya gittikleri saate, parayı harcadıkları yerlere hatta evlerinin içine bile hükmedebiliyor. Evin içinde yeri olan, zaman

zaman çocuklara hatırlatılan, onlarla yaşayan bir mit. Hayatı daha fazla ciddiye almasına sebep oluyor.

Çevrenin yakın ilgisinin de farklı farklı sebepleri var. Kimisinde sahiplenme ve iyi niyet görebiliyoruz. Dinen emanet olarak bırakılmış olan”yetim”e sahip çıkmak için, kendini söz sahibi hissedebiliyor. Diğer yandan “arkasında kimsesi olmayan, güçsüz ya da yetemeyen” durumundaki çocukların risklere açık olması toplumdaki kötü niyetli kişilerin özel olarak odak noktası haline gelebiliyor.

“Ölmeden önce cezaevine girmişti eşim, çocuklara önce İstanbul’a gitti dedim. Ama nereye kadar yalan söyleyebilirdim. Sonra söylemek zorunda kaldım. Oğlum küçük, okulda ağzından kaçırılmış. Arkadaşları çok üstüne gelmişler, hemen yayılmış, baktım okuldan ağlayarak geliyolar. Dalga geçmişler, ne bilsinler çocuk aklı. Okula zor gönderdim, öğretmenleri yardım eder diye bekledim birkaçı oralı olmadı bile, çocuklara karşı değiştiler. Onlarla ne alakası var ki, çok üzülüm onların üzülmesine. Ölünce oğlum “sevinin artık mezarda babam” demiş arkadaşlarına”.

N. Hanımın söyledikleri, çevrenin çocuk üzerindeki etkilerinin ve yetim bir çocuğun odak haline gelmesinin en yalın haliyle özeti. Çocuklar için de, anne için de etraftan söylenen her şeyin, ne kadar yaralayıcı olduğunu görmekteyiz.

Sınır tanımayan sorumluluk duygusula karışık sahiplenme duygusu ne kadar kendi içinde iyi niyetler barındırsa da aile için, teselli ve destekten öteye gidemeyebiliyor. Elbette bu durumda olan bir ailenin hem teselliye hem de desteğe çok ihtiyacı var. Fakat önemli olan insanın kendi ayakları üzerinde durabilmesi, birine bağımlı olarak hayatına devam etmesi değil, yetememekten çıkması ve hayatını kendine ve çocuklarına yetebilir düzeyde geliştirmesidir. Bu durumu Mecid Öztürk şöyle anlatıyor. “İnsanın ataletten kurtuluşu, onun karnının doyurulmasından daha yüksek değer taşır. Asıl rızık uyuşukluktan kurtarmaktır” (Öztürk, 2017: 14).

İyi niyetli etraf, yetim aileye tüm duygusallığıyla yaklaşırken ve sahip çıkarken onları korumak için “dünyayla bağlantısını kesebilir”. Bunu da belli bir zaman beraber oldukları ve belli bir zaman birbirlerine yardımcı olacaklarını düşünürsek, yani sonsuza dek olmayacağını, aile dünyayla bağlantı kurmakta zorlanacak ve dünyaya karşı yenik düşme olasılığını artıracak, daha önemlisi kendi hayatında öznenen çıkıp nesne olmaya dönüşeceğine işaret ediyor.

Kesişimsel bağlamda bir diğer sınıfın ötekisi olarak hayatta kalan yetim anneler “ezilme korkusu da yaşıyorlar. Bu ezilme duygusu, bazen işte, bazen okulda, bazen mahallede öteki olmanın verdiği duygu kendilerini aşağılamalarına sebep oluyor.Çoğunda yıkılmış bir özgüvenden bahsedebiliriz. Kimisi yeniden inşa etmiş, kimisi üstesinden gelmiş ama ezilmek duygusundan kurtulamayanlar kendilerini aşağıladıkları için, başkalarının aşağılamasını da kolayca kabullenebilmektedir.

“ Kendini aşağılamak, ezilenlerin bir başka özelliğidir; ezenlerin kendileri hakkındaki görüşünü içselleştirmelerinden kaynaklanan bir özelliktir bu. Hiçbir şeye yaramadıklarını, hiçbir şey bilmediklerini, herhangi bir şey öğrenmekten aciz olduklarını – hasta, tembel ve verimsiz olduklarını – o kadar sık duyarlar ki sonunda kendi acizliklerine ikna olurlar” (Freire, 2018: 48).

Ezilme noktasında ve ezenler hakkındaki görüşte haklılık payı olsa da, işe yarama noktasında yetim annelerin en iyi tesellisi çocukları olarak gözlemleniyor. Çocuklar onları evrende bir işe yaratıyor. Fakat bilmedikleri, öğrenememeleri, verimsiz oldukları düşüncesine kapılmaları noktasında çevrenin de etkisi yerini hep koruyor. Dışlanmanın en somut örneğini ev ararken yaşayan yetim anneler, karşılaştıkları olumsuz yanıtlarla işe yaramadıkları hatta kötü oldukları yanılığına düşebiliyorlar.

“Hapisten çıktıktan sonra mahalleye döndüm, mahalleli istemedi, Antep’in yerlisiyiz. Mahallede hep yerliler vardı, eski komşuyuz. İstemediler, hatta deli bile dediler. Ev sahibi evden çıkardı, ev aradım veren olmadı, babamdan kalan eve de abim sığdırmadı, ne kendi evine aldı, ne evi bana kiraya verdi. Zar zor ikna ettim, şimdi babamdan kalma eski bir evde oturuyorum.”

Etraf mitinin sonuna gelmeden, hem aile efradının hemde mahalle efradının “dul kadın” algısına da değinmek gerekiyor. Dul kadın yıllardır süre gelen bir algı sıkışmasında, yaşam hakkı verilmiş fakat diğer hakları elinden alınmış, toplum için risk oluşturan bir kadın olarak değerlendirildiği için dikkatleri üzerine çekiyor. Dul kadınlar çaresizliklere karşı mücadeleleriyle filmlere ve kitaplara yıllardır konu oluyor. Yetim annelerin de herbirinin hayat hikayesi iç hesaplaşmaları, dirençleri ve mücadele ettikleri alanlar oldukça zor. Annenin hem komşularıyla, hem ölümle, hem de çocukları için verdiği mücadelenin en iyi örneğini K. Hanım anlatıyor şöyle anlatıyor bize:

“Apartmanda 60 daire var, hiçbiriyle konuşmuşluğum yok. Tanışmak istedim, yemek götürdüm, hiç oralı olmadılar. Karşı komşum konuşur sadece. Çocuklarımı bile istemediler apartmanda. Teyzemin kızı var ona sık sık tembih ederim, beni hergün ara ki olur ya doğalgazdan ölsem, hiçbir komşum bilmez. Üst kat komşum çok ilgili, girenle çıkanla. Bana misafır gelse ne zaman gideceğini gözler, ama selam versem almaz”.

Çevrenin baskısından ezilmiş ve nesneye dönüşmüş olan yetim anneyi ve çocukları tekrar hayat hikayesini kendi yazacak mücadelesini kuvvetlendirecek çalışmalar yapan Yetim Komisyonuna değinmeden geçemeyiz. Okuma yazma kursları, mesleki eğitimleri, kişisel gelişim eğitimleriyle annelere vermiş oldukları manevi destek, onların tekrar özne olmalarına yardımcı oluyor. Birbirlerinin hikayelerinden anlam çıkarmaları, strateji geliştirmeleri “ sadece benim başıma gelmemiş” cümlesiyle dile getirdikleri, grup terapileriyle ayağa kalkmaları daha kolay olurken, evrende bir işe yaradıklarını düşünüyorlar ve bunu keşfetmeye çalışıyorlar.

BULGULAR VE SONUÇLAR

Parçalanmış aile ya da yetim olarak ifade edilen, bir taraftan eksik hayatlarına devam eden kadınların, karşılaştıkları, mücadeleleri, sığındıkları üzerine yazılmış bu tezde, oldukça farklı veriler elde edilmiştir. Ötekileştirilen, ötekileştirilmeye maruz kalan, kimliği başkaları tarafından yönetilen kadınlar, bir yandan kişiliklerinin varlık mücadelesini verirken, diğer yandan çocukları için ayakta kalmakta ve onları yetiştirmeye çalışmaktadır. Seçmiş olduğumuz ailelerin özel durumları, yani hem kürt hem yoksul, hem kadın, hem anne, olmaları onların farklı kanatlarda mücadele verdiklerini de göstermektedir.

Kesişimsellik bağlamında yetim annelerin durumlarının incelendiği bu tezde birçok sınıfın ötekisi olarak tabir edilen yerde konumlandırıldığını görmemiz mümkün. “Yetim Anne” isminde bile hem yetim, hem anne , hem kadın ,hem evlat, hem dul, hem yoksul, hem işçi bütün bu sınıflandırmaların öteki kategorisinde yer verilen yetim annelerin, hayat hikayelerinde onları ayakta tutan, kimlikler kazandıran, mücadelesini güçlendiren mitleri incelenmiştir. Bu incelemelerde zaman zaman ayakta tutan mitin, sorumluluklar yüklediğini; teselli veren mitin onda olumsuz etkiler de barındırabileceğini, hayallerini süslendiği mitin, aynı zamanda kaygılar da barındırdığına şahitlik etmekteyiz.

Özveri ve fedakarlıkla anılan “annelik” mitinin kendinden vazgeçerek çocukları için hikayesinde oluşturduğu alanlar ve mitler, yeni ve eksik hayatı için bir başka pencereye açılıyor. Sorumluluklarına fazlasıyla ek yapılan annelerin çok güçlü olduğu görülmektedir. Yaşanabilecek en zor acılardan birini yaşayıp, hayata daha zor devam edecekleri bilinciyle attıkları adımları, kendilerinden çok çocuklarına olan sevgileri ve sorumluluklarıyla; toplumsal bir baskı oluşturan çevreyi de düşünerek atmak zorunda kalıyorlar.

“Yetim” kelimesini yetemeyen, yoksun kalmış olan kişi anlamıyla değerlendirmeleri yaptığımızda, kocasını kaybeden kadınları yoksun kalmış olarak değerlendirebiliriz. Fakat “Yetemeyen” anlamını biraz daha parçalara ayırarak tartışmakta fayda olduğunu da

görebiliriz. Örneğin; kadın hiç çalışmamış olsa da çocuklarına yetmek için çalışmakta, çocuklarını tek başına evlendirebilmekte, evini geçindirebilmektedir. Çocuklarını yetim bırakmamak için kendini yetim bıraktığını da söyleyebiliriz. İlk vazgeçtiği kendi olan birçok yetim anne, çocukları için ayakta durmakta ve tüm önceliklerini çocuklarına göre sıralamaktadır. Yetmeye çalışan, yetmek için elinden geleni yapan annenin her ne kadar babasının yokluğunu maddi olarak hissettirmese de, çocuklardaki baba boşluğu kadar kadınlardaki erkek boşluğunu da görebilmek mümkün. Psikolojik olarak sevilme ihtiyaçlarını, beğenilme ihtiyaçlarını, ilgi ihtiyaçlarını çocuklarına gösteren ve çocuklarından bekleyen annelerin bir müddet sonra çocuklarına çok fazla anlam yüklediklerini farketmemeleri işleri zorlaştırmaktadır. Kocalarının kaybının çok büyük olması sebebiyle artık başka bir şey kaybetmek istememeleri doğal karşılanabilir. Fakat bu kaybetme korkusu çocuklarına çok bağlanmalarını, bütün hayatlarını ve nihai hedeflerinin merkezine çocuklarını koymalarına sebep olmaktadır. Tüm annelerin en büyük ortak yönünün, çocuklarına bakış açıları ve umutlarının çocuklarına bağlı olmasında birleştiği gözlenmektedir. Bu noktada çocuklar açısından önemli bir bulguya ulaştığımız söylenebilir, zaten risk altında ve yetim olan çocuğun hayatına bu kadar umut bağlanması ve annenin kısmen bağlılık düzeyindeki ilişkisi çocuğa ağır bir misyon yüklemektedir.

Kız çocuğuna küçük yaştan itibaren yüklenmeye başlanan evlenme, gelinlik, gelin olma hayalleri birçok kadının umutlarının bağlandığı ,sığındığı bir mit olarak hayatında yerini alıyor. Bazı kadınların hayatlarındaki hedefi, bazısının kaderi, bazısının ise sadece sıkıntıların sebebi olarak hayatlarında güçlü bir mit olarak yaşanıyor ve yaşatılıyor. Kadınların başlarına gelen zorluklar, evlilik sebebiyle olmasına rağmen en büyük hayalleri ya da çocuklarıyla ilgili mutlaka düşündükleri onlarında düğünleri, evlilikleri olması hem bu kısır döngüyü devam ettiriyor, hem de evliliğin yıllar yılı en önemli kurtuluşlardan biri olması özelliğini koruyor. Dünyanın değişik parametrelerinin olduğunu varsayarsak evlenmek, çocuk sahibi olmak, erkek olmak, başında bir büyüğünün olması hayatın içindeki görünmez kuralları, baskıları kolaylaştıran ve kuralların uygulanmasına katkı sunan bir etken olarak belirtilmiştir.

Kadın öyle bir konumlandırılmaktadır ki baba evindeki “ben” ile gittiği koca evindeki “ben” farklılık göstermektedir. Şekil verilmek istenen, çoğu zaman bir kalıba sığdırılan, beklentileri karşılaması gereken bir varlık olarak düşünülmektedir. Kızlarını evlendirmeyi, daha sonra da kızlarının yerini bulmasını, gittiği yere alışmasını istemişlerdir. Toplumun bu masumane isteklerinin altında bile, kurguladıkları bireyi oluşturma çabası yatmaktadır.

Kadının kocasını kaybettikten sonra kendini çocuklarına ve ev işlerine daha canla başla adanması da sevgi karşılığından açıklanabilir. Biyolojik görevin yanı sıra psikolojik bir görev süreci de başlar. Kadın yaratılış gereği olarak fedakarlığını kendinden başlayarak yaşar. Çocukları olan kadınların kendilerini bırakması, yada evlenince bırakmaları, eğitimlerini önelemektense evlerinin temizliğine önem veren kadınların bu tercihi yapmasının birçok sebebi var. Bunlardan biri de toplumsal beklentiyi karşılamak için kendinden vazgeçişleri ve ilk fedakârlık yapacakları alanın kendileriyle alakalı olan alanlardan oluşmasıdır. Bu da kadının hayatını kendi için yaşamadığını göstermektedir.

Yetim anne bir yandan tüm toplumsal etkinliklerden uzaklaştırılıp, damgalanırken, kesişimsel bir ötekileştirmeye maruz kalırken, diğer yandan kendisine üstesinden gelemeyeceği bir sorumluluk yüklenmektedir. Kocasını öldükten sonra toplumdaki beklentiler tarafından iki katına çıkarılmaktadır. Toplum bir çocuğun doğmasına verdiği önemi; çocuğun yetişmesi, gelişmesi ve kendi kişiliğinin oluşturulmasında göstermemektedir. Aslında istenen şey kadının kendisini köle gibi kocasına ve çocuklarına adanmasıdır. Kadınların ezildiği hor görüldüğü ya da tek görevinin hizmet etmek gibi görülen toplumlarda kadınlarla birlikte çocuklar da kurban olur. Hakikaten yetim bir çocuğu umursayan bir toplum onun annesini de adaletsizlikten kurtarmak durumundadır. Zaten anneyi öteki olmaktan kurtarıp hayata kazandırdığında, çocukları ve o aileye en güzel yardımı yapmış olurlar. Bir çocuğun yetişmesi, annenin nasıl yaşadığıyla doğru orantılıdır. Baskı altında olan bir anne, çocuğunu o şartlar altında yetiştirecektir. Çocuğun babasız kalmasıyla artık “Emanet” olarak toplumun olan çocuğu korumak istemek, ona iyilik yapmak, erdemli bir birey olarak yetişmesi için çaba sarfetmek, anneden de geçmektedir.

İyi niyetli çevre, yetim aileye tüm duygusallığıyla yaklaşırken ve sahip çıkarken onları korumak için “Dünyayla bağlantısını kesebilir”. Bunu da belli bir zaman beraber oldukları ve belli bir zaman birbirlerine yardımcı olacaklarını düşünürsek, yani sonsuza dek olmayacağını, aile dünyayla bağlantı kurmakta zorlanacak ve dünyaya karşı yenik düşme olasılığını arttıracak, daha önemlisi kendi hayatında öznenen çıkıp nesne olmaya dönüşeceğine işaret ediyor.

Kesişimsel bağlamda bir diğer sınıfın ötekisi olarak hayatta kalan yetim anneler “Ezilme korkusu” da yaşıyorlar. Bu ezilme duygusu, bazen işte, bazen okulda, bazen mahallede öteki olmanın verdiği duygu kendilerini aşağılamalarına sebep oluyor.Çoğunda

yıkılmış bir özgüvenden bahsedebiliriz. Kimisi yeniden inşa etmiş, kimisi üstesinden gelmiş ama ezilmek duygusundan kurtulamayanlar kendilerini aşağıladıkları için, başkalarının aşağılamasını da kolayca kabullenebilmektedir.

Yetim anneler başlarına gelen bu yas ve büyük kaybı, kadere bağladıklarında biraz kendilerini teselli edebiliyorlar. Kendileri için terapi yöntemi olan “Kader” anlayışı bazen onları atalete ya da geri kalan hayatlarında da fazla kaderciliğe sürüklenme riski taşımaktadır. Hikayelerinin zor olan sınavını kader cevabıyla kolaylaştırmaya çalışmaktadırlar. Bir kısmı bu kolaylaştırma özelliğini kullanarak kendilerini teselli edip yola devam edebilmekte, bir kısmı da bu yolda fazlaca kader tesellisiyle durarak olacakları beklemektedir.

Çocuklarına yükledikleri misyondan kaynaklanan bir diğer durumun ölüm korkusu olduğunu gözlemleyebiliriz. Ölüm korkusu , onlarda çocukların kimsesiz kalması sebebiyle oldukça yoğun yaşanmaktadır. Bu yüzden hayatta kalmak istemekteler, güçlenmekteler ve bu yüzden daha güzel bir hayat sunmak istemektedirler.

Aslında mitleri “Sığınak” olarak değerlendirebilmemiz mümkün. Psikolojik olarak yıpranmış, toparlanması gereken, büyük bir kayıp sonrası hayata devam etmek isteyen yoksun annenin neye sığındığı mitlerinin cevabını veriyor. Karşımızda çocuğuna sığınan, ailesine sığınan, kadere sığınan, evliliğe sığınan, umutlarına sığınan, etrafa sığınan anneler görüyoruz.

Sığınma metodu ve sığınılan yer yetim anneyi güçlendirdiği gibi zayıflatabildiğini de gözlemleyebiliriz. Ulaştığımız diğer sonuçlardan biri de insan tek başına ayakta durmakta zorlanabilir, ani ve büyük bir kayıpla hayatının tüm birikmişini, hikayesinin tüm güzelliklerini geride bırakarak, hayatına gerçekten yeni bir sayfayla kendi isteği dışında çevrilmiş bir sayfayla, hedeflerini hayallerini sorumluluklarını görevlerini yenileyerek hayata devam etmek zorunda kaldığında birilerine tutunmaya, sığınacak mitlere ihtiyaç duyacaktır.

Kayıp ve yas dönemi sonrasında değişen hayat standartlarından hedeflerine, yaşam tarzından para kazanma yerine kadar her karede, kişiliğin ve onurun zedelenmemesi her şeyden önemli ve sorunların çözümünün temelini oluşturmaktadır.

Keşisimsellik bağlamında öteki sınıftan birinin acısı, toplumda doğuştan kazandığı, dinen kazandığı haklarından ve ödevlerinden bir anda kurtaramaz. Kime göre öteki olursa olsun insanlığın izzet ve onuru için haklarının korunması haksızlık ve ayrımcılık noktasındaki düğümleri çözebilir.

KAYNAKLAR

- Acar Savran, G. (Eylül 2006), Kadının Emeğini Görünür Kılmak, <https://bianet.org/kadin/insan-haklari/84768-kadinlarin-emegini-gorunur-kilmak> (26.05.2019)
- Ağırman. C. (2005). *Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları* <https://agirman.wordpress.com/2007/12/06/fert-ve-toplumun-yetim-ve-oksuzlere-karsi-sorumluluklari/> (12.02.2019)
- Akın, E. (1991) “*Ananın Aile İçindeki Rolü*”, Türk Aile Ansiklopedisi, TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, cilt 1, Ankara, s. 110-114
- Akşit, G., & Varışlı, B. (2016). *Ulusötesi Kesişmeler: Jeff Hearn ile Sosyal Bilimler Üzerine Yeniden Düşünmek. The Journal of Academic Social Sciences*, 4(25), ss. 274–286.
- Akyüz, V. (2010). *İslam’da Yetim Hakları ve Sorumluluklarımız* (6th ed.). İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı.
- Balandier, G. (2010). *Siyasal Antropoloji*, Kasap, Ç. (Çev.), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Balibar, E. (2007), “Bir “Yeni-Irkçılık” Var mı?”, *İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikler içinde*, (der.) Etienne Balibar ve Immanuel Wallerstein, (çev.) Nazlı Ökten, İstanbul: Metis Yayınları, s. 27-40.
- Bars. M.E. (2013). *Mitlerde Büyülü Gerçeklik*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Sayı 2/2, s.223.
- Barthes, R. (2016). *Çağdaş Söylenceler*. Yücel, T. (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 4. Baskı, ss.117-179
- Bayat, F. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi (Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi)*, C. 1. Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- Bayat, F., (2005), *Mitolojiye Giriş*, Ötüken Yayınevi, İstanbul

Bora, A. (Mart 2017). Kesişimsellik.

www.birikimdergisi.com/haftalik/8225/kesisimsellik#.XRNeRvZuJp

(10.05.2018)

Boraoğlu,M. (Ekim 2016) Mitler. <http://www.dusunuyorumdergisi.com/mitler/> (10.03.2019)

Chambers, I. (2014). *Göç, Kültür, Kimlik*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss.44

Cüceloğlu, Doğan. (1998). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları* , Remzi Kitabevi, İstanbul

Duman, G. (2017). *Ayna Hatıra Gözler ve Sevmek*. *Nihayet Dergi*, 27:53.

Dundes, A. (1984), *Sacred Narrative: Readings in the Theory of Myth*, Berkeley: University of California Press.

Eliade, M. (Ocak 2001), *Mitlerin Özellikleri* Özgün adı: Aspects du mythe, Rıfat, S. (Çev.), Om Yayınevi, İstanbul, <https://edoc.site/mircea-eliade-mitlerin-zellikleripdf-pdf-free.html> (05.05.2019)

Eliacıık, R.İ. (Temmuz 2010). *Dağları Korkutan "Emanet"*. <http://www.ihsaneliacik.com/2010/07/13/daglari-korkutan-emanet/> (08.11.2018)

Eliacıık, R.İ., (Ağustos 2016) Kader Meselesi. <https://www.wissen-islam.de/2016/08/07/kader-meselesi/> (09.10.2018)

Ertuğrul, A. (2019). Bir İmkânsız Tanım Denemesi. *Post Öykü Dergisi*, 27:74.

Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği Kadın Özgürlük Davası*. Salman, Y.(Çev.) Payel Yayınları, İstanbul, 2.Baskı, ss. 83-219

Freire, P. (2018). *Ezilenlerin Pedagojisi*. 18.Baskı, Ayrıntı, İstanbul, ss. 40- 48.

Freud, S. (2002), *Dinin Kökenleri: Totem ve Tabu Musa ve Tektanrıcılık ve Diğer Çalışmaları*, Kapkın, A. (Çev.), Payel Yayınları, İstanbul.

Geçtan, E. (2018). *İnsan Olmak*. Metis Yayınları, İstanbul, 16. Baskı, ss.34

Giddens, Anthony (2005), *Sosyoloji*, Güzel.C.(Çev.), Ayraç Yayınları, Ankara

Gökçe, B. (1996). *Türkiyenin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Savaş Yayınları, Ankara , ss.155

Gökgöz, G. (2016). *Gaziantep: Muhafazakar Bir Taşra Kenti ve Emekçi Kadınların Zihin Halleri. Yerli ve Milli Gündelik Hayat*, Yücebaş M. (Der.), İletişim, No:399, İstanbul, ss. 105-142.

Kaya, Doğan (2014), *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Kaynak, İ. H. (2012). İnsanın Anlam Arayışında Din ve Mitlerin Rolü. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1-12012, 673

Kesişimsellik ve Feminizm (Mayıs 2017)

<http://www.sivilsayfalar.org/2017/05/30/kesisimsellik-ve-feminizm/> (10.05.2018)

Keskin, I. (2007). *Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, ss.

Levi-Strauss, C. (1986). *Mit ve Anlam*, (Çev: Ş. Süer ve S. Erkanlı), Alan yayınevi, İstanbul.

Maspetiol, R. (1974). *Devlet, Mit ve İdeoloji*, Akkaya, R.(Çev.), M.Ü. Hukuk Araştırmaları Dergisi, 808-828.

Nar, M. Ş. (2014). Günümüz Toplumlarında Mitler: Anadolu Halk Efsaneleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 20.79, 59

Necatigil, Behçet. *Mitologya*, Sel yayınları, İstanbul, 1986.

Nirun, N. (1994), *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Atatürk K. M. Yayınları, Ankara

Oğurtan S. G. (2011). *Boşandım Diyemedim: Boşanmanın Aile ve Toplum Üzerine Etkileri*, Çizgi Kitabevi, Konya

Özgüven, Đ. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*, PDREM Yayınları, Ankara.

Öztürk, M.Ö. (2017) *Dervişin Teselli Koleksiyonu*. Hayy Kitap, İstanbul, ss.14

Sarıgöl, P. (2013). *Kesişimsellik Teorisi Bağlamında Kadın Deneyimleri: Almanya'daki Türkiyeli Kadınlar*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Soysal, D. (2016). *Beauvoir Dersleri: “Evli Kadın” ve “Anne” Üzerine Bir Deneme*. Belge Yayınları, No: 803, Conatus Dizisi, No:01, İstanbul.

Şahindoğan. B. (Şubat 2017) Mitler; Gerçekle Düş, Umut ve Korkular Arasındaki Köprü. <https://www.evrensel.net/haber/306999/mitler-gercekle-dus-umut-ve-korkular-arasindaki-kopru> (09.04.2019)

Şentürk.Ü.(2008). *Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler*. Aile ve Toplum, C. 1. 10:14.

Yıldız, N. (2015). *Kadın, Yoksul ve Kürt Toplumsal Dışlanmanın Boyutları: Suriçi’nde Yoksul, Kadın, Kürt Olmak Üzerine Bir İnceleme*. Notabene Yayınları, Ankara.

Yuval-Davis, Nira (2010), *Cinsiyet ve Millet*, Bektaş, A. (Çev.), İletişim Yayınları. İstanbul

Wallerstein, I. (2007), “*Kapitalizmin İdeolojik Gerilimleri: Irkçılık ve Cinsiyetçilik Karşısında Evrenselcilik*”, *İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikler içinde*, Balibar, E., Wallerstein, I., Ökten,N. (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul, s.41-50.

SHARFLİLER, (2013). Gezi’nin Başörtülü Kadınlarla İmtihanı veya Türkiye’de “Beyaz Feminizm”e bir Bakış, (Erişim Tarihi: 10.02.2018). <http://www.5harfliler.com/gezinin-basortulu-kadinlarla-imtihani-veya-turkiyede-beyaz-feminizme-bir-bakis/>

ÖZGEÇMİŞ

Şehadet Gerçek 1990 yılında Kayseri’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara’da; lise öğrenimini Kırıkkale’de tamamladıktan sonra, Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nden 2012 yılında mezun oldu. 2012 yılından Hasan Kalyoncu Üniversitesi’nden Aile Danışmanlığı eğitim almış olup, 2013 yılında bu alanda Şehitkamil Belediyesi’nde çalıştı. Çeşitli seminer ve kongrelerde tebliğ sunan Şehadet Gerçek’in orta düzeyde İngilizcesi ve sivil toplum alanında çalışmaları ve liderlikleri bulunmaktadır. Halen Anadolu Platformu’nda, Anadolu Öğrenci Birliği Yönetim Kurulu’nda, ve Türkiye Avrupa Sivil Toplum Kuruluşları Konseyi’nde Yönetim Kurulu’nda gönüllü olarak yer almakta ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nde koordinatör olarak çalışmaktadır.

VİTAE

Şehadet Gerçek was born in 1990 in Kayseri. After completed Primary and midschool in Ankara, high school in Kirikkale, graduated from Kirikkale University Science and Literature Faculty Sociology Department. Family Consultancy Education is completed 2012 in Hasan Kalyoncu University and worked as consultant in Sehitkamil Municipality in 2013. Şehadet Gerçek who gives speech various seminars and congresses, has intermadiate level English and Works and leaderships in çivil society field. Nowadays she Works for Gaziantep Metropolitan Municipality as coordinator and works as colunteer in Anatolian Platform and member of Board of Directors of Anatoiplian Student Union and Turkey Europe Council of NGOs.